

.....
286.344

U
K
7
N

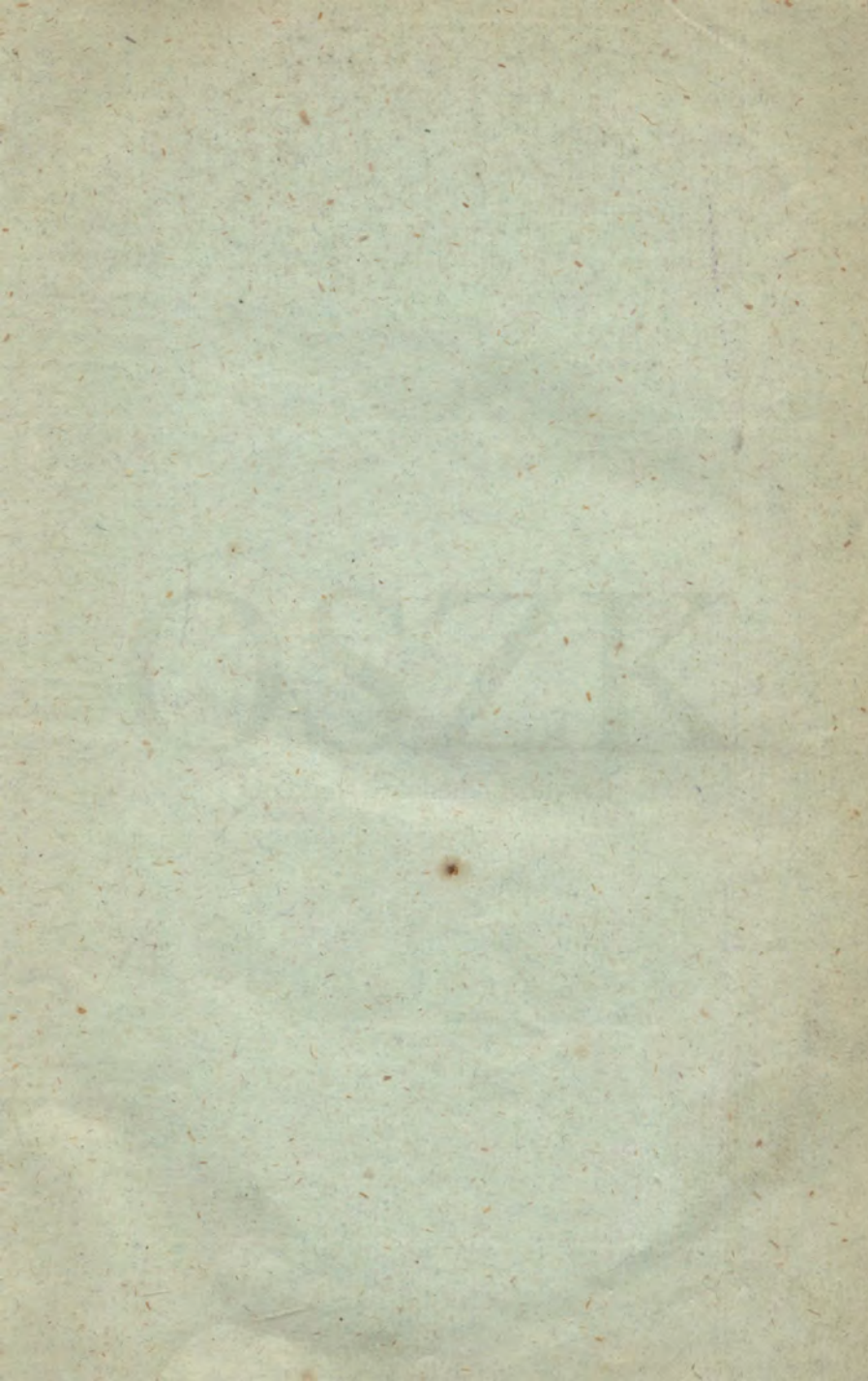
BEZERÉDY
FÖLDESI
ESTYÉK.

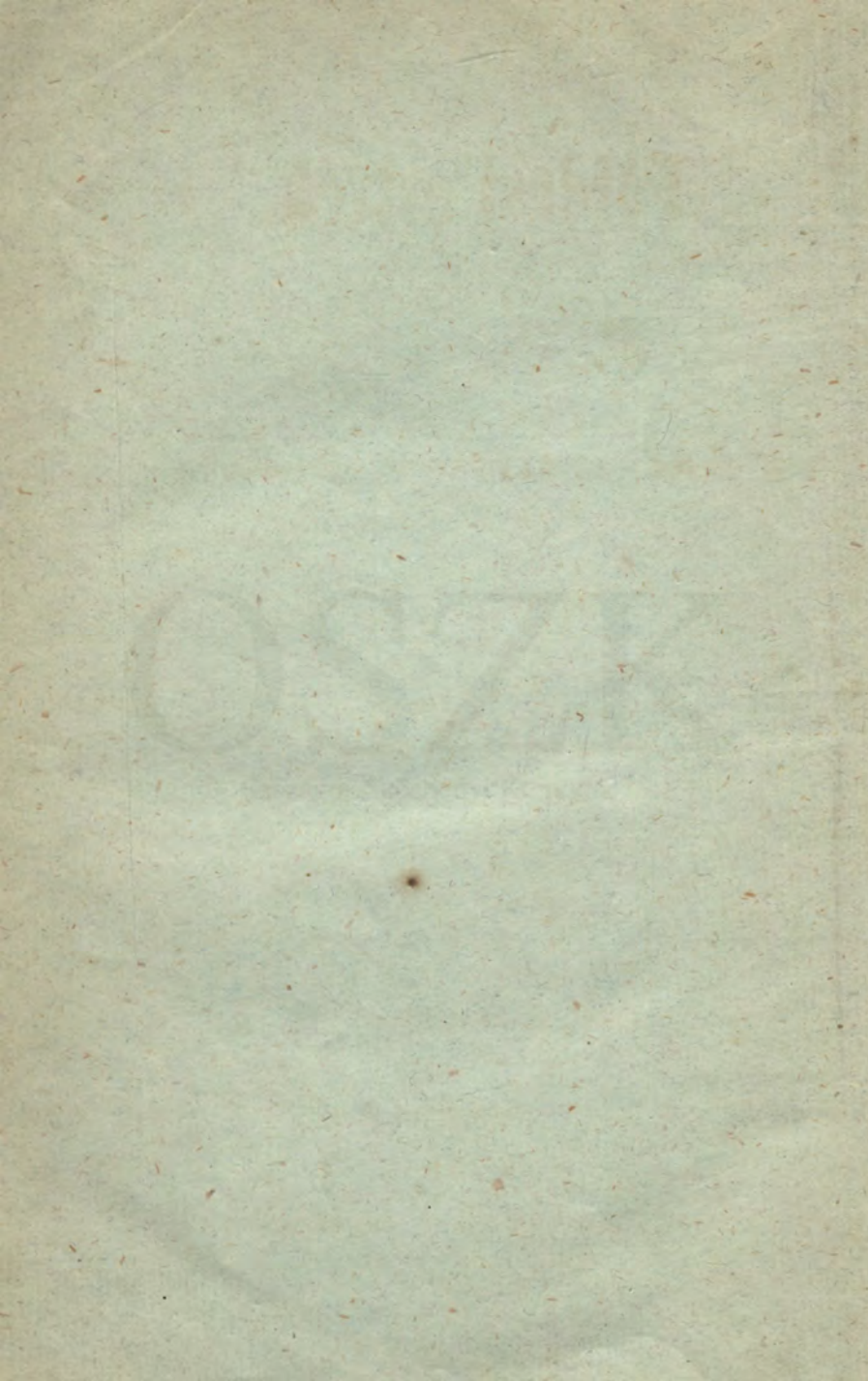
18, 146.

286344

Par
1399.

Oct. 22nd.

Földesi estvék.

Olvasó könyv

a' magyar ifjuság' számára.

Irtta

Dezerédy Amália.

Egy színezett képpel.

980 k. d.

Magyarországi Kiadó

PESTEN,

KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

MDCCGXL.

1840.

286.344

FÖLDESI ESTVÉK.

F. S. D. E. S. T. V. M. K.

Bevezetés.

Földesi úr eddig nagy városban lakott feleségével és négy gyermekével. Most megváltozván körülállásai, családjával együtt falusi jószágára ment lakni. Nehezen esett a' gyermekeknek elválni kis barátjaiktól és sokféléltől, mit a' városban kedveltek és megszoktak. A' falun azonban más újságokat találtak, mellyek csak hamar elfelejteték velök a' város' örömeit.

Épen szüret' ideje vala; ezt még soha sem látták a' gyermekek. Mindennap kimentek most a' szőlőhegyre, nézték, mikép' szedik a' szőlőt, és hogy' nyomnak mustot; adtak nekik is puttonykákat, mellyekbe magok szedtek szőlőt; ettek is eleget.

Ezen alkalommal összejöttek Földesiéknél a' szomszédok, kiket azután ők is meglátogattak. Voltak ezek közt több igen jó és okos gyermekek, kikkel Földesi úr' gyermekei mindjárt összebarátkozának, és még jobban tetszetek nekik, mint azon jó barátok, kiket a' városban hagytak.

A' szüreten kívül más egyéb külső munkák is, mint a' nyomtatás és cséplés; kukoricza- 's krumpliszedés; a' kender- és lennel való elbánás; de leginkább a' gazdag kertbeni gyümölcs' szedése és elrakása igen mulatták a' gyermekeket.

Ennek azonban nem sokára vége lőn. Bejött a' hideg ködös november: a' szőlők' leveleit megbarnította a' dér; a' mező kopár és szomorú lett; a' kertben elborították az utakat a' fáknak lehullott sárga levelei, és a' virágos ágyakban csak itt ott látszott még egy elkésett's megnyomorodott kicsiny őszi rózsa, vagy piros viola.

Szomorúan ültek össze Földesi úr' gyermekei egy délután a' kertben, hol már csak rövid időt tölthettek a' hideg miatt.

Bárcsak el ne jöttünk volna a' városból, mondá Czili, a' legidősebbik: már most a' mulatságoknak vége van, most minek örüljön itt az ember?

Itt se' gyermekbál nem lesz, se' komedia, se' muzsika, se' viaszbabák' kabinetje, mondá Imre.

Vendégek sem jönnek majd, így folytatá Andor a' panaszt: ott pedig milly sokszor összejöttünk jó barátinkkal.

Hát a' tánczmester, szóla ismét Czili: kivel annyit tréfáltunk?

És a' major Dobel, ki olly szép kártyamesterségekre tanított? mondá ismét Imre.

És a' Nina ángyi, így panaszkodék még a' legkisebbik Juli is. Tudjátok, melly jó czukrokat hozott, és ha hozzá mentünk, de szép képeket láttunk, és a' papagájt, azt a' tarka madarat, melly beszélni tudott. Az én nevetem is tudta, dicsekedék Juliska.

Aztán itt majd mindig a' szobában kell lenni; ha ki megyünk is, csak a' havas puszt-

taságot látjuk, ugymond Czili: és estve mindig csak magunk közt játszunk.

A' lapdázó helyet is elfödi a' hó? kérdé Imre.

Ne búsuljanak, mondá Sándor, a' kaszárnának fia: majd lapdázunk mi hóval, és szánkázni is megtanítom önöket a' kertben a' tavon; majd csuszkáljunk ott.

Igen, de mi nem csuszkálhatunk, mondá Czili: és estve — milly hosszak télen az estvék! — mit csináljunk?

Most közébök lépett az anyjuk, ki már egy ideig hallgatta panaszaikat, a' nélkül, hogy észrevették a' gyermekek. Lássátok édes gyermekeim! már sokszor mondtam, így szolt: hogy a' mi elmúlt, vagy nem lehet, azt nem kell mindig emlegetni, azért, hogy azon jó által, melly akkor volt, a' jelenvalót kisebbítsük. Abban, a' mi most van, kell a' jót fölkeresni, és ezt bizonyosan meg is fogjuk találni, csak igazán akarjuk. Mert az isten úgy rendelte el az ember' sorsát, hogy minden helyzetnek legyenek örömei; csak okos és jó legyen az ember, soha sincs boldogság nélkül. Lássátok, ti is ha jól viselitek magatokat, én ígérem nektek, hogy ezen tél szintolly jól, sőt jobban fog lefolyni, mint a' városban; mert itt jobban reá fogok érni, hogy nektek mulatságot szerezzek. Nem tudjátok még gyermekek, hogy összebeszélünk néhány szomszédokkal, kik megígérték: hogy gyermekeikkel minden vasárnap össze fognak jőni. Ekkor az estvéket veletek töltjük; majd mindegyik közületek elbeszéli, mit tanult, látott vagy tapasztalt a' hé-

ten, a' mi őtet leginkább érdekelte, és a' mit figyelemre legméltóbbnak tart. Én pedig atyá-
tokkal és néhány jó barátinkkal nevezetes
történeteket, meséket vagy egyéb érdekese-
ket fogunk nektek beszélni. Néha együtt kis
szinjátékot is fogtok előadni, meg más mulat-
ságos játékokat játszani.

Hát karácsonkor hoz a' kis Jézus zöld fá-
kat és aranyos diókat? kérde a' kis Juli.

Hoz ám itt is leányom, felele az anya: tu-
dod, hogy ez a' jó magaviseelésnek jutalma; itt
sem marad az el, ha érdemet szereztek reá.

Mikor jövünk már össze? kérde Andor, a'
ki már elfelejté előbbi panaszát anyjok' ígé-
retére.

Még egy kevés idő kell, így felelt az anya:
mig majd egészen rendén lesz lakásunk. Előbb
pedig a' szükséges dolgokat kell végezni, mi-
nekelőtte mulatságra gondolunk; azután meg-
látom, hogy' lesz tanulástok és viseletetek, e'
szerint fog majd kezdődni társasági mulatsá-
gunk is; a' ki nem viseli magát jól, nem érde-
mes abban részt venni.

Örömmel és jó ígéretekkel meg csókolák a'
gyermekek édes anyjok' kezét. Már is igen ör-
vendetesnek képzelék magoknak mindazon mu-
latságot, és nem kellett nekik most egyéb fel-
szólítás a' szorgalomra, csak a' vasárnapi est-
vékre kellett emlékeztetni őket; ez elég volt
minden restséget és rendetlenséget meggyőzni,
és igen sok hibát eltávoztatni.

Czili és kisebb testvérei is mindig könyö-
rögtek: legyen szabad segíteniök a' házbeli ra-
kogatásokban. Örültek, midőn a' fehérruhát,

üveg és porcelán edényt elhelyezék az almáriomokba, és a' városból érkezett házi butorokat pakolták ki.

Még a' kis Juliska is hordotta a' kisebb darabokat. Nem sokára minden a' háznál legszébb rendben volt, és minthogy a' gyermekek nem adtak azóta okot semmi panaszra, nagy örömükre jelenté nekik az anyjuk: hogy már vasárnap össze fognak jőni a' szomszédok, és elkezdődnek az estvéli mulatságok.

Első estve.

Földesen.

Személyek:

Földesi úr.

Földesiné asszonyság.

Czili, tizenkét esztendő

Andor, tizenegy esztendő

Imre, kilencz esztendő

Juli, hat esztendő

A' földesi *Káplán*.

Zsófi, Földesinének rokona.

Dárdainé asszonyság.

Gyula, tizenkét esztendő

Emmi, tizenegy esztendő

Fáni, hét esztendő

Valler úr, Gyula' tanítója.

Séli úr.

Séliné asszonyság.

Mari, tíz esztendő

Géza, nyolcz esztendő

Sándor, a' földesi kasznár' fia, tíz esztendő.

} Gyermekük.

} Gyermekük.

} Gyermekük.

Földesi. Válaszszunk tehát helyet mindnyájan, édes kis barátim. Ime egy játszó asztalt is készítettem, a' kinek tetszik, ott töltheti az estvét, mi feleségemmel felváltjuk ott egymást, egyikünk pedig a' kis társaságnál marad.

Valler. Én engedelmet kérek mindig itt maradhatni.

Dárdainé. Én is.

Séliné. Úgy én is ide fogok ülni munkámmal.

Séli. Én itt a' közeleten majd egyet sakkozok káplán urral, és egyszersmind részt veszek a' társaságban.

Földesi. Kezdjük tehát a' föltett mód szerint estveli multságunkat. Minden miveltségekben az asszonyoknak adnak elsőséget: itt is tehát a' leánykák közül kezdje valamelyik. Édes Emmim, mondjon nekünk valamit azokból, miket a' héten tanult vagy tapasztalt.

Emmi (elpirulva). Én? oh miért épen én? én nem is tudok most semmit.

Dárdainé. Tudja itt mindegyik, édes leányom: hogy a' te korodtól még nem lehet nagyot várni. Mondd csak, a' mit tudsz.

Emmi. Nem jut semmi eszembe; aztán a' többiek bizonyosan jobbat tudnának beszélni.

Valler. Bizonyosan azért tartózkodik Emmi, mivel előadásában hibákat tenni nem akarna; de miért fél úgy itt a' hibáktól? mert dicsértetni szeretne ugy-e? Lássá, az álszemérem mindig a' hiúságból jó; mert csak ott rejtjük el magunkat, a' hol félünk, hogy nem tetszünk.

Földesiné. Az is értetődik azonban, hogy az ifjusághoz semmi jobban nem illik a' szerénységnél, és hogy semmi nem szenvedhetlenebb, mint az ön megbizott gógösség. Vannak olyan gyermekek, kik mindent tudni vélnek,

mindenbe bele szólnak, és azt gondolják, hogy okosabbak, mint az öregek.

Andor. De nem lehetnének-e még is gyermekek okosabbak öregeknél? ha a' gyermekek sokat tanulnak, az öregek pedig semmit sem tanultak.

Földesiné. Még sem, mert a' tapasztalás által sokkal inkább okosodik az ember, mintsem az egyedüli tanulás által.

Mari. Mi az a' tapasztalás?

Séli. Tudod-e, mikor te még nagyon kicsiny gyermek voltál, hogy megégetted egyszer a' kezedet, a' füstölő serpenyőből ki akarván venni a' tüzes szenet, mivel fénylett? ugy-e most már nem nyulsz többé a' tüzes szénhez? mert tapasztaltad, hogy megégsz tőle. Lásd, ez a' tapasztalás. A' mit pedig az ember maga lát és próbál, az sokkal jobban behat. Egy kis rövid élet alatt nem sokat lehet próbálni; de a' ki soká él, az sokat tapasztal, és megtanulja jól, hogy nem kell mindenhez nyulni, a' mi fénylik.

Czili. Azért fél Emmi elkezdeni ma, mert nem tapasztalt még, és tudja, hogy könnyen hibázhat.

Valler. Igen de mi is tudjuk ezt, és azért nem kívánunk tőle tökéletest. A' tapasztalásnak legszükségesebb része az önmegismerés, ezt pedig csak úgy nyerhetjük meg, ha őszinte ítéleteket és eligazításokat másoktól örömet elfogadunk, mert mások sokkal előbb észreveszik hibáinkat, mint magunk.

Földesi. Illik gyermekekhez a' tartzkodás beszédjökben, csak ez gyáva félelemmé

ne válják; hanem a' hol a' szükség vagy kötelesség kívánja, ott meggyőzze a' félelmet. De ezt példával világosabbá lehet tenni, és mint-hogy úgy is kezdődnek igen komoly mulatságaink, fordítsunk rajta egy elbeszéléssel, a' melly épen ezen tárgyról eszembe jut. De Emmi ne csináljon olly víg képet, mert azért nincs ám fölmentve.

Emmi. Csak az elbeszélésnek örülök.

Imre. Újat beszél édes atyám, a' mit mi még nem hallottunk?

Földesi. Egészen újat.

Andor. Már miért késleted atyánkat?

Imre. Hiszen most meg te késleted.

Földesiné. Már megint türhetlenkedel Andor!

Andor. Óh ne haragudják édes anyám! nem szólok többé.

Földesi. Szólni szabad, és inkább azért hibáztál, hogy ezt öcsédnek ellenzeni akartad; sőt azt kívánom, hogy elbeszélésemet kiki félbeszakaszsa kérdésével, ha valamit nem jól értene, vagy az okok nem volnának elég világosak előtte. Elkezdem tehát a' féltékenységről:

Hamvas úr egy nagyobb városban kereskedés által igen meggazdagodott. Két gyermeke volt: Lina és Lajos, ezeket igen jól neveltette; de minthogy kereskedése miatt sokszor hosszú utakra kellett mennie, gyermekei' nevelése többnyire csak feleségére maradt, ki ugyan jó és okos asszony volt; de nagyon félténk természetű. A' gyermekek egészen hozzá hasonlítottak ebben, és olly bátortalanok voltak, hogy idegennel szólni sem mertek, és

mindjárt elbújtak, ha atyjukhoz látogató jött. Ha anyjokkal maguk voltak, és atyjok elutazott, nem is jött idegen a' házhoz, mert anyjok sem szeretett társalkodni. — Így egészen elszoktak az emberektől; és ha valaki megszólította őket, csak akadozva és elpirulva feleltek, sőt elbújtak, ha lehetett. Még ezen felül egy öreg dajkájok, ki mindig a' háznál maradt, tele beszélte fejüket mindenféle ijesztő mesékkel, mi által még félénkebbek lettek.

A' városon kívül egy igen kies nyári lakása volt egy asszonyságnak, ki mind a' két gyermeknek keresztanyja volt. Ehhez sokszor kiment Hamvasné gyermekeivel, és ott ebédelt; de a' helyett, hogy örültek volna a' gyermekek ezen mulatságnak, mindig nagy félelemmel készültek oda; mert többnyire sok vendégek voltak, és attól féltek, hogy valamelyik megszólítja őket. Nem örültek keresztanyjuk' szép kertjének, sem egyéb mulatságoknak, csak mindig az anyjok mellé bújtak, ott lesütött szemmel álltak, és alig várták, hogy ismét haza menjenek. Így minden hiba maga bünteti magát, és a' félénk gyáva gyermekek multság helyett csak unalmat találtak; sőt anyjoknak is elrontották minden multságát, mert ez szégyenlette gyermekei' magaviseletét, és félt, hogy ha valaki megszólítja őket, ijedtökben valami igen ostobát mondanak.

Egykor otthon levén Hamvas úr, elment gyermekeivel együtt keresztanyjukhoz, és bosszonkodva látta, mikép' viselik azok magukat. Haza menet szemrehányásokat tett nekik. Mi lesz ti belóletek, ugymond: ha it már meg nem

tanultok az emberekkel beszélni? hány gyermek nincs a' ti időtökben már egészen magára hagyatva? Nézzétek, itt az út mellett mén egy kis zsidó gyermek butyrával, ennek már magának kell élelmét keresni, pedig bizonyosan fiatalabb nálatoknál. Gondoljátok meg, hogy Lina már tizenegy, Lajos pedig tíz esztendős; ha ti úgy el volnátok hagyatva, mint ezen zsidó gyermek, nem tudnátok megélni, mert segítséget sem mernétek kérni az emberektől, és magatok sem tudnátok magatokon segíteni, pedig senkisé is bizonyos arról, hogy ma holnap szerencsétlenség nem éri; ti is juthattok ám még ezen zsidó gyermek' sorsára.

Azért saját javatokért, és mivel szülőitek szomorkodnak ezen hibátokon, kérlek: győzzétek meg félénkségteket; az isten adott észet hozzá, hogy meg tudjátok gondolni, mit kelljen szólni vagy tenni, ha az alkalmatosság előadja magát; használjátok tehát eszeteiket az emberekkel való bánásban is, mert más-kép' mindegyik azt gondolja felőletek, hogy buták és ostobák vagytok, és senki sem fog szeretni. Hogy pedig gyakorlástok legyen, az emberek közt magatok lenni, ezután sokszor egyedül fogtok menni keresztanyátokhoz, hogy ne bújhassatok többé anyátok mögé, hanem, ha valaki megszólít, magatoknak kelljen felelni.

Belátták a' gyermekek, hogy igazsága van atyjoknak, mert okosak voltak; de még is félelemmel várták a' jövő vasárnapot, melly napon magoknak kellett elmenni keresztanyjokhoz. Már otthon olly soká késtek félelmökben, hogy azután még igenis sietniök kellett, hogy az

ebédhez el ne késsenek. Két úton lehetett menni; azt választották a' gyermekek, mellyen kevesebb ember szokott járni. Itt egy sétatérren kelett átmenniök, mellyen délelőtt kevés ember volt. Megijedtek a' gyermekek, midőn a' fason kívül még is egy czifra hintót láttak, és egy szépen felöltözött asszonyt, ki a' fason keresztül a' kocsi felé tért. Noha siettek a' gyermekek, félvén, hogy elkésnek, még is lassan mentek most az asszony után, hogy az meg ne lássa őket. A' mint valami tíz lépésre utána mentek, Lajos a' földön valamit tündökleni látott; felvette: egy drágakövekkel kirakott karkötő volt ez. Utána akar vala sietni az asszonynak, ki ezt bizonyosan elvesztette; de félt megszólítani őtet. Szólj te, ugymond Linához: te idősebb vagy, add vissza neki a' karkötőt. — De te találtad meg, felele Lina: és bátrabbnak is kell neked lenni, mint egy leánynak. De te menj. De én nem megyek. Így akarák egymásra tolni a' szólást. 'S míg illy szóváltással tölték az időt, az asszony elsietett, és csak azt vették észre, hogy föllépett kocsijába. Most mind a' ketten kiáltottak; de a' kocsi hamar elnyargalt, és senkisé is hallotta kiáltásukat. Mit csináljunk már most? mondá ijedten Lina. Az ebédhez is elkésünk pedig, panáskodék Lajos: ha az asszonyságot fölkeressük. Hogy is tehetnénk ezt? mondá Lina: hiszen nem ismerjük őtet. Legjobb lesz keresztanyánknak átadni a' karkötőt, az majd talál módot azt visszaadni. — Így megnyugtattván magokat a' gyermekek, folytaták utjokat. Elérvén keresztanyjukhoz, látták, hogy

épen a' levest viszi az inas az ebédlőbe. Nagy lőn most zavarodásuk. Hogy' menjünk már most be? mondá Lina: majd minden ember reánk néz. Csak menjünk vissza, tanácsolá Lajos: még senki sem látott bennünket. Épen ekkor nyílik az ajtó, és keresztanyjok kinézvén, meglátta a' gyermekeket; már most nem volt mód többé visszamenni. A' keresztanyjok bekiáltá őket. Remegve tértek be a' szobába; innen ebédhez ment a' társaság, és a' gyermekek lesütött szemmel leülének; de bár minő éhesek voltak is, még sem mertek enni, és ha valaki megszólította őket, csak igen-t vagy nem-et tudtak akadozva és remegve felelni. Alig várták az ebéd' végét, és félelmökben egészen elfelejtették a' karkötőt, melly Lina' erszényében volt eltéve. Ebéd' után mindjárt elkívántak volna menni; de nem mertek bucsút venni a' vendégek előtt, és így addig maradtak visszahuzodva egy ablakmélységnél, míg mind elmentek a' többi vendégek. Már be kezdett alkonyodni, hogy haza indultak. Az úton eszökbe jutott a' karkötő. Talán jó volna, mondá Lina: itt a' kapunál az őrnek szólni felőle. Lajos is gondolta, hogy ez kitudhatná a' karék' tulajdonosát; de midőn a' kapuhoz értek, ismét egyik a' másikat toltá előre, hogy szóljon, és végre elmentek mind a' ketten az őr mellett, és a' karkötő ismét a' erszényben maradt. Haza érvén, anyjokat nagy aggodásban találták késő elmaradásukért. Az atyjoknál pedig idegenek voltak, kikhez anyjoknak is a' vendégszobába kellett menni; a' gyermekek ugyan követték őtet, de ott nem

mertek szólni, és egy szegletbe visszahuzván magokat tanácskoztak, mint mondják meg atyjoknak a' vendégek előtt a' karkötő' talá-
lását? Mindig továbbra halaszták ezt. A'
vendégek vacsorára maradtak, és így éjfél lett,
midőn szülőikkel maguk szólhattak. Ekkor
előadá Lina a' karkötő' esetét; az atyjok
megijedett rajta. Már miért nem szóltatok
előbb? ugymond: most már mindenki alszik,
és így nem lehet reggelig semmit tenni a' kar-
kötő' visszatérítésére; pedig ki tudja, nem szen-
ved-e miatta valamelly ártatlan igazságtalan
gyanút.

A' gyermekek igen megijedtek ezen a' le-
hetőségen, és egész éjjel azon törték fejöket:
hogy mi rossz következése lehet félnkségök-
nek. —

Másnap korán reggel elment Hamvas úr a'
város' házához bejelenteni a' karkötő' megtalá-
lását. Hálá isten! így szól az ott levő tisztvi-
selő: tehát még is ártatlan az a' szegény leány.
A' karkötő' L. grófnée; ez az igen hirtelenkedő
indulatos asszony elfelejtette, hogy a' karkötő'
kezén volt, midőn elment, és visszatérvén kérte
ezt komornájától. Ez bizonyítá, hogy ő nem
is volt azóta a' szobában, hanem a' második
szobaleány tisztogatott ott, és könnyen meg
lehet, ugymond: hogy ezen leány vette el a'
karkötőt; mert láttam, hogy egy zsidóforma
emberrel beszélt nem rég', és ez neki pénzt
adott. Előhivatott most a' leány, ki, hallván
miről van a' szó, elhalaványodott, és ijéd-
tében egy szót sem tudott szólni; ezt a' grófné
még nagyobb próbának vélte vétkére, és hi-

vatott engem. Midőn ezt hallotta a' leány, elájult ijedtében; még nagyon fiatal ő, szülőinél egy kevésbé kényesen növeltetett, ez az első szolgálatja, és csak rövid ideje még, hogy a' grófné' házában van. Én elkezdtem a' leányt kérdőre venni; de ő úgy remegett, hogy csak néhány tördelt szavakat tudott mondani, melylyekből azt értettem, hogy azon pénzt, melylyet a' komorna nála látott, a' bécsi lotteria-ban nyerte; azon ember pedig, kit a' komorna zsidónak vélt, azon faluban, hol szülői laknak, mester, ki által a' nyert pénzt szülőinek küldötte. Mind ezt csak nagy sokára tudtam kivenni beszédjéből, mert a' fogait is verte öszve, úgy rettegett szegény; és midőn én elmentem rendeléseket tenni, hogy a' lotteria iránt kitudjam az igazat, a' leányt már kilelte a' hideg most magán kívül van, és szüntelen a' karkötőről beszél, ezt a' többi cselédek, kik, úgy látszik, nem szeretik őtet, vétke' jelenségeül veszik.

Nagy szomorúsággal hallották a' gyermekek gyáva félénkségük' rossz következtetését. Sirva könyörögtek atyjoknak, hogy a' mennyire lehet, pótolja hibájokat és gondoskodjék azon szegény leányról. Látjátok, ugymond az atyjok: annak is az a' szerencsétlensége, hogy a' ti hibátokban szenved. Ha elég bátorsága lett volna, könnyen kimentheté magát a' gyanúból ártatlansága' érzetében; de a' félelem úgy elrémítette, hogy ezt minden ember rossz lélekisméret' jelének vélte.

Elment mindjárt Hamvas úr egy orvoshoz, ki jó barátja volt, és megkérte: hogy a' leányt

gyógyítaná. Elment szinte a' grófnéhoz is, és látván hogy ez nem sokat gondol a' leánynyal, ki nagyon rosszúl volt, magához vitette Hamvas úr a' leányt; a' szegény gyermekek is tettek, mi csak tellett tőlök, ápolására. — Jó gondviselés és az orvos' segítségével csak hamar helyre állott itt egészsége. Jobban megismervén most Hamvasné és gyermekei Rózit, (igy híták a' leányt) úgy megszereték, hogy a' háznál tartották, és Rózi olly jó 's hálaadó: leány volt, hogy nem sokára inkább házhoz tartozó barátné-, mint cselédképen volt nálok. Mindig emlékeztette Rózi' jelenléte a' gyermekeket, milly rossz következése lehetett volna hibájoknak, és erősen föltették magukban, hogy ezt egészen meggyőzik. De már igen megrögzött bennök félelmes vadságuk, és lassan erőt vőn ez ismét jó föltételeiken.

Sokat voltak most Rózival a' gyermekek; de ez, noha máskép' igen jó erkölcsű szelíd személy, szinte félénk volt, és a' gyermekek' vadságukban és félemökben osztozott inkább, hogy sem azt legyőzni segített volna.

Egykor Hamvas úr hitvesével egy messzebb látogatást tett. Maguk maradván a' gyermekek, az egész napot szobájokban töltötték. Midőn már alkonyodni kezdett, előhordtak minden kísértetes meséket, mellyeket dajkájoktól hallottak. Rózi is hozzáadá, a' mit otthon falujában hallott. Már egészen tele volt fejök a' sok visszatért lelkek- és kísértetektől, midőn egy idegen mély szózatot hallottak ajtójuk előtt. Mi dolog ez? így hangzék künn: valaki csak lesz a' házban; itt beszélni hallottam, 's ezzel be-

nyitá hirtelen az ajtót. Egy vastag öreg úr, utána egy fekete ember piros öltözetben, dugta be fejét, és betette az ajtót, mellyet az úr nyitva hagyott. Ezt Rózi megpillantván, elsikoltotta magát, és kiszaladt a' másik ajtón. A' gyermekek is nyomban akarák követni, ha az idegen' boszús szava vissza nem tartóztatta volna őket. Maradjatok már, így kiált nyersen: ne fussatok, mint az eszetlenek; hol vannak szülőitek? — Átlátták most a' gyermekek, hogy nagyon helytelen volt félelmök, és hogy ezen ember valamelly idegen látogató, ki atyjokat keresi; azon fekete ember pedig egy szercesen inas. De most a' szégyen ezen magokviseletükön még jobban megzavará őket, és annál inkább nem tudtak szólni. Csodálkozva nézett rájuk az idegen. Mi bajotok? így szól tovább: hát valami ijesztő vagyok én? hogy futni és remegni kell előttem? Ha nem sokára megjő atyátok, megvárom itt ötöt; jertek beszéljetek valamit 's mulassatok addig. Ezzel letelepedett egy székre az öreg úr; ezt látván elijedtek a' gyermekek — ők egyedül legyenek ezen idegennel, és ez azt akarja, hogy mulassák ötöt. — szinte' kiizzadtak félelmökben, és megmaradtak helyükön, de az ajtót szemmel tartották. Midőn az öreg úr ismét elkezdé: no némák vagytok? miért nem jöttök közelébb? majd megismerkedünk mi egymással, csak ne féljetek tőlem, — a' gyermekek még mindig hallgattak. Ez már sok! kiálta az öreg úr egy ideigi várakozás után: ti elijesztetek ezen házból. Minden okom volt nyájasabb fogadást várni itt; de a' gyermekekről ítélve az atyá-

tól sem lehet sokat várni. Mondjátok meg atyátoknak, hogy jobban tanítson benneteket az emberekkel való bánásra, máskép' nem sok jó barátot fogtok magatoknak szerezni a' világban. Ezzel kiment az öreg úr, minekutánna egy látogatási jegyet tett volna az asztalra. Mikor már elment, a' gyermekek egymás közt, sőt maguk előtt is szégyenlék magukat illy vi-seletért; féltek most atyjok' visszajövetelén, mert tudták, hogy ez megfogja tudni, és nagyon fog boszorkodni rajta. Nézzük meg a' jegyet, ugymond Lajos: talán még is olyan név lesz rajta, mellyért nem sokat törődik atyánk. „Hamvas József“ így olvasá Lina a' jegyen. Ki ez? Emlékezel-e? ugymond Lajos: hogy sokszor beszélt atyánk egy nagybátyá-ról, ki elköltözvén hazánkából, sokáig messze földön volt, a' nélkül, hogy az övéi tudtak volna felőle valamit. Úgy tetszik, ennek is József volt a' neve. Istenem! istenem! mit gondol ez most felőlünk és mit mond atyánk, ha megtudja, mint viseltük magunkat nagybátyánk előtt? Így panaszkodának a' gyermekek. Te vagy az idősebbik, ugymond Lajos: neked kellene okosabbnak lenni. Rózi volt az oka, felele Lina: miért futott el, ez úgy elijesztett. Így egyik a' másikra panaszkodott; mert az ember mindig örömet másra tolná hibáját, pe-dig ezzel csak rosszabbá teszi azt; mivel az őszinte megismerés az egyetlen mód, hogy hi-bánkat megbocsássák.

Megjött Hamvas úr, és nagyon sajnálta, hogy nem volt jelen nagybátyját elfogadni. Reménylem, ugymond gyermekeinek: ti nyá-

jasak voltatok, és illő mód' fogadtátok őtet. A' gyermekek pirulva és akadozva el kezdék zavartan beszélni, hogy' megijedtek tőle. Az atyjok kérdőre vevé, 's végre sirva megvallották az egész dolgot, mert igazságszeretők voltak, és tudták, hogy a' hazugságnál rútabb vétek nincsen. Elszomorodott Hamvas úr megtudván gyermekei' gyávaságát. Ti már csak sohasem lesztek mások, úgymond: hiába minden intésem és dorgálásom. Mi lesz ti belőletek? Tudjátok-e, hogy épen most egész vagyonom koczkán áll? azaz könnyen elveszthetem ezt. Egy hajóm ezen zivataros napokban a' tengeren volt, ha törést szenvedett, elveszett több felénél szerzeményimnek; a' többi is könnyen elveszhet, mint minden földi jószág; de kivált a' kereskedő' gazdagsága szüntelen veszélyeknek van kitéve. Ha elszegényülök, ti se' magatokon nem segíthettek, se' jó barátokat nem tudtok szerezni, hogy azok segítenének rajtatok. Egy közmondás azt mondja: hogy néma gyermeknek az anyja sem érti szavát; — ez azt jelenti: hogy a' legjobb ember is csak azon a' bajon segít, mellyet ismer.

Össze keresé másnap Hamvas úr a' város' minden vendégfogadóit. Nem egy nagy vastag úr volt ez? kérdé egyikben a pinczér: igen szép kocsin érkezett, egy csunya fekete ember volt vele. Itt vala, de ma reggel elutazott, senkisé tudja hová.

Hiába tudakozott mindenfelé most Hamvas úr, senkisé tudott a' városban felőle semmit is. Tovább is terjedtek volna Hamvas úr'

tudakozásai; de most egy más tárgy foglalá el minden figyelmét és idejét.

Egy jó barátjaért jót állott ő egy igen nagy sommára nézve, és ezen jó barátja most hirtelen meghalt, a' nélkül, hogy kielégítette volna az adósságot, úgy hogy most Hamvas úrnak kellett ezt lefizetni, a' mi vagyonának nagy részét elnyelte.

Egykor együtt ültek a' gyermekek Rózi-val szobájukban, ez segített Linának egy ruhát varrni, Lajos pedig olvasott nekik.

A' midőn egyszerre belépett atyjok, halavány arczczal, anyjok pedig könnyes szemekkel követé azt. Édes gyermekeim! így szólt: ti eddig mindenben bővelkedtetek, és minden ember azt mondta nektek, hogy én gazdag vagyok. Ennek most vége van. Azon hajó, mellyen vagyonomnak nagyobb része volt, törést szenvedett a' tengeren. Ezen háznál egyebem alig maradt, és ezt is el kell adni, még némelly adósságok' lefizetése végett. Most már élelmünkre szükséges lesz munkánkkal pótolni azon esekély vagyont, a' mivel még birunk. Sokkal könnyebben elszenvednének anyátokkal ezen szerencsétlenséget, ha reménylhetnők, hogy ti magatokon segíteni tudtok. De a' ti visszavonó féltékenységtek mindenütt hátráltatja majd előmenetelteket; jó barátokat nem fogtok szerezeni, mert minden embertől elvonjátok magatokat, és így senkisé isméri majd meg jobb tulajdonitokat. Ki fog rólatok gondoskodni, ha egyszer mi nem leszünk; pedig, milly hamar érheti az embert szerencsétlenség, azt most magatok is tapasztalhatjátok.

Igen szivökre vették most a' gyermekek szülőik' szomorúságát. Nem hogy mi segítenék rajtok, így szóltak sirva: inkább mi is növeljük bajukat eddigi hibánkkal.

Ne busuljanak édes szülőim, így szólt Lina: mindent el fogunk követni, hogy magunkat megjobbítsuk, és segítségökre legyünk jövőendő szegény sorsukban.

Én elmegyek boltos inasnak, úgymond Lajos: számolni tudok jól és írni; majd jó hasznomat veszik, 's így nem fogok jó szülőimnek többé hasztalan lenni.

Én pedig, szép munkákat tudok, mondá Lina: pénzért dolgozom, majd eleget fogok szerezni ezzel a' házi szükségre.

Eladatott tehát a' ház, az adósságok kifizettettek, és Hamvas úr egy kis lakást bérlett, mellybe elvitetett közönségesebb és rosszabb része az előbbi házi butornak, mert a' szebb- és drágábbakat eladták, szintúgy az ezüstöt és egyéb drágaságokat. A' gyermekek is oda adták ama' holmi drágább ajándékokat, mellyeket néha szülőiktől és keresztanyjuktól kaptak. Még a' zongorát (Clavier) is eladták, csak a' mi a' házhoz épen szükséges volt 's néhány jó könyvek maradtak meg.

Elment Rózi, ki egyedül maradt a' sok cselédből, és megfőzte a' két tál ételből álló ebédet a' szűk kis konyhában, míg Hamvas úr felesége- és gyermekeivel az utolsó talyigát rakták meg a' még fennmaradt aprólékkal. Ezt Lina és Lajos kísérték az utcán átal, mindegyik' kezében, egy kis butyorba kötözve, volt még egyiknek író és rajzoló, a' másiknak

varró eszköze. Megérkezvén a' kis lakásba, Rózi' szorgalma által már mindent rendben találtak.

Tisztán volt terítve a' kis asztal, és mint-hogy sokat hurczolodtak a' gyermekek, a' rövid ebéd igen jó izüen esett nekik. Ebéd után berakták csekély holmiokat egy lágy fa-szekrénybe, és Hamvas úr levezette őket egy kis boltba, mellyet számukra bérelt, hogy itt elkészített munkáikat eladhassák. Majd meglátom, így szólt Linához: ha tudod-e magadat alkalmaztatni ezen életmódhoz? ha nem: úgy kénytelenek leszünk neked idegen házban menedéket keresni, mert nálunk csak úgy maradhatsz szegény, ha keresel valamit. Én és anyád el nem tudunk tartani, és neked is jobb lesz tőlünk megválni, és valami jó helyet kapni. — Csak azt ne! mondá sirva Lina: inkább akármelly szükséget elszenvedek, mindent megteszek, csak jó szülőimtől el ne kelljen válnom.

Másnap reggel Lajos elment a' kereskedőhöz kinek boltjában mint legény beállott; de ez csak a' szomszédságban volt és így sokszor haza jöhetett.

Lina pedig megvetette ágyát, kiséperte a' szobát, míg Rózi a piacra ment az ebédhez szükségeseket bevásárolni. Mind ez szokatlan munka volt Lina előtt, ki nagyon kényesen növeltetett; de a' félelem, hogy idegen helyre jut, rá bírta őtet, mindent örömet tenni. Sőt vigabban érzé magát, mint otthon, hol későn kelt föl és nagy lassan felöltözvén, valamely ülő munkához fogott. A' téj, mellyet barna kenyérrel evett, reggelire sokkal jobbnak tet-

szett neki, mint máskor a' kávé; mert a' munka- és mozgástól megehült. — Ezután elkezdették mind ketten divatnemü (marchande de modes) munkáikat, és nagy szorgalommal dolgozott Lina. Egynéhány kalapot és főkötőt el kellett készíteni, mielőtt a' boltban kirakhatták volna munkáikat. A' szobában maradtak tehát addig, és jó előmenetelt tettek; mert Lina nem volt rest és dologkerülő, a' kívánság pedig, hogy szülőinek segítségére legyen, még inkább ösztönöze őtet szorgalomra. — Lajos azonban nem igen akart beszélni arról, mit a' boltban tapasztalt; de látták szülői, hogy nem jó kedve van, és igen hallgató volt még Lina iránt is. Eljött nem sokára a' boltos Hamvasnéhoz, és panaszkodott, hogy alig haszonvehető a' fia; irást és számolást, úgymond: reá bizhatok ugyan, és ebben nem hibáz, sőt gyorsan és jól ellátja dolgát; de mihelyest vevő lép a' boltba, elbúj, és ha hívom őtet, olly zavarban jó elő, hogy mindent rosszúl tesz; alkudni épen nem tud a' vevőkkel, kérdéseikre csak akadozva felel, és félelmében mindent összezavar; azért én őtet meg nem tarthatom tovább. — Nagy szomorúsággal hallotta ezeket Hamvasné; visszatért most Lajos is szégyennel szülői' házához, és mélyen érzette, milly haszontalan ő itt, semmiben sem tudván segíteni szülőinek.

Hamvas úr most más kereskedők' dolgaiban utazott, melly utakért neki fizetése járt. Nem is volt tehát otthon, midőn Lajos visszatért a' házhoz, és ez már előre félt, mit fog majd atyja mondani ezen változásra.

Épen azon nap, midőn Lajos visszatért, nyitotta meg anyjok a' divatárúkkal jól fölékesített boltot; minekutána elrakta volna Lina' segítségével az elkészített kalapokat, elküldé a' gyermekeket sétálni. Ezek most egyedül kimenvén a' városból, nagy szomorúsággal beszéltek együtt, melly sok bajt és keserúséget szerettek már szülőiknek féltéségök és vadságuk által. Már eleget tapasztaltuk, úgymond Lina: hogy ha mi mindig engedünk ezen hibánkknak, semmire se' megyünk a' világon, és szülőinknek csak terhükre maradunk, és új meg új szomorúságot okozunk nekik. Tegyük fel tehát erősen, hogy megjobbítjuk magunkat. Ha meggondoljuk, hogy ezt jó szülőink' könnyebbségére és kedvéért tesszük, bármilly nehéz lesz is, csak még is végre hajtjuk.

Másnap kérék a' gyermekek anyjukat, hogy kettejüket hagyná az új boltban próbára. Egy darabig üldögelének ott, Lina varrt, Lajos olvasott neki. Egyszerre láttak egy czifra asszonyt fiatal leánykájával, és utánok gazdagon öltözött inast jóni. A' leány megállván a' bolt előtt. — Édes anyám, így szól: milly szép kalap ez, ugyan régen járkalunk már, és illy jó izlésüt nem láttunk. — Megdöbbenének a' gyermekek.

Bátran, úgymond Lina Lajoshoz: most lépünk elő. — Egy keveset reszketve és elpirulva jött most elő Lina; de még is elég módosan meghajtotta magát az asszonyság előtt, és kivette a' kalapot, mellyet dícsért a' leányka, az üveges almáriomból. Majd többeket is

mutatunk, úgymond: és Lajos segélt neki több kalapot kiszedni. Próbálni akart most a' leányka, és Lajos egy kevésbé remegve tükröt tartott neki. Árát kérdezik most a' kalapoknak; szemeikkel bátorítván egymást előmondák azoknak az árát. Alkudni kezdett most az asszonyság, Lina röviden, de akadozás nélkül megmondta az utolsó árt. Több kalapot is választott az asszonyság, és minél tovább tartott a' vevés, annál bátrabb lón Lina. Meglett az alkú, szépen elcsinálták a' kalapokat, és Lajos átadván az inasnak, meghajtá magát, habár nehezen, még is kérte az asszonyságot, hogy jövendőben is parancsoljon velök.

Mikor elmentek az idegenek, mind a' ketten nagy örömmel megölelték egymást, mert semmi sem okoz olly nagy örömet, mint ha magunkkal megelégszünk. Lásd, hogy lehet, mond Lina: csak igazán akarja az ember. Hamar futottak anyjukhoz átadni a' pénzt, és azután ismét visszatértek a' boltba. — Nem sokára egy kocsi állott meg a' boltajtó előtt, és ismét egy asszonyság szállott ki. Egy jó barátném, úgymond: itt vett kalapokat, és nekem is szükségem lévén egyre, ide igazított. Vigyázzunk, mondá Lina sugva Lajosnak: hogy hátra ne lépünk jobbulásunkban, hanem inkább előre, — és leszedé ismét a' kalapokat. Már most könnyebben ment, és csak hamar megtörtént az alkú. Egészen felvidúltak a' gyermekek, jó előmenetelükön; mert csak az első lépés nehéz, aztán a' többi mindig könnyebb lesz. Nem sokára már minden nehézség nélkül ment az eladás, és a' vevők folyvást szaporodtak;

mert Hamvasné és Lina gyakorlás által igen hamar és csinosan készítették munkáikat, igen jó izlésök lévén szebbnél szebb új formákat gondoltak ki, úgy hogy nem sokára minden leggazdagabb asszonyságok náluk dolgoztattak. Lajos sem volt haszontalan, mert most, szaporodván a munka, ő számtartással és eladással foglalatoskodott; sőt jól rajzolván, üres óráiban új formákat is készített, 's a házakhoz ő hordta el a rendelt munkát.

Visszatérvén Hamvas úr hosszas útjából sokkal jobb karban találta háznépét, mintsem gondolta. Munkájok jó folyamatja jó kedvüekké tévé a gyermekeket, és sokkal jobban esett nekik most minden kis öröm, mert ezt magok szerezték maguknak buzgó szorgalmaik által. Nagy örömmel beszélé most Hamvasné a gyermekek szerencsés változásukat, és dicséré jó magokviseletét. Az atyjok megölelvén őket, dicséretével és örömeivel még inkább ösztönözé folytatni igyekezeteiket. Mindinkább gyarapodott most Hamvas úr házi állapota, jó rend és munkásság által; nem sokára nagyobb boltot és segédleányokat kelle fogadni a számosan rendelt divatnemű munkához, és Lina inkább és inkább tökéletesedvén, ügyessége által új meg új találmányokkal gazdagította a boltot.

Egykor két asszonyság jöve boltjukba, a kiket még nem ismertek a gyermekek. Lina több kalapot akarván előhozni, a boltnak egy másik részébe ment, melly egy kárpittal volt eltakarva; az asszonyságok azt vélvén, hogy egészen eltávozott, így beszélgetének: igaz-e hogy ez azon gazdag kereskedőnek a

lánya, ki egyszer itt olly pompát üzött, mint akármilyen gróf? Igaz ám, felele a' másik: de én csak azon csudálkozom, hogy ez ollyan derék, nyájas, ügyes leányka; nekem ezt egészen más-kép' irták le. Ennek a' Hamvasnak egy igen gazdag nagybátyja van, a' ki jó, de igen hirtelenkedő és egy kevésbé szeszélyes ember, ki nek sok különösségei vannak. Férjem Hollandiában ismerkedett meg vele, ott beszélte az neki, hogy ezen egyetlen rokona lévén, megakarna vele ismerkedni, 's ha gyermekei tetszenének neki, ezeket mint tulajdon gyermekeit, úgy nézné, és gazdag vagyonát nekik hagyná. El is jött ide, és akkor meglátogatott minket is; elpanaszkodott, milly ostoba magaviseletük öcscse' gyermekei; magáról sem sokat tartok, úgymond: miután gyermekeit jobban nem tudta növelni. Még kicsiny volt, midőn ntólszor láttam, akkor többet vártam belőle. Hiában mondtuk mi neki, hogy a' gyermekek még megváltozhatnak, ő azt mondta: hogy arra ő nem várhat, már nagyon öreg, és utolsó napjaiban örömet, nem boszúságot akarna magának szerezni, ha családjával élne; ezen gyermekekkel pedig nem volna semmi öröme. — De milly soká elmarad a' kis divatárusné.

Most Lina nagy zavarban tért a' boltba vissza, mert mindent hallott a' kárpit mögött. Még is öszveszedé magát, és különösen nyájas volt az asszonyossággal, reménylven, hogy talán ez által még megtudhatja jobbulását nagybátyjok. De maga maradván, panaszkodni sietett Lajoshoz, ki a' szobában számolással foglalatostkodott. Lásd, úgymond: ha mi más-kép'

viseltük volna magunkat, atyánk megmaradhadt volna régi állapotjában, nagybátyja fölségelte volna őtet ismét pénzzel; mi vagyunk okai, hogy az tőlünk elidegenült.

Irjunk neki, ugymond Lajos: hogy megjobbítottuk magunkat.

De majd azt gondolná, felele Lina: hogy ezt pénzeért tesszük. — Nem irtak tehát a' gyermekek, de mindig inkább iparkodtak tökéletesedni, hogy szülőiknek, a' mennyire lehet, segítségökre és örömükre legyenek, és ez által legalább egy kevésbé pótolják a' veszteséget, mellynek ők is egy részt okai voltak.

Látván Hamvas úr, minő jól alkalmaztatta magát Lajos, a' főköttök' s kalapok' eladásában, és hogy a' számadási könyvet mindig szoros rendben tartja; megpróbálta őtet már kereskedési utjaiban is használni. Elvitte magával, és Lajos olly igen iparkodott mindent, mit atyja reá bizott, jól elvégezni; az embeerekkel, kikkel dolgok volt, nyájas és tetszetős lenni, hogy atyjának legnagyobb öröme volt benne, és föltette magában, hogy mindenkor el fogja fiát vinni magával.

Nagyon örült Lajos, látván hogy bizodalma van atyjának benne; iparkodott is ezt megérdemlenni, és mindig inkább haszonvehetővé lenni. De ama' sokféle is, mit ezen útakban látott és tapasztalt, igen sok örömet szerzett neki, és ha haza jött, Lina' dolgozó asztalkájához ült, óránként beszélé el nekie, a' mit látott és hallott. Örömmel hallgatta ezeket Lina, és ő is viszont elbeszélte, hány új vevő

jött azóta a' boltba, és micsoda új divatú kalapokat készített.

Most Hollandiában volt atyjuknak dolga, és noha elég nehéz volt Lajosnak az elválás anyjától és Linától, örült még is idegen országot látni; megígérte Linának, hogy szorgalmasan ír neki mindenről, a' mit majd lát és tapasztal.

Lina a' póstanapokon Lajostól folyvást érdekes leveleket vett, és ezeket anyjának nagy örömmel olvasta. Leírta Lajos a' vidékeket, mellyeket látott, és minden ott levő szokásokat. Kiváltképen igen tetszett neki a' tisztség, melly ott uralkodik. „Többször felmosásák itt az utcákat, mint nálunk a' szoba' padlatját, így ír Linának: és sehol sem lát az ember itten szemetet vagy mocskot. Az emberek ugyan nem igen nyájasok, és igen keveset beszélnek. Itt nem sokat ártana, ha még olyan vad volnék is, mint voltam, mert társalkodni nem igen szeret senki.“ —

Egykor már több ideig nem vettek levelet Lajostól anyja és testvére; nagyon megörültek azért, midőn ismét egy vastag levél érkezett. Csak hamar felbonták, és így olvasák tartalmát:

„Megbocsáss édes Linám! hogy olly régen nem irtam; de úgy el voltam foglalva új helyzetem által, hogy nem is találhattam időt ehhez. De rendben fogom elbeszélni a' különös történeteket, mellyek ezen utolsó időben előadták magokat. — Élérkezvén Utrecht' városába atyámmal, egy nagyobb vendégfogadóba szállottunk; mert sok kereskedőkkel

„volt dolgunk, kik többnyire ott jöttek össze.
 „Az ebédhez lementünk a' közönséges ebédlő-
 „terembe; nagyon is korán találtunk lemenni,
 „és még csak egy vendég volt, ki nekünk há-
 „tat fordítván, nem evett, hanem elmerülve
 „olvasott egy újságot. Mi el kezdénk atyánk-
 „kal magyarul beszélgetni, mert föltevénk,
 „hogy azon vendég nem érti nyelvünket. Jó
 „atyánk nyilatkozatá velem való megelége-
 „dését. Nem hittem volna, ugymond: hogy te-
 „belőled még világra való 's haszonvehető em-
 „ber légyen; de már most teljes reménységem
 „van ehhez; csak úgy iparkodjál, mint eddig.
 „Elhidd, hogy ezen öröm kipótolja minden va-
 „gyonbeli veszteségemet; mert ha el nem sze-
 „gényedtünk —, úgy talán mindig olyan gyá-
 „va, félénk és visszatartózkodó maradtál vol-
 „na. De reá vitt a' szükség, hogy erőt végy
 „magadon, és az emberekhez alkalmazódjál. —
 „Édes atyám! felelek neki: leginkább azon
 „kivánság, hogy jó szülőinknek hasznosak le-
 „gyünk, birt engem és Linát arra, hogy ma-
 „gunkat megjobbítsuk, és bizonyosan azért is
 „áldotta meg az isten iparkodásunkat, mert
 „gyermeki szeretet szerezté ezt. — Nem vettük
 „észre, hogy ezen beszéd alatt azon egyes
 „vendég közelített hozzánk. Szinte elijedtem,
 „midőn egyszerre mellettünk állt, és megtö-
 „rölvén szemüvegét, atyámnak szeme közé né-
 „zett. Isten hozott János öcsém! így kiált egy-
 „szerre, és megölelte atyámat. Az atyádhhoz,
 „boldogult testvéremhez egészen hasonlítász, és
 „bizonyosan te vagy öcsém. — Meg nézém most
 „én is jobban az idegent, és megismerém, hogy

„ez azon nagybátyánk, kit félelmünk és vad-
ságunk egyszer úgy elijesztett tőlünk.“

„Nagy volt most az öröm; mindjárt össze-
ültünk, és nagybátyánk elbeszélé, hogy mi-
kor hozzánk jött, az volt szándéka, hogy
minket egészen gyermekeinek fogad, és hoz-
zánk jó lakni; mert, ugymondá ő: gazdag
vagyok, és nincs senkim a' világon. A' leg-
közelebb atyámfia' gyermekeinek akartam te-
hát vagyonomat hagyni; de előbb meg akar-
talak nézni benneteket: ha olyanok vagytok-
e, hogy örömetst töltsem veletek utolsó nap-
jaimat?“

„Lakhelyedre érvén tudakozódtam felő-
led; de a' mint sok ellenségei vannak a' gaz-
dagnak, így neked is nyilván egy ellenségedre
találtam; ez téged tékozlónak és könnyelmű-
nek irt le; meg akartam még is magam győ-
zöldni az igazságról; nem volt kedvemre a' do-
log, mert nehezen szerzett pénzemem nem
szeretném elfecsérelni. A' házadban, már fel-
ingerelve lévén, mindent igen pompásnak ta-
láltam, és midőn gyermekeid olly rosszúl fo-
gadtak, úgy még boszankodtam, hogy mind-
járt vissza siettem ismét, eltökélve, hogy in-
kább valami kórházra hagyom szerzeményi-
met. — Nem rég azonban egy ismerős asz-
szonyság olly sok jót irt felőletek, hogy is-
mét megváltoztattam szándékomat, és már
föltettem magamban, hogy hozzátok utazok,
midőn itt olly váratlan találkozunk.“

„Ezen asszonyság az volt, édes Linám! ki
akkor nálunk a' boltban vala, és úgy megsze-
retett téged.“

„Most már a' bátyánknál lakunk, míg
 „atyánk elvégzi dolgait; azután mindent el fog
 „itt adni, és velünk visszatér hazájába. Ott az
 „atyánk' társaságba lép vele, ismét vissza-
 „vesszük régi házunkat, és bátyánk nálunk fog
 „lakni.“ —

Elgondolhatni, milly nagy örömet szerzett ezen levél Hamvasnénak és Linának. Már most csak készületekkel foglalatoskodtak, hogy jól fogadhassák nagybátyjokat, és alig várták megérkeztét.

Végre megjött Hamvas úr Lajossal és az öreg bátyjával. Előre már pénzt küldött Hamvasnénak, mellyen ez ismét visszavette régi nagy házukat, melly épen üres lévén, már ott várták az utasokat. Nagy volt most az öröm. Mihelyest kinyugodták magukat az utazók, Hamvas úr egy nagy vendégséget adott, mellyen a' divatárusné segédek mind jelen voltak. Rózi is ezek között, és mivel Rózi olly hiven megmaradt náluk szegénységökben, és jól megtanulta a' divatnemű munkát, általadta neki Hamvasné az egész előbbi kereskedését. Sokszor meglátogatta őtet Lina a' boltban! hol annyit dolgozott egykor, és most is segített Rózinak új találmányú formákkal; úgy hogy azon bolt mindig a' legnevezetesebb maradt a' városban, és olly jó keresete volt Rózinak, hogy szinte meggazdagodott mellette.

Lina és Lajos igen boldogok lettek, mindinkább kimivelték jó tulajdonikat, és szülőiknek nagy örömük volt bennök. Igen megnyerték öreg bátyjok' szeretetét is, mindig nyájasak

maradtak, és minden embernek kedvét keresték, szerette is mindenki őket. —

Mari. Édes anyám! én is tanulok divatnemű munkát.

Géza. Hiszen a' mi atyánk nem kereskedő.

Földesi. Azért szintúgy ki van téve a' sors' állhatatlanságának. Bizonyosan, édes gyermekeim! nemcsak nektek, de még olyanoknak is, kiket nálatoknál sokkal dúsabb állapotba tett a' sors, szükséges, hogy valamely móddal birjanak váratlan szerencsétlenség' esetében élelmüket keresni. Lássátok a' múlt század' végével a' mostani francia király kényszerített iskolamester lenni, ő, ki a' gazdagság' és rang' legfőbb lépcsőjén növeltetett.

Gyula. Iskolamester én is tudnék lenni.

Czili. Én szobaleány.

Juli's Fáni (egyszerre). Mi is tudnánk szobát seperni.

Valler. Ezért is adna valaki egy kanál levest; jó ez bizonyosan; de minthogy minden ember iskolamester és szobaleány nem lehet, sőt ritkán találkozik jó szolgálat épen mikor kellene: szükséges, hogy olyan valamit is tudjon az ember, mi mindig bizonyosan eltartassa őtet, a' nélkül hogy szolgálathoz kelljen folyamodnia.

Földesi. Olyan pedig, mi az embereknek mindig szükséges, és így mindig eltartja azt a' ki gyakorolja, a' nélkül hogy az ember magát olly függő helyzetbe tegye mint a' szolgálat, csak a' mesterség lehet. Beszéljünk tehát össze ezen alkalommal, és taníttassuk

meg gyermekeink' mindegyikét valamelly hasznos mesterségre.

Dárdainé. A' hozzám nagyon közellévő városkában vannak igen jó mester-embe-
rek, ezek közül mindegyikünk hozattathatna
magához egyet, vagy néhány próbált legényt,
kiktől gyermekeink tanulhatnának.

Andor. Oh ez igen jó lesz; de már mit tanuljunk inkább?

Földesi. Légy órás, ennek legtöbb béke-
tűrésre van szüksége; talán azzal megtanulod
ezt is.

Imre. Én meg takács leszek, az itt a' pusz-
tán is van.

Gyula. Én esztergályos, az legmulatságosb.

Géza. Én kosaras, ez legkönnyebb.

Földesi. Igen jól van, mind ezt könnyen
megtanulhatjátok; hozassuk el holnap mindjárt
az órást. Majd meglátom, ki tesz legjobb elő-
menetelt. Reménylem, karácson-ajándékra
mindegyik készít művészetéből valamit szü-
löinek és barátinak.

Czili. Mi szegény leányok nem tanulhatunk
mesterséget; hát mi mivel keressük élelmünket.

Emmi. Kézi munkával. — Én példának
okáért a' hímezést igen szeretem, és a' mint
gondolom, jól is tudom.

Valler. Ez jól van ugyan; de kívánnám,
hogy valami olyan foglalatosságot keresnének,
mire közönségesebben van szükségök az em-
bereknek, és a' mi hasznosabb a' hímezésnél.

Czili. Engem jó anyám taníttatott szép fe-
hér-varrásra, ez talán olyan.

Valler. Bizonyosan; ingekre 's e' félékre minden embernek van szüksége.

Fáni. Hát a' divatnemű?

Földesiné. Ez is jó, mivel főköötöket és kalapokat szegényebb sorsu asszonyok is viselnek.

Fáni. Én azt tanulom, úgy is már babámnak szépeket varrtam, majd megmutatom Jul csinak, ha hozzánk jó.

Juli. Oh én is — és ruhákat is varrtam bábnak.

Földesiné. Te még reá érsz, hiszen még a' tőt is alig tudod tartani. Nem szép, ha az ember kérkedik; látod, mindegyik tudja, hogy te magad még nem tudsz varrni, ha Czili vagy Zsófi nem segít; miért mondod tehát hogy te varrtad azon ruhákat.

Juli (könybe borulva). Hiszen én még is varrtam rajtok.

Földesiné. Csak világosan, pontosan kell beszélni; most te azt gondoltad ugy-e: nem fogsz hazudni azzal, ha mondod, hogy te varrtad, mivel néhány öltést tettél a' ruhán Czili segítségével, és mások még is azt hihetik, hogy egészen te csináltad. Ez szinte olly rossz, mint-ha hazudtál volna, mert megcsalódtak —, kik szavaid' igaz értelmét elhitték volna. Nem elég igazat mondanunk, ha ezt úgy alkalmaztatjuk, hogy az emberek más értelemben vehessék; sőt ez majdnem nagyobb hamisság, mint ha pusztá hazugságot monduk; mert még másokon kívül magunkat is megcsaljuk, elhitetvén magunkkal, hogy igazak voltunk. De úgy-e nem teszed ezt többé Juliskám? mivel tudod

hogy ez rossz; az igazat mindig egészen kimondod? és úgy magyarázod, hogy senki ezt más-kép' ne értse.

Juli (megcsókolja anyja kezét, ki neki letörli könyeit 's visszaesókolja őtet).

Emmi. De még is némelly hazugságok szükségesek: ha, teszem azt, mi hozzánk vendég jó, mamám mindig azt mondja: örül őtet látni; pedig én tudom ám, hogy sokszor nem örül.

Dárdainé. Lásd ez épen különböző eset Juliétól; az igazat mondott félig, de minden ember máskép' érthette, 's azért nem volt igaz. Ha pedig vidéki embernek azt mondom: hogy örülök őtet látni, ez tudja igen jól, miként ezen mondást csak a' bevett szokás hozza magával, mellyet követni az udvariság' kötelessége. De nem helyez senki illy mondásba nagyobb érdemet, mint benne van, és csak úgy veszi, mint egy szokott bókolatot, a' mit minden ember szokásból mond a' nélkül, hogy valami bizonyos értelme volna. Illyest nem kerülhet el az ember a' társas világban.

Földesiné. Azonban jó iparkodni, hogy valóvá tegyük magunkban, a' mennyire lehet, mi másokban csak üres beszéd; mert mind azon mondások 's nyilatkozások, mellyeket a' társaság tőlünk kíván, magunkban jó indulatokat fejeznek ki; p. o. ha mondom valakinek: hogy örülök őtet látni, ezt az emberszeretet kívánja tőlünk, hogy örüljünk látni felebarátunkat, mivel minden embert szeretnünk kell; a' kit pedig szeret az ember, örömet is látja azt

Andor. Igen, de ha ez nagyon unalmas és ostoba, mint tudja édes atyám, a' városban Fricz, ki mindig hozzánk jött és annyira untattott. —

Földesi. Látod, ha Friczczel nem türhetlenkedtél —, hanem őtet béketüréssel mulattad volna, ő tanulhatott vala némellyeket tőled, minthogy te nagyobb vagy. Ez által jót tettél volna vele, és a' jó ember mindig örül, ha jót tehet. Így igazán mondhattad vala nekie, ha hozzád jött, hogy örülsz látni őtet. Még egy hibádra kell itt téged figyelmessé tennem, mit épen elkövettél; t. i. más embert hibáiért meggzólni, és ez által azokban, kik őt még nem ismerik, rossz előítéletet szerezni iránta; ez bizonyosan nem jó, és ezt mind az emberiség, mind pedig a' jobb társaság' rendszabásai tiltják.

Andor. Hiszen mindenki, ha megismérekednék Friczczel, úgy is mindjárt kitudná, hogy nem sok esze van.

Földesi. Ki tudja? mindenkinek a' te szemmeddel kell-e látni? a' hirtelenkedésnek legrosszabb neme az, ha másokról való ítéletünkben előlegeskedünk, mert ezzel magunkat megcsalhatjuk, és mások iránt is igazságtalanok lehetünk.

Földesiné. De az idő halad, és Emmi még most sem fejtette meg feladását, hogy nekünk beszéljen valamit tanulásából. —

Emmi. Hogy ismét azon hibába ne essem, mellynek rossz következéseit épen azon elbeszélésben hallottuk, nem is gondolkodom sokat, csak előadom, mi legelőbb eszembe jut.

Mi most a' természet' tudományát tanuljuk Valler úrnál, és ebben olvastunk olyan kis állatokról, mellyeket infusoriák-, és monadának neveznek.

Földesi. Magyarúl ázalag- és parány állatoknak nevezik. Érdekes tárgyat választott édes Emmim, folytassa csak.)

Emmi. Ezen állatok tehát, t. i. az ázalagok olly kicsinyek, hogy alig van köztök olyan, mellyet pusztá szemmel meg lehetne látni, és csak nagyító-üveggel kivehetők. Sokat még a' közönséges microscop sem mutat, hanem csak olyan, mi több a' féle üvegekből van összerakva, és igen sokkal nagyobbnak mutat minden tárgyat, mint ez pusztá szemmel látszik. Ezen kis állatok vízben tartózkodnak. Minden folyó és álló vízben, mellyben sok plánta 's állat van rothadásban, igen sok olyan kis állatocska támad, mellyek a' vízben uszkálnak, és ebből veszik élelmöket. Ezen állatok nem képesek az eledeleket megfogni és szájokhoz vinni, hanem csak azt nyelik el, mi mindig nyílt szájokba mén; sőt azt sem lehet mondani, hogy nyelnek, minthogy csak csupán szájból és gyomorból állanak; szájok csak a' gyomruknak nyílása, az eledel beléjük csuszik, szájukból gyomrukba, a' nélkül, hogy ehhez valami mozgás szükséges volna, vagy magok valamit segíthetnének. Ezen állatok átlátások, és csak úgy lehetett őket megvizsgálni, ha valami festő szert eresztének a' vízbe, mellyben illyen infusoriák voltak, ezek elnyelték a' színes vizet, vagy inkább ez belejük szaladott, és a'képen meg lehetett látni, na-

gyító-üvegen, miből áll belső részük, mint-hogy a' bennök levő festék átlátszott testükön. Így tudták meg, hogy ezen kis állatok csak bélből vagy gyomorból állanak; de némelyeknek több gyomruk vagy bélük van, mellyek mint kis hólyagok bennök vannak, és szájoknál kezdődnek; nincs nekik semmi egyéb belső részük, mint más állati testnek van. De alig is lehetne képzelni, hogyan volna olly kicsiny állatoknak még több részük, csak csodálni kell, hogy élet van illy kis testben, mert fel van az számlálva, hogy a' legaprajából ezen állatoknak, mellyeknek többféle nemei vannak, öt ezer milliom fér el egy viz-cseppben.

Géza. Öt ezer milliom? hiszen azt nem is lehet elgondolni.

Valler. Sok olyan van a' világon, mit az emberi gondolat nehezen foghat meg.

Gyula. Én magam is láttam Valler úr' nagyító-üvegén, és ha mi nálunk lesz az estveli összejövetel, meg fogjuk nektek is mutatni; mert ha az ember néhány nap valami virágot vagy hust vízben tart, hogy ez ott elrothadjon, mindjárt lehet sok ezer olyan kis állatot azon vízben látni.

Imre. Ez szép lehet; már előre örülök.

Mari. Sőt inkább utálatos lehet az.

Emmi. Én is úgy véltem, és eleintén nem is akartam nézni ezen állatokat; de Valler úr reábeszél, hogy csak erősen tartsam magamat az első benyomás ellen, és előre tegyem föl magamban, hogy nem fogom utálni; — már most örömmel nézek minden kis állatocskát, mellyet előbb utáltam.

Valler. Csak azt kell meggondolni, hogy minden állat ugyan azon anyagból van alkotva, mint az emberi test, és így nincs ok, miért utáljuk az egyiket, a' másikat pedig nem. Az infusoriák csak átlátszós borból állanak, ilyen borítja az embernek egész testét. Lássák, minden állatban csak azon részek vannak, mellyek az emberi testben is feltaláltatnak; minél alacsonyabb rendűek ezen állatok, annál kevesebb részekből —, minél tökéletesbek, annál több részből állanak. Így az emberi test, melly legtökéletesebb, legtöbb részből áll; sőt, bár különböző formában, minden rész meg van benne, melly akármelly más állatban meg található.

Imre. Oh ez nem is lehet, p. o. szárnya nincs az embernek?

Valler. Mondottam, hogy különböző alakokban. A' mi a' madaraknak szárnya, az a' négylábu állatok' első lába, az embernek pedig karja.

Imre. De ezekkel még sem tud repülni.

Valler. De melly szép 's tökéletes műveket visz kezeivel véghez, mellyek sokkal többet érnek a' repülésnél. Az ember ujjai és kezei sokkal ügyesbek és tökéletesbek, mint más állatok' első lábai vagy szárnyai, úgy mint minden jobban és tökéletesebben van alkotva testében, akármelly állatnak ugyan azon tagjainál vagy érzékeinél.

Géza. Mi az az érzék?

Földesi. Andor megtudsz-e felelni erre?

Andor. Az érzékek azon organumok vagy eszközök, mellyek által a' természet' külső be-

nyomásai testünkre hatnak, és testünk által lelkünkre is; az érzékek által esik tudtunkra minden formája a' külső világnak; ezek által vehetjük csak észre mind azt, mi körülöttünk van. Az érzékek ötfélék, ugymint: a' látás, melly a' szem által eszközöltetik; a' hallás, mellyre a' fül szolgál; a' szaglás, melly az orr, az izlés, melly a' száj, és az érzékenység, melly az egész testünkben való idegek által történik.

Földesi. Észre vehetitek, hogy azon állatok, mellyek a' legalacsonyabb lépcsőin vannak az állati alkotásnak, a' legtöbb érzék' hijával vannak. Az ázalagoknak p. o. nincs szemök, sem fülök vagy szaglásuk.

Séli. De szájok még is van; ebből láthatjátok, hogy a' legalacsonyabb gyönyörűség az, a' mit az evés ivás szerez; a' látás vagy hallás a' szájnál már feljebb áll.

Valler. Ezekkel ugyan csak a' legfelsőbb állatok birnak, és legtökéletesebben az emberek. —

Czili. De hogy' élhetnek az állatok, ha se' nem látnak, se' nem hallanak se' nem éreznek? hiszen ezt nem is lehet életnek mondani.

Földesiné. Sőt még a' növények és virágok is élnek, ezeknek pedig épen nincs érzük. —

Géza. De úgy-e azt csak úgy mondják? és azért még nem él ám a' fa vagy fű.

Földesi. Mellyik tudja megmondani köztek, hogy miből áll az élet?

Czili. A' mint emlékezem, úgy olvastam: az élet mozgásból áll.

Imre. De hát ha én az asztalt odább to-
lom, az is mozog; 's ím' még sem él.

Czili. Igen, de az asztal nem magától mo-
zog, hanem te tolod.

Séli. De az óra nem mozog-e szüntelen ma-
gától? és mondhatjuk-e, hogy az óra él?

Czili. Az igaz, azt nem mondhatjuk.

Andor. De az óra se' mozogna, ha az
órás nem tett volna bele mozgonyt, melly ál-
tal jár, és azért nem lehet mondani, hogy az
magától mozog.

Földesi. Ugy van Andor, a' mi él, annak
nem más külső erőtől kell mozdíttatni, csak
épen ollyantól, melly életében van.

Emmi. De így a' növény nem élhetne,
mert nem mozog; pedig mi azt tanultuk a' ter-
mészet-historiában, hogy a' növények is élnek.

Gyula. Igen, mert a' növények külsőké-
pen nem mozognak ugyan; de mozog bennök
az éltető nedv. Azért úgy tanultuk mi, hogy
ott van élet, hol a' nedv a' szárazban vagy
keményben egyformán ismételve magától mo-
zog. —

Czili. Én ezt nem értem egészen.

Valler. Ugy-e míg élünk, eledelünk nedv-
vé, vérré változik, és ez ereinkben fel 's alá
mozog? érezzük az ütérben, hogy mozog és
szökik a' vér; ezen mozgás pedig mindig egy-
formán ismétli magát, azaz folyvást vérré vál-
tozik eledelünk, és ezen vér mindig ver ere-
inkben. Míg ez tart, addig élünk; a' mikor a'
vér többé nem folyik testünkben; midőn ere-
inkben nem ver és nem szökik; midőn nem
mozog többé az éltető nedv testünk' száraz ré-

szeiben, akkor megszűnünk élni, akkor testünk megholt. Így a' növény is, míg élelmét a' földből és légből szívja, míg ezen éltető nedv mozog benne, addig él; midőn ez megszűnik, a' növény elrothad, nem él többé, — és ezért mondjuk: hogy a' növények' országa is él.

Mari. Mi az a' növények' országa?

Valler. Gyula megtudod-e ezt magyarázni? —

Gyula. A' természet' historiája három országra osztatik fel Az első az ásványok' országa: ez foglalja magában a' földek' különféle nemeit, a' köveket, savakat, a' földben levő égő szereket, mint p. o. a' kénkövet és szurkot, és az érczeket: mint az aranyt, ezüstöt, vasat 'stb. Második a' növények' országa: ez foglalja magában a' fákat, füveket, virágokat, mohákat, gombákat, szóval mindent, mi a' föld' színén terem és gyökerez. Azután jó az állatok' országa, melly legfelsőbb része a' természetnek. Ide tartozik minden állat, a' csuszó férgektől a' nagy hatalmas elefántig, sőt az emberig.

Czili. De mikép' lehet az, hogy a' természetnek felsőbb lépcsőin van minden állat a' növényeknél? már tökéletesb-e egy hernyó, mint a' rózsabokor, mellyen mászkál?

Zsófi. Bizonyosan, mert a' hernyó él.

Czili. Hiszen a' rózsa is él; épen most hallottuk, hogy a' növények is élnek.

Valler. Az állatok felsőbb életet élnek, mint a' plánták; mert ezeknél a' nedveknek belső mozgásához még egy külső mozgás is járul, és — figyelmezzetek jól — ezen külső moz-

gás önkényes és szabad. Ez tehát a' különbség az állatok' és növények' élete között. Az állatoknak olyan mozgásuk is van, melly minden belső kényszerítéstől ment. A' rózsabokor sohasem mozdulhat helyéről; a' hernyó ellenben rajta mászkál, a' hová akar, sőt le is mász róla, és más helyet keres magának; tehát eunek felsőbb élete van.

Sándor. Már én most csak azt szeretném tudni, ha szabad megmondani: mit használ az embernek, ha ezt mind sok fáradsággal megtanulja?

Géza. Hát nem szégyen-e, ha az embert ostobának és tudatlannak tartják? és nem szép-e, ha mindenki csodálkozik tudományán?

Földesiné. Igen, de ezen ok csak a' hiúságból jó. Nemcsak azért kell tanulni, hogy ezt az ember mások előtt mutathassa, hanem azért, hogy tanulása által másoknak és magának használjon, hogy ismeretei szaporodván, ezek által jobb és okosabb legyen.

Valler. Mi emberek mind azt a' tudományok' mivelésének köszönhetjük, a' mi most éltünket szerencsésé és kellemessé teszi. Ha sohasem iparkodunk vala megtudni és kitanulni, mi előttünk ismeretlen volt: még most is barlangokban élünk, és csak gyökerekkel 's vad állatok' húsával táplálnánk magunkat, ezektől kevéssel különböznénk. Az isten az embert úgy alkotta: hogy használván a' belé öntött lelki erőt, mindig jobb és felvilágosodottabb állapotra törekedjék. Csak így különbözteti meg magát az állatoktól; csak így éri el rendeltetését célját.

Káplán. Csak az embernek adatott tehetőség az isten' tulajdonait műveiből megismerni, és így őtet, mint minden jónak okát és kezdetét szeretni, imádni és csodálni. Mi mutatja pedig ki jobban a' mindenható' hatalmát és jóságát, mint megismérése mind azoknak, mellyeket az isten a' nagy világban olly bölcsen elrendelt?

Földesi. A' mint már Valler' úr mondotta: mi éltünk' egész jóvóltát csak a' tudományoknak és ezek által való felvilágosodásnak köszönhetjük. Csak a' tudományok vezérelték eleinket minden új találmányokra, és ezeknek tökéletesítésére, mellyeket mi most használunk, a' nélkül, hogy eszünkbe jutna: milly sok gondolkodás és tanulás kellett mind erre. — Vegyétek csak föl, mennyi idő kellett, míg az emberek mind azt feltalálták és alkották, a' mi most lakásul, ruházatul és eledelül szolgál nekünk? De milly sok van még a' világon, mit az ember még nem ismér? milly sok új találmányok gazdagítják az emberi életet még mindig? és milly sokat fognak még feltalálni, miről most képzeletünk sincs? Ezeket a' tudományoknak köszönhetjük. Mind ezt azonban a' jövő összejövetelkor fogjuk bővebben kifejezni, minthogy már késő van, és a' vacsora vár reánk. Vacsora után a' gyermekek játszhatnak, mivel úgy is nagyon komoly lett már multságunk. Jövő összejövetelig gondolkodjék mindegyik, ha jut-e eszébe olly tudomány, mellynek az életben épen semmi haszna sem volna. Adja ezt azután elő; reménylem meg fogjuk neki fejthetni mindegyiknek hasznát. Ezen felül, mit a' mai estvén csak

futva érinténk, és a' mit talán nem is értett mindegyik egészen, akkor felvilágosíthatjuk. Ezen estve csak próba volt. Majd jobban bele fogunk mi jóni. Minden kezdet tökéletlen.

Mari. De ugy-e, elbeszélést ismét fogunk hallani?

A' gyermekek (mindnyájan). Oh igen, csak elbeszélést is.

Valler. Én ígérek a' jövő összejövetelre egy elbeszélést, melly ellenkezőleg a' mai gyáva, félénk gyermekekrőlivel, olyan ifjonczot fog tárgyazni, ki magát nyomorult és elhagyott állapotjából kiségelte esze- okossága-, de kivált bátorsága által.

Földesi. Látom az öröm' jeleit a' gyermekek' képén. Jövő vasárnap úgy is Dárdainé asszonyságnál jövünk össze; így az elbeszélés mindig a' háziaknál marad.

Második estve.

Dárdainé asszonyság' házánál, Virágos
nevű falun.

Személyek:

Dárdainé asszonyság.

Valler úr.

Gyula.

Emmi.

Fáni.

Földesi úr.

Földesiné asszonyság.

Czili.

Andor.

Imre.

Juli.

Séli úr.

Séliné asszonyság.

Mari.

Géza.

Veszeli úr, orvos a' közel
levő városból.

Katicza, } a' virágosi jegy-
Lencsi, } ző' leányai.

Dárdainé. Minekutána a' játszó-asztal ismét üresen marad, ülünk csak össze a' gyermekekkel, és kezdjük ismét ők az estvét.

Földesi. De minekelőtte új tárgyhoz fordulunk, végezzük el a' múlt estvéli feladást, azaz: vizsgáljuk tovább a' tudományok' hasznát. Halljuk tehát, mit gondoltak ki kis barátink ezek ellen?

Andor. Úgy is mind meg vagyunk győződve, milly jó 's szép minden tudomány; talán csak Valler urat kérnénk, hogy minél előbb teljesítse ígétét.

Földesiné. Andor neked azon néhány lecke az órás mesterségben a' mint veszem észre, nem használt még: mert csak mindig türehtlenkedel. Ha az ember egyik tárgyról a' másikra akar tanulásában szökni, a' nélkül, hogy még az előbbit jól megértette és egészen sajátjává tette, soha sem fog valamit tudni igazán, hanem mindent csak fölülegesen.

Valler. Pedig ezen fölüleges tudomány igazán az, melly semmit sem használ, sőt árt; mert csak a' gőgöt 's hiúságot növeli, és az életben még sem lehet haszonra fordítani. Már lássátok, ha valamellyik közületek, mint mondták a' multkor: szükségből iskolamester akarna lenni, hogyan tudna másokat arra tanítani, a' mit maga tökéletesen nem értene és nem tudna? Tanítványainak kérdései mindig zavarba hoznák őtet, ha ezeknek valamit előadna, és ha nem értenének valamit jól, vagy ellenvetéseket tennének, nem tudna nekiek kielégítőleg megfelelni. — Így van az mindenben. Ha én a' fűvészetet (botanicát), a' melly, mint tudjátok, a' plánták' tudománya, tanulom, de nem iparkodom a' füveknek minemüségét egészen kiösmérni: nem tudom a' füveket használni; a' ki pedig ezeket isméri, milly sok hasznát veszi betegek' gyógyítására és egyéb tárgyakra; de igazán kell ám azokat ismérni, valamennyi kis részecskéikre, és tulajdonaikra nézve, máskép' könnyen valamelly mérges növényt vehetne gyógyszer helyett, a' mellynek, felülegesen nézve, hasonlatossága van emezzel. Azért inkább tudjunk keveset de ezt egészen és jól, mint sokfélét de semmit nem voltaképen.

Czili. De miért tanulunk tehát többfélét egyszerre, mikor még egyiket sem tudjuk tökéletesen?

Földesi. Az emberi elme nem képes mindig csak egy tárgyon függeni; valamint a' külső életben szükséges a' változás, és a' nyugvás, mozgás, tanulás, mulatság és pihenés szükségképen felváltják egymást: úgy a' léleknek is különbféle tárgy szükséges a' tanulás- és gondolkozásra, máskép' egyben elfárad. Nem is lehetne egyfélét tökéletesen megtanulni, ha addig más szükségeseket elmellőznénk. De a' tudománynak azon részét, mellyet épen tanulunk, tökéletesen érteni és tudni kell, minekelőtte ebben tovább megy az ember; úgy mintha p. o. egy könyvben olvasok, nem hagyom el az első levelet, és nem olvasok tovább, míg azon első levelet jól nem értem; máskép' az olvasás nem használ semmit. Úgy, ha valaki még nem tudja az egyszer-egyed, az összeadást és kivonást tökéletesen, ne menjen át az elosztásra, vagy a' számvetés' még felsőbb és nehezebb részeire. — De már most halljuk, mit gondoltatok ki Sándornak azon szavait igazolni: hogy nem használ a' tudomány?

Gyula. Én elhiszem, hogy a' tudományok igen hasznosak némelly embereknek; de mások olyan sorsuak, hogy nekik nem használhatnak, mint mindjárt Sándor, vagy Katicza és Lencsi: ezeknek nincs szükségök a' tudományokra, sőt hátráltatja őket munkáikban és kötelességükben.

Földesi. Egészen hamis nézet ez, édes Gyulám. A' tudományok mindenkinek hasznosak;

de okosan kell ezeket fölfogni, és mindenek előtt nem kell miattok azon foglalatosságokat elhagyni, mellyek másfelől kötelességünkben állnak. A' kötelesség minden másnál előbb való; de épen hogy ezt jól teljesítsük, igyekezzünk felvilágosodni elménkben. Azért szükséges, hogy olly tudományokkal foglalatoskodjunk először és főképen, mellyek kötelességünkről oktatnak vagy ezekkel összeköttetésben vannak. Így szükséges, például: hogy a' földesi kasznár' fia, ki valaha atyja' példája szerint gazdasági tisztté akar lenni, a' gazdaságot tanulja. De milly sok hasznát veszi ebben, ha érti a' természethistóriát, isméri a' fák', plánták' és állatok' minőségét, mellyekkel a' gazdaságban annyit foglalatoskodik. Ez által nemcsak több öröme lesz azon foglalatosságokhoz, hanem jobban és tökéletesebben is folytathatja azokat. Ha isméri az állatok' belső alkotását, jobban el tudja rendelni, a' mi ezeknek tartására szükséges; ha tudja, miből áll és hogyan nő a' plánta, a' szántást vetést és mindent, a' mi ehhez szükséges, jobban rendelheti; helyes okát tudja adni: hogy miért teszi ezt vagy amazt, miért egy időben inkább, mint másikkban. Ha a' gazdaságot valaki csak mindig úgy folytatja, mint ezt már másoktól látta, és azt gondolja, hogy azért már jól van, mivel többen is úgy teszik, soha sem halad úgy előre, mint azon okos gazda, ki tudja: miért 's hogyan történik valami, és azért a' körülállásokhoz képest alkalmaztatja magát, a' mint ezek megkívánják, változtatja azt, a' mit a' másik előtte tudva levő ok nélkül csak mindig egy-

formán tesz, egyedül azért, mert úgy látta, és nem tudván miért történik az úgy?

Veszeli. Mindenkinek főképp' bizonyosan azt kell tanulása' tárgyává tennie, a' mi rendeltetéséhez és jövődő életéhez szükséges. Úgy a' gazdaember vagy gazdasszony először gazdaságot tanuljon; a' prokátor vagy egyéb illy hivatalokhoz rendeltetett a' törvénytudományt. De ezenkívül senki el ne felejtse, hogy egyik tudomány a' másikat elő is segíti. Úgy p. o. ha én csak épen az orvosi tudományt tanultam volna, nem sokra mennék. Ehhez szükséges az anatomia vagy az emberi test' egyes részeinek tökéletes ismerete; a' fűvészet (botanica) vagy a' növények' ismerete, mert a' gyógyszerek' legfőbb része plántákból áll; az ásvány-tudomány (mineralogia), mivel sok gyógyszer az ásványok' országából vétetik; a' vegytudomány (chemia), vagy azon tan, melly által a' természeti tárgyaknak különböző alkotó részeik és anyagaik egymástól elválasztatnak, vagy egymással összeköttenek; mert minden a' természetben több részből áll, még a' víz is, melly olly egyszerűnek látszik. Ezen részeket a' vegytudós (chemicus) elválaszthatja egymástól, mi a' gyógyszereknél sokszor szükséges. Valamelly növényt p. o. feloldozhat első elemeire, és kiveheti belőle azon részeket, melylyek nem hasznosak annak orvoslására, a' mellyre a' növény' egyéb részei szükségesek. Így minden tudományban vannak ollyasok, mik azon tudományt vagy művészetet, melly valakinek életrendeltetésére szükséges, előse-

gítik, és ezekre leginkább kell figyelmeztetnie mindenkinek.

Gyula. Értem ezt; de hát a' ki semmi olly hivatalban vagy munkálkodásban nincs, a' mellyhez tudomány lenne szükséges? a' ki maga ura és semmi dolga nincs?

Valler. Ollyan ember igen kevés van; sőt ha van, ez nem teljesíti emberi kötelességét. A' munkálkodás akár elmével, akár kézzel, minden ember' kötelessége. A' ki tehát nem is kénytelen foglalatoskodni, hogy az által épen élelmét keresse, kötelessége, a' mennyire lehet, a' maga 's a' többi emberek' java' előmozdításán mindenképen munkálkodni, és erre a' tudományok mindig használnak, sőt szükségesek.

Dárdainé. Ezenkívül vannak még tudományok, mellyek minden embernek szükségesek, hogy kötelességeit voltaképp' megismérje, az ezek iránt támadható tévedéseket biztosabban elkerülhesse. — Minden embernek vannak kötelességei isten-, felebarátja- és maga iránt. Ezen kötelességekre, mint éltünk' fő állapotira nézve igen kívánatos olly tisztába jőnünk, hogy az életnek sokszor igen zavart helyzetekben se akadjunk föl. Erre, ha nem elkerülhetetlen, de igen hasznos és könnyebbítő mások' elmélkedéseit, tapasztalásait is ösmérnünk, a' mit erkölcs-tudományból tanulhatunk, melly tudomány, mint látjátok, minden embernek szükséges, és minden mások felett elsőséget érdemel.

Emmi. De azért még is lehetne jó ember, a' ki ezt nem tudná.

Valler. Nehezen; tudnia kell, akár magától, akár mástól tanulja, máskülönben csak addig maradna jó, míg a' természet' ösztöne benne elég erős és elég világos volna, és se' el nem tévedne, sem ellenkező esetek által nem zavartatnék vagy tántoríttatnék el. P. o. ha valakinek esze, szíve egészséges, bizonyosan nem károsítana, nem kinozna senkit, ha nem tudná is, hogy ezt a' törvények tiltják; de jóhetne olly alkalomba, hogy azon ösztön nem volna elég őtet az igazi, tartós jóra vezérelni. Vegyétek föl, ha valakit nyomoruságban látna egy olly jó ember, a' ki a' kötelességekről se' nem gondolkodott, se' másoktól nem tanult eleget, könnyen megcsúszna, hogy lopna egy gazdagtól, és a' szegénynek adná. A' ki pedig felvilágosodott e' részben, és isméri kötelességeit, tudja eredetét és következéseit az illy cselekedet' módjának: átlátja, hogy véték a' lopás, véték által pedig jót nem lehet tenni, és az ollyféle segedelemből sokkal több rosz, mint jó következnek. A' ki tehát úgy akarna segíteni, nem jót, de rosztat mívelne. Nem lopna tehát bár melly czélra is, hanem más-habár nehezebb de igazabb módot keresne, mellyel segíthetné a' szegényt, a' nélkül, hogy vétkeznek, és mást károsítana.

És valóban kevés ember van ollyan, kinek nem volna módja a' másikon segíteni, ha igazán akarja. Ezen felül minden jó erkölcsnek vagyon bizonyos határa, mellyen túl megszűnik jó lenni, és rosszá változik. És így könnyen elkorcsul a' természeti jó tulajdonság, ha ezt az ész' és kötelesség' ismérte nem zabo-

lázza. Lássátok, mivel épen az adakozásról volt szó, én ismértem egy valakit, a' ki senkitől sem tagadhatott meg semmit, ha valamiért kérték. Végre megismérkedtek ezen emberrel más hamis és rossz emberek, kik visszaélvén jóságával, mindenét elkéreggették. Utoljára gyermekei majdnem koldusságra jutottak. — Ismértem ellenben egy másikat, a' ki mindig a' takarékoságról és jó gazdálkodásról beszélt, és végre olly fősvény lett, hogy magától és háznépétől minden életörömet, sőt még más szükségeseket is megtagadott; gyermekeit jobb növelés nélkül hagyta, és így kinozta mind magát mind másokat. Ez nem történik, ha azon emberek ismernék kötelességeiket, és tudnák vala, mennyire egyezhetők ezek ösztöneikkel. Tudta volna az első, hogy kötelessége a' közelebb hozzája tartozóiról előbb gondoskodni, mint másokról; tudta volna, hogy az adakozás csak úgy jó, ha okkal és észszel tesz valaki jót, nem pedig henyélest és egyéb rosztat mozdít elő jótéteményeivel; a' második pedig tudta volna, hogy a' pénz csak úgy jó, ha okosan célra használtatik, és hogy gyermekeinek semmi kincs nem pótolhatja ki a' jó növelés' hiányát.

Földesi. Mind ez eléggé megmutatja a' felvilágosodás' és tanulás' hasznát. Már most lássuk még: mi ellenvetéseitek vannak az egyes tudományok ellen.

Géza. Miért tanulom én a' régi világ' történetét? mit használ nekem, ha tudom: mit csináltak a' régi rómaiak vagy görögök?

Valler. A' történet-tudomány által érthetjük csak igazán egész mostani éltünket; ez által tudhatjuk csak, hogyan és mi által jött az emberiség a' fölvilágosodásnak és egész állapotjának azon lépcsőjére, a' mellyen most vagyunk. Mindenhez, a' mit most tudnunk szükséges, hasznos a' történet-tudomány; mert e' nélkül csak félig érthetünk mindent. Ugy p. o. ha tanuljuk a' földleírást (geographiát) — melly tudomány' szükségét úgy-e nem nehéz átlátni — nem érthetjük hogyan és miért osztatott a' föld ennyi tartományokra; hogyan jutottak ezen tartományok egy vagy más fejedelem' uralkodása alá; így országunk' mostani alkotmányát törvényeit és kormányzása' módját sem érthejük, ha nem tudjuk, hogyan jött ezen ország őseink' birtokába; minő sorsváltozásokon ment át, és hogy' jutott az austria-ház' kormánya alá? melly bajok érték leginkább e' hazát? hogy kötelességünk szerint iparkodhasunk azokat elhárítani, és milly javakkal kínálja a' gondviselés országunkat, hogy ismét szent kötelességünk szerint mindent elkövessünk, hogy ezeket megérdemeljük és megszerezzük. De lássátok: azon sokféle, minek örültök, minck hasznát veszitek, nem lón ám egyszerre olyan, mint most szemlélitek. Sok próba, munka és változás kellett ehhez; — mind ezt pedig szép és jó is tudnunk a' históriából, mikép' történt. Csak úgy vagyunk képesek, és mintegy méltók is élni teljesen jóvoltokkal. Vegyétek föl p. o. a' könyveket, melylyekből olly sok tanúságot és kedvtöltést nyertek, tudnotok kell: hogy az előtt csak írott

könyvek — ezek pedig ritkák és olly drágák voltak, hogy csak igen kevés és gazdag emberek szerezhették meg. Ki találta fel azon mesterséget, melly annyira és olly hamar szaporítja 's olcsóvá teszi a' könyveket, hogy most már, úgy szólván, minden, ki csak akarja, hozzájok jut és tanulhat, 's mivelheti magát segedelmökkel?

Imre. Ez egy Faust nevezetű ember volt Németországban.

Veszeli. Igen, és ezen Faustot akkor arról vádolták, hogy rossz lelkekkel volt összeköttetésben, mivel sokat tanult és sokat tudott, a' mit a' többi még akkor igen miveletlen emberek nem fogtak fel; és így az akkori oktalanságból eredő babonahit szerint azt vélték, hogy Faustnak csak az ördög' segítségével lehet olly különös tudománya.

Fáni. Faustnak hát még sem igen használt, hogy annyival többet tudott másoknál; mert ezáltal csak rossz híre neve lett.

Földesi. Igaz, az akkori babonás nép előtt; de ezért nem Faust' tudománya, hanem azon nép' oktalansága a' hibás; és a' későbbi századok őtet az emberiség' jótevőjének vallják. Azután már tudjátok, hogy a' tudományoknak, úgy mint minden egyéb jó erkölcsöknek és cselekedeteknek nem abban áll fő jutalmok, hogy érdemeket más emberek elismérjék, és azért bennünket csodáljanak vagy becsüljenek; hanem már magokban van elég ok, hogy szeressük, kövessük: mert csak a' jó erkölcs és a' tudomány tesz bennünket a' legjobb és boldogítóbb vágyaink és legfőbb szükségaink' ki-

elégítésére alkalmatossakká, erről minél többet gondolkodtok édes gyermekeim, annál világosabban át fogjátok ezt látni, és példákat erről mindenhol találtok.

Valler. Lássátok, mennyit köszönhetünk mi a tudomány' és felvilágosodás' terjedésének. Ha akkor, midőn Faust élt, annyit tudnak vala az emberek, mint csak most, bizonyosan nem vádolták volna őtet ördögösségről. De akkori időben az emberek igen keveset ismértek még a' természet' erejéből; igen sokat, mit mi most igen természetes módon meg tudunk magyarázni, búbájosságnak és ördögösségnek tulajdonítottak, és ennél fogva mind azt nemcsak hogy hasznukra és örömeikre nem fordították, hanem még azokat, kik több belátással birtak, és őket felvilágosítani igyekeztek, üldözték, sőt sokszor mint babonás hoszorkányos embereket, kiket rossz szellemekkel szövetkezve lenni hittek, el is égették. Mind ezek már most nem történnek; a' tudós és bölcs ember nincs már olyan üldözéseknek kitéve, és sokkal inkább és közönségesebben becsülik őt; a' mi bizonyosan nem volna, ha az emberek nem igyekeztek vala értelmöket, tudományukat inkább mivelní is öregbíteni.

Földesiné. Azt pedig a' történet-tudománynak köszönhetjük, hogy értjük: mint jutottunk a' tökéletesedés' jelen lépcsőire; mi tanít és int bennünket, melly igen hálát kell adnunk az isteni gondviselésnek, hogy most élünk, midőn már annyi századok' tapasztalását és felvilágosodását hasznunkra fordíthatjuk.

Földesi. Már a' multkor, a' mint emlékezem, beszéltünk a' tapasztalás' hasznáról. A' história pedig nem egyéb, mint mind azon emberek' tapasztalása, kik előttünk éltek. E' tudomány által mind ezen tapasztalás reánk is átszáll. Ha látjuk eleink' hibáit, és azoknak rossz következéseit; ha tanuljuk, mikép' romlottak meg emberek, városok, sőt egész tartományok is, a' kik az erkölcstelen rossz életnek adták magukat; ha olvassuk a' históriában, milly nyugodt elmével és szerencsésen éltek a' bölcs és jó emberek minden baj- és viszontagságokban is: akkor ismerjük meg csak igazán az erény' hatalmát és szépségét; nagy példák' követésére fölbuzdítva érezzük magunkat; föltesszük akkor mi is magunkban erkölcsösen és bölcsen élni, 's felebarátinkkal annyi jót tenni, a' mennyit tehetségünk csak enged. Azt is meg kell itt jegyezni, hogy mi sokkal miveltebbek és jobbak lehetünk, mint eleink, és sokkal inkább kárhozatosak vagyunk, ha még is rosszak és tudatlanok maradunk; mert eleinknek koránt sem volt annyi módjuk a' felvilágosodásra, mint nekünk. Ha tehát akkor tudatlanok és buták voltak, és ez által könnyebben rosszra vetemedtek az emberek, nem lehet annyira csodálni, és bizonyosan nem is lehet nekik annyira vétkül tulajdonítani, mint ha most, midőn olly könnyű és számos módok vannak a' felvilágosodásra, midőn olly számos jó iskolában hallhatjuk a' tanúságok' és kötelességink' foglalátját, midőn a' tudományok érthető, világos és tetszető formában adatnak elénkbe, mind ezt nem használván,

buták, tudatlanok és erkölcstelenek maradunk. Minél könnyebb módja van az embernek a' tanulásra, annál inkább terjedhetnek ismérteit, 's annál följebb emelkedhetnek nézetei. Minél felvilágosodottabb valaki, annál jobban és öröme-
 mestebb fogja teljesíteni kötelességeit, és annál szivesbben fogja más emberekkel is közölni akármelly úton és módon mind azon jót, mellyben ő a' növelés és tanulás által részesült. — De már sokat is beszéltünk ezen tárgyról és nehezen várják gyermekeink a' Valler úrtól igért elbeszélést.

Valler. A' hasznost mindig elébe kell tenni a' csupán kellemesnek; de reményem nem lesz haszontalan elbeszélésem is, mellyel példáját hozom fel: milly sokat segít az emberen a' bátorság és azon csüggedhetlen jó kedv, melly mindig a' körülményekhez alkalmaztatja magát, a' nélkül, hogy ezeknek szomorú és súlyos voltak által el hagyná magát nyomatni; sőt inkább még ekkor is azokat, mint csak lehet, használni, és minél jobbra fordítani igyekezik. —

Angliában lakott egy gazdag kereskedő, ki igen szerencsés házi körülményekben élt. Volt neki egy eleven, nyilteszü, derék fia, kit Róbertnek neveztek. Ezt szülői úgy nevelték kicsiny korától fogva, hogy a' mennyire lehet, ne szoruljon más' segítségére, hanem idején tanuljon maga magán segíteni, és így a' szükségben mások nélkül ellenni. Korán részt vett már Róbert atyja' foglalatosságiban; mint-hogy a' kereskedéshez az önfeltalálás és az emberekkel bánásmód leginkább szükséges, ezekre törekedett. — Cliston úr minden mó-

dot, mellyet neki sok vagyona nyújtott, szorgosan használt fiának növelésére; tudományokban, úgy a' szép művészetekben is jártassá tenni iparkodott őtet; de leczkén kívül sokszor a' boltban kellett segítenie a' kis Róbertnek az eladásnál, mérésnél; sőt itt a' legkisebb szolgálatokra is használtatott. Édes fiam! úgymond Cliston úr: senkisé tesz téged bizonyossá, hogy értékem mindig megmarad, melly különben is a' kereskedésnél sok veszélynek van kitéve. Tanulj azért korán ennek híján, más emberek' segítsége nélkül is a' világban élélni, és balesetekben magadat feltalálni, midőn a' gyáva csak elhagyja magát, és haszontalan panaszokkal vesztegeti idejét, mellyet inkább arra fordíthatna, hogy magán segítsen. Szokása volt Cliston úrnak Róbertet kikérdezni: egy vagy más balesetben hogyan segítene magán? és ha Robert nem talált erre módot, megmutatta neki példák által, mikép' kellene az embernek azon zavart és nehéz esetekből magát kimenteni. Sokszor beszélt el aztán Cliston úr példákat némelly jeles emberekről; elmondá, mint menekedtek ki ezek elmésség 's bátorság által veszedelmök- és balesetükből. E' történeteket örömmel hallotta Róbert és eszében tartotta, föltevén magában: ha a' sors valaha próbára tenné bátorságát és lélek-erejét, ő sem csüggedne el egy hamar a' sors' csapásai alatt. Derék gyerek volt ám a' kis Róbert ezért, hogy leginkább illy tekintetből fogta föl a' meséket, mellyeket édes atyja mulatására beszélt neki. — Teszitek-e ti is ezt édes gyermekeim?

De hogy ismét visszatérjek Róberthez, édes atyja őtet mindig leginkább arra inté, hogy az idővel gazdálkodják, ezt soha hiában el ne vesztegesse, és semmi alkalmat el ne mulasztson valami hasznosat tanulni, bár mi csekélynek látszanék is ez. Róbert ritkán is mulatott hiábanvalóságokkal, mulatságainak, még üres óriában is, többnyire hasznos tárgya volt.

Atyjának egy nyugalomba tétetett tengeri tiszt barátja volt. Ehhez sokszor elment Róbert, és nyájas figyelmes önvisellete megszeretteté magát vele; sokszor beszélt e' tiszttal a' kis Róbertnek a' tengerről, hajózásról és idegen országokról. Ezen jó öreg ember kemény papirosból ékes kis műveket is készített, és könyvkötő munkával mulatta magát; öreg matróz (hajóslegény) inasa pedig szalmából szép kis kosarakat csinált. E' kettőtől eltanulta Róbert látogatás közben mesterségöket, segítvén nekik abban.

Házukban lakott egy asszony, ki fűszerekből, magvakból, apró csigaház- és kagylókból igen csinos ékességeket, nyaklánczokat, karkötőket 's egyéb e' féléket készített. Atyja' engedelmével ennek munkájához szükségeseket hordott, és szinte eltanulta tőle ezen mesterséget. Sokszor mulatta magát Róbert ezen kis munkák' gyakorlásával, és végre egész kis tára volt neki apró műveiből, mellyekkel sokszor megajándékozván barátit, ezeknek örömet szerzett.

Már most el kezdé atyja Róbertet holmi megbízásokkal a' városba küldözni, hogy tanulna némelly dolgokban eljárni, és magán

kétséges esetekben segíteni. Így mindig hátrabb és ügyesb lón Róbert. De nem sokára e' tulajdonai nehéz próbára is tétettek, és egyszerre vége lón boldog és nyugalmas házi életének.

Róbert anyja, ki mindenben egyet értvén férjével, okosan és szeliden vezette leginkább eddig Róbert' növelését, súlyos nyavalyába esvén rövid idő alatt meghalt, és gyermekét árván hagyta. Kimondhatatlan volt Cliston úrnak fájdalma, a' mi őtet olly igen elfogta, hogy maga is megbetegedvén csak későn gyógyult fel nehéz nyavalyájából, és sokáig betegeskedvén nem volt képes dolgait úgy, mint eddig folytatni. Ekkor Róbertnek kellett a' legszükségesebb házi és kereskedésbeli dolgokra ügyelni. Minden ember csodálkozott, milly szorgalommal és ügyességgel gondolt és vigyázott Róbert mindenre, milly pontossággal vezette a' házi számadásokat, és milly jól feltalálta magát kétséges esetekben. Egészen fölgógyulván végre Cliston úr hosszas betegeskedéséből, örömkönyekkel ölelé meg fiát, minekutánna ez nekie számot adott volna mind azokról, miket atyja' betegsége alatt végzett és rendelt. Hálá istennek! így szólt Cliston úr: nagy veszteségemben nem hagyott vigasztalás nélkül, ha bár soha nem tudom is elfelejteni kedves anyád' hiányát, még is az öröm, mit szeresz, ismét meg szeretteti velem az életet. Milly édes jutalom volt Róbertnek ilyen szavakat hallani jó atyjától. — Édes fiam! így mond nem sokára Cliston úr: én betegeskedésem' ideje alatt nem vezethetvén magam külső dolgaimat, nagy károkat szenvedtem, ezeket

pótolni reménylhetném egy utazás által Indiába.

Itt, hol minden veszteségemre emlékeztet, nem tudok szomorúságomou erőt venni, talán ez is meg fog szünni az utazás és külső élet mozgási közt.

Úthoz kell tehát készülnöm; már szólottam egy hajóskapitánynyal, ki egy nagy fregattát készít fel Indiába, ezzel fogunk mi elindulni, és más világrészben jobb szerencsét keresni. —

Dárdainé. Nem hallottatok kocsi-zörgést az udvaron? bizonyosan vendég érkezett.

Andor. Oh de kár! már most félbe szakad az elbeszélés.

Fáni. Az igaz; pedig éppen mikor legérdekesebb kezd lenni.

Dárdainé. Kötelességink öröminnk előtt való; kötelesség pedig a' vendégi barátság is.

Mari. Maradt volna az a' vendég, a' hol volt.

Emmi. Lassan, már az ajtó nyílik és lármát hallok.

Tornyos (bélép). Jó estvét, jó estvét! mint látom, itt nagy társaságot találok, örülök rajta.

Dárdainé (köszöntvén Tornyos urat, bemutatja őt). Még nem is ösmeri, úgy vélem, barátinkat. Ime Földesi úr és asszonya, 's ezek gyermekei; nem rég telepedtek meg szomszédságunkban.

Tornyos. Örvendek megismérkedhetni; örvendek, hogy ismét szaporodott szomszédságunk. Ha már az ember falun lakik, legalább legyen mindig társasága, a' nélkül úgy is megöli az embert az unalom.

Földesi. Mi nem találjuk olly unalmasnak a' falusi lakást.

Tornyos. Talán csak azért, hogy még újság. Elhigyjék hogy sokszor azt sem tudom, mit csináljak; kivált e' hosszú téli estvéken; csak egy whist parhiet sem tud sokszor az ember öszveszedni. Nappal csak még is eljárkál az ember gazdasága körül, vádászgat, agarász; de így estve. — No a' mai estve reménylen sokat fog kipótolni, és jó házi asszonyunk, mivel több vendégei vannak, szinte nem fog szokása szerint alvásra menni, mikor legjobban kezdünk mulatni.

Dárdainé. Örömet teszem, a' min vendégim örvendnek; de megvallom, nehezen hagyom magamat kivenni rendes szokásimból. Hozzá vagyunk szokva korán fölkelni; az egészségnek pedig szükséges az elegendő ideig tartó álmom.

Tornyos. No majd meglássuk azt; annál inkább legyen szabad kérnem: hogy csak fogjunk hozzá azonnal; mert eljár az idő. De mint látom még kártya sincs itt?

Séli. A' gyermekekkel voltunk, elbeszélésekkel, 's tanulósaik' tárgyaiból vett oktatásokkal mulattuk őket.

Tornyos. Ez igen szép és jó lehet, de én nem értek hozzá.

Dárdainé. Majd felváltjuk egymást a' játzó-asztalnál; elegen maradunk még a' gyermekeknél is. Én tehát most elmegyek Tornyos urral; kinek tetszik még velem jőni?

Tornyos. No mindnyájan hallgatnak? orvos úr és Séli barátom reménylem csak nem maradnak el tőlem.

Séli. Megvallom, hogy már egészen úgy beleízlettem ezen multságba, hogy nem örömet hagyom el; a' mult estve is sakkjátékhoz fogtam, végtére el kellett hagynom, mert nem volt ott az eszem.

Veszeli. Menjünk tehát barátunkkal a' whisthez; majd felváltatunk továbbá.

Séli. Próbáld meg Tornyos, maradj itt egy kevéssé, meglátod, téged is mulatni fog.

Tornyos. Meglássuk másszor, most engedj 's kövessük kedves házi asszonyunkat.

Dárdainé. Menjünk tehát whistezni; (enyelgeve) jó példát is kell adnunk a' gyermekeknek, hogy teljesítjük az udvariság' és házi barátság' kötelességét, 's örömet elhagyjuk azt a' mivel magunk választása szerint foglalatokodtunk, barátink' kedveért.

Tornyos. Ez igen helyesen van mondva; és így ne mulaszszuk az időt, hanem kezdjük a' játékot.

Andor (lassan Gyulához). Ez kellemetlen ember lehet.

Gyula. Jó ember, a' mint mondja anyám; de mindig elunja magát, nem tudja, mit csináljon idejével.

Andor. És azért más ember' idejét vesztegeti.

Czili. Tudod, mit mondtak sokszor szülőink, ha a' városban némellykor vendégek jöttek, és félbe szakaszták multságinkat vagy tanulásinkat: az ember társasági életre van alkotva,

és ennek kötelességei megkivánják, hogy sokszor megtagadjuk magunktól örömeinket, és másoknak feláldozzuk. Nem kívánhatjuk, hogy mindenki épen azon örvendjen, min mi.

Andor. Az igaz ugyan, de még is boszúságos. Miért nem olvas Tornynos úr, és miért nem tudja idejét úgy használni, mint édes atyám?

Emmi. Bizonyosan ifjú korában nem szokott a' tanuláshoz, és most már nincs kedve hozzá.

Gyula. Azért nagy köszönettel tartozunk mi jó szülőinknek, kik megtanítanak az időt használni, és magunkban elég foglalatosságot és mulatságot találni, hogy e' végett ne szoruljunk csak társaságokra, 's olyan idővesztegetésre, mint az a' kártyajáték.

Andor. Valler úr visszajött a' játszóktól, most reményilem, elvégzi szép történetét.

Valler. Ülünk le ismét és folytassuk. — Ott maradtunk, ha jól emlékezem, midőn Cliston fiával hajóra indult, hogy Indiába utazzon, és ott keressen jobb szerencsét. Róbert nagyon örült a' hajónak; már annyit hallott jó barátjától, a' tengeri tiszttól, a' hajózásról és távol országokról, hogy igen kívánta mind azt maga is megláthatni. Eleintén a' tengeri betegség, melly többnyire olyanokat ér el, kik először utaznak a' tengeren, nagyon bántotta Róbertet, úgy hogy mindig csak a' hajó-szobában (Kajüte) kényszerítettett maradni. Itt függő ágyában — melly erős szövethől áll, mit felfüggesztenek, és ágy helyett szolgál a' tengeri hajókon — feküdt és szenvedett. De

nem sokára meggyógyúlt, és ezután csak hamar megszokta a' hajós életet. Megszemlélte most Róbert a' nagy hajónak minden részét; a' kormányostól, ki őtet tanulás' vágyaért nem sokára megszerette, szünetlen kérdezősködött. Megtanulta tőle a' csillagok' ismérést, melly a' hajózáshoz olly igen szükséges, úgy hogy a' csillagok' járása által megtudta már ő is, mint a' kormányos, itélni: hogy mennyire távozik a' hajó egyik vagy másik világrész felé. Az éjszak-mutatóval (Compas) és minden egyéb a' hajózáshoz szükséges eszközökkel és szerszámokkal megismérkedett. Tudta már, hogy ha ez vagy amaz világrészről fúj a' szél, mellyik vitorlát kell fölvonni, mellyiket behúzni; a' sokféle köteleket, mellyeket a' vitorlák függenek, és a' mellyeket az árboczfára huznak, mind ismérte; sokszor felmászott az árboczfára, és segítette a' köteleket fölhozni, összegombolni, és holmi megromlottakat helyre hozni, úgy, hogy a' midőn tanulás-vágya és segítsége által az egész hajós népségtől magát megkedveltette, e' mellett magának még hassznos ismereteket is szerzett, és az utazás' idejét igen jól használta.

Azonban szegény Cliston urat üldözni lát szott a' szerencse. Midőn már a' hajó közelíte utazása' céljához — Ceylon szigetéhez, mellyet az angolok birnak, a' honnan füszer- és egyéb keletindiai portékákkal kereskedéssel sok pénzt nyernek — tengeri rabló hajókkal találkozott össze, mellyek Malacca félszigetből jöttek. Ezen félsziget' lakosai, úgy nevezett malájok, híres tengeri rablók, igen bátrak, vak-

merők és különösen kegyetlenek. Az angol hajós nép harczolt ugyan velök, de többen levén végre is a' rabló hajók győztek szörnyü vérontást téve az angolok között. Kevesen maradtak életben az angol hajón, kiket kötözve rabszolgaságra vittek a' malájok, és minekutána megrakták hajóikat a' rablott portékákkal, az angol hajót, mellyet egészen összerongáltak, a' tengeren elhagyták.

Cliston fiával együtt azon szerencsétlenek közt volt, kik elfogattak, és kötözve a' rablók' hajójára vettettek. Itt nagy nyomorúságban fekvének együtt a' szegény foglyok. Némellyek közülök meg voltak sebesítve, ezek a' nagy hőség- és rossz levegőtől elgyengülvén és meg betegedvén, az embertelen rablók által a' tengerbe hányattak.

Cliston fiával nagy szomorúságban várta jövődő sorsát. Mindennek vége van, úgy szólt Róberthez: édes fiam! mi rabszolgául fogunk eladatni, és tudja isten, jutunk-e valaha szabadságunkhoz vagy sem. Igaz ugyan, hogy egyik részét ezen rablók' hazájának angolok birják; de tudtokra esik-e valaha sorsunk, és segítenek-e rajtunk? mind ez nagyon bizonytalan; sőt az is, ha együtt maradhatunk-e rabszolgaságunkban, és szomorú sorsunkat azzal könnyebbíthetjük-e, hogy legalább együtt tőrjük ezt? Róbert nem tudta vigasztalni atyját, csak arról tevő bizonyossá őtet, hogy vele mindent elszenved, és iparkodni fog a' mint lehet, sorsát jobbítani, vagy ha ez nem lenne hatalmában, legalább minden viszontagságokat csüggedés nélkül viselni, bizván az isten-

ben, ki nem méri az emberekre a' nyomorúságokat olly mértékben, hogy azokat el ne tűrhessek. — Jól mondd edes fiam, szólt Cliston: ha az embernek tiszta lélekismérete van, bízhatik az isteni gondviselésben, hogy végtére kiszabadítja azon szerencsétlenségből, melly csak őtet próbálni és bátorságát erősíteni méretett reá. — Így vigasztalták egymást Cliston és fia; minden szerencsétlensége mellett is a' jó atya örvendett fiának bátorságán és okos magaviseletén, 's ez által szinte vigasztalódott szomorú sorsán. Mert a' jó szülőknek nincs édesebb örömük és jutalmok, mint gyermekeiknek jó tulajdonságaik. Ez legnagyobb vigasztalásuk az életnek minden viszontagságiban. —

Megérkezvén végre a' rablók hazájukba, azon tartományban kötötték ki hajóikat, melly saját nemzetük' fejedelmének kormánya alatt áll. Itt nem igen büntetnek rablásokat, és így csakhamar elosztatott és adatott az angol hajón tétetett zsákmány, a' nélkül, hogy igen iparkodtak volna a' rablók ezt titokban tartani.

Cliston fiával egy gazdag maláj embernek adatott el, ki foglyait tüstént elvezette hajlékához. Bár milly szomorú volt is Róbert, még sem nézhette csodálkozás nélkül a' természet' szépségét, mellyel ezen vidék tündöklött. Minél beljebb mentek a' tartományba, annál kiesebb lón a' táj. Növények, millyeket soha még nem látott Róbert; virágok, mellyeknek színe és illatja olly szép és kellemes volt, hogy Londonban a' legjelesb meleg-házakban sem

találtattak hasonlók, itt vadon nőtek kies ligetekben, mellyeket széles nagylevelű fák és illatos bokrok árnyékoztak; hűsítő tengeri szellő mérsékelte a' nap' hőségét; fényes tarka nagy madarak zengettek, virágok illatoztak, csermelyek folytak, és Róbert egészen elragadtatva, 's csaknem felejtve tulajdon szomorú sorsát, szemlélte ezen gyönyörűséget, midőn egy bokorból kiugrott egy alacsony termétű, de szép alakú férjfiú, csak egy darab pamut szövetbe öltözve; némelly csillogó ékeségek voltak nyakán és karjain, az oldalán kétélű rövid kard villogott, hosszú fekete hajfürtjeit a' szellő lebegtette, és fekete szemeiben a' legmérgeőbb indulat égett.

Midőn megpillantá ezt Cliston' rablója, tüstént ő is fegyverét ragadá, melly a' másikéhoz hasonló volt, és mellyet a' malájok kridnek neveznek. Ezen fegyver mindig oldalukon van, mert ezen nép olly gonosz és vérontó, hogy legkisebb okért összeveszvéen egymással, készek tüstént ezen öldöklő fegyverhez nyúlni, és egymást megtámadni. Azon maláj, ki a' bokorból kiugrott, Cliston' új gazdájának ellene volt, neki ment kridjével, és rövid vívás után keresztülsúrta őtet, de ennek két szolgálja, kik kötélen vezették Clistont és Róbertet, elhagyák foglyaikat, és sietének urokat megboszulni. Új vívás támadt, és mig Cliston Róberttel oda értek, már az egyik szolga és a' megtámadó maláj is vérében fetrengett a' földön; a' megmaradt szolga pedig sietett fegyvereiket és csekély ruházataikat elszedni a' holtaktól.

Eliszonyodván Cliston ezen szörnyű jelenet fölött, megtámadá a' rabló szolgát. Róbert az alatt az egyik holt test mellől elvette a' fegyvert, atyja' kezében már a' másik krid villogott; és így ketten vívtak a' rabló szolga ellen, ki néhány darab elrablott ruhával és ékességgel meg volt terhelve; látván ez rossz helyzetét szaladni kezdett. Cliston ekkor Róberttel az ellenkező részre fordulván, és újon nyert fegyvereikkel a' bokrok közt utat törvén addig szaladt, míg végre nagyon elfáradva egy fa alatt lerogyott. Itt minden csendes volt, és nem látszott semmi nyomdoka emberi lakásnak. Hálá isten! ugymond Róbert: kiszabadultunk rablóink' kezeiből! — Félek, mondá Cliston úr: hogy ezen szabadság nem soká fog tartani. Itt mindenütt csak erdőség veszen körül, ebben tartózkodván, még valamelly vad állatnak prédájává lehetünk; vagy ha fegyverink elégségesek volnának is ezeknek ellenállani, miként élünk el magunk ezen vadonban? Ha ellenben elhagyjuk az erdőt, és emberi lakásokat keresünk fel, igen hihető, hogy ismét ezen rabló nemzet' sátoraihoz jutunk, és többektől megtámadva végre szabadságunktól vagy életünkötől is megfosztunk. —

Cliston úr fiával együtt most kezdének mindinkább éhséget, szomjat és lankadtságot érezni, mind ezt eddig a' félelem és aggodalom elfelejteté velök. Róbert körülnézvén, mindenfelé szép veres gyümölcsöt látott alacsony bokrokon függeni; de nem meré leszedni, mivel nem ismérte; de tudta azt a' természetből:

hogy épen e' dús termékenységű déli tartomá-
 nyokban tenyészik a' legtöbb mérges növény.
 Tovább ment tehát nézlődve, ha nem találna-
 e valami ösméretes növényt. Meglátta ekkor a'
 kókuszfát, mellyet képek és leírások után mind-
 járt megismért. Nagy örömmel szakasztott most
 le néhány kókuszdiót, melly csaknem akkora
 volt, mint feje; fölragván Cliston úr fegyve-
 rével, először ittak azon téj színű jó izü léből
 melly a' dióban találtatik, azután jóllaktak a'
 gyümölcs' belső husos részéből. Utóbb még
 más pálmafa nemekre is találtak, megismérte
 Róbert az úgy nevezett kenyérfát is, mellynek
 gyümölcse némelly tartománybeli lakosoknak
 kenyér helyett szolgál; szinte úgy a' szágofát,
 mellynek belső héja közt főzésre alkalmas
 liszt terem, a' mellyből készített főzeléket
 mi is vásárlunk a' boltban; levesben, kivált
 betegek' 's kis gyermekek' számára könnyű,
 gyenge tápláló szer gyanánt élünk azzal; vég-
 re a' pálma-szilvafát, mellynek száraz gyümöl-
 cseit csemegének a' boltokban kapjuk. Ennek
 leves és hűsítő friss gyümölcse egészen meg-
 enyhíté a' vándorok' lankadt testöket. Mert
 igen el voltak ám fáradva, szüntelen csak men-
 vén a' sűrű vadonban, hol a' sok iszalag ne-
 mű plánták, bokrok és ágak minduntalan gát-
 lák lépteiket, 's gyakran egy kigyónak szisze-
 gése, vagy némelly vad állat' ordítása ijeszté
 őket. Ha Róbert és atyja annyi bátorsággal
 nem birtak -, kétségbeesésnek adták volna
 magokat illy rettentő isméretlen magányban
 annyi veszélyektől körülvéve. De Cliston úr
 erős és bátor lelke nem könnyen csüggedt el a'

viszontagságokban; mert tudta, hogy csak úgy lehet ezekből kiszabadulni, vagy segíteni magán, ha nem veszi el az ember bátorságát és lélek-erejét. Mi pedig még inkább fenntartotta Cliston úr' bizodalját és derűtségét, azon öröm volt, mit fiának bátorsága, meggondoltsága és lélekjelenléte szerzett neki, mellyet ez illy veszélyes állapotban mutatott. Mert nemcsak hogy ő haszontalan panaszokkal nem nehezítette atyja' sorsát; de még ő iparkodott jó reménységet és bizodalmat mutatni, mindenben atyján segíteni és őtet felvidítani.

Lealkonyodott végre, midőn a' vándorok egy forrást hallának csörgedezni. Nagy öröm volt ez nekik, mert a' kókusdió' nedve mégsem oltá el egészen szomjukat, mellyet a' nap' hő-sége és fáradalmas utjok növelt. Cliston úr eltökélte, hogy az éjszakát ezen csermelynél fogják tölteni, úgysem levén képesek tovább birni az út' fáradságát.

Az isteni gondviselésben bizván nem nehezíték sorsukat haszontalan félelemmel; elszánták magokat mindenre, megmarkolván kridjököt, mélyen elaludtak mind ketten. Melegen tűzte már a' nap sugárit a' levelek között alvóink' fejére, midőn fölébredtek, örülvén, hogy még élnek, és köszönnvén az istennek, hogy ezen éjszaka megmenté őket a' veszedelemtől. Tovább folytassuk vándorlásunkat, mert bármi legyen is sorsunk, úgymond Cliston úr: itt a' hol szinte mindig életveszedelemben forgunk, nem maradhatunk. Nem messze menének azonban, midőn egy borzasztó látvány lepé meg őket. Egy holt vagy ájult, vérében

fekvő ember, színéről itélve e' tartomány' lakosa, noha öltöztette kevésbé megkülönbözteté a' rabló malájoktól, millyeket látának már vándoraink. Az emberiség' kötelessége azonnal ébredt Cliston úrban, és győzött minden nehézségeken. Róbert' segítségével visszavivék a' gyilkolt testet a' forráshoz, hol vízzel mosván és öntöztvén iparkodának visszahozni életét, és óh öröm! nem sokára kinyitak az indus' szemei, csodálkozva néze körül. Először megijedett ugyan, fehér emberek közt látván magát, de ezeknek jót jelentő képe csakhamar bátrabbá tévé, és Cliston úr jelek által értésére adván, hogy csak segíteni kívánnak rajta. Az indus tördelt angol nyelven köszönni kezdé ezt nekik. Nagyon kedves volt ez Cliston úrnak, minthogy már most értekezheték megmentettjével, a' ki — miután sebei bekötve valának, és ereje visszatérni kezdé — hallván, hogy megmentői tengeri rablók közül szabadultak ki, és hogy mindenöket elvesztették, a' legélénkebben kéré őket: kísérjék házához, ott nyugodjanak, és legalább addig maradjanak nála, míg alkalmatosságuk találkoznék visszatérni hazájukba; én, úgymond: hatalmas és gazdag ember vagyok népem közt, és így elég biztosságot találtok mindenki ellen nálam; szerencsés leszek, ha így valamennyire meghálálhatom azt, mit velem tettetek, ki segítségtek nélkül elvesztem volna ezen vadonban. Egy gonosz ellenségemmel találkoztam itt, merre dolgaim vezettek; ez reám rohadván népével, szolgálomat elszéleszté, magamat

pedig megsebesítve, mint gondolom, már holt-nak vélvén, itt hagyott.

Ezen beszéd közben folytatták együtt ut-jokat. Az indus a' tekervényes ösvényeket igen jól ismervén, a' vadonból nem sokára kiértek; jó nyugvó helyet, körüle izletes és tápláló gyümölcsöket találának, estvére pedig minden to-vábbi akadály nélkül elértek az indus' lakjá-hoz, melly fábul volt készítve, és fahéjjal föd-ve; számos illy sátoroktul volt körülvéve, mellyekben az indus' családja 's szolgái lakta-nak. Nagy örömmel köszöntötték itt az idege-neket, értvén az industól, milly jót tett volt vele Cliston úr. Hamarjában egy sátor építtetett Cliston úr' és Róbert' számára; megvendégel-tettek az angolok riskásából és ritka indus ma-darakból készített étkekkel; italul pedig a' pál-mabor szolgált. Ezen nedv a' pálmafának egy neméből folyik ki; az indusok e' célból mé-lyen megfúrják a' fát, és edényekbe gyűjtik a' kifolyó levet.

Sok újságot látott most Róbert ez indusok' életmódjában. A' mint pedig megszokta már mindenhez alkalmaztatni magát, úgy itt is csak-hamar beletanúlt sokfélebe; segítette munká-ikban az indusokat, kik indigót, pamutot, ris-kását, de leginkább többféle fűszert termesztettek, és csak hamar fölvette az ezekkeli bánásmódot.

De azért honi tanulmányait sem felejtette ám el Róbert. Édes atyja most ráérvén min-dennap oktató őtet, szóval egyedül; mert könyvek nélkül szükölködének, mit azonban azzal pótolnak, hogy Róbert írószer és pa-

piros helyett erős leveleket 's fahéjakat tudott találni, és használni mindenfélének följegyzésére. —

Ezenkívül otthon tanult apró munkáiban is gyakorlotta Róbert magát, fényes kagylócsigák- és fűszerekből készített kis ékművei igen tetszettek az indus asszonyoknak, és Róbert már szinte egy kis kereskedést űzött ezekkel; pamut szöveteket és egyéb szükségeseket cserélt be; a' sátort, mellyet az indus atya készíttetett számára, már többféle butorral, pamutszövet kárpitokkal, yánkosokkal 's egyéb e' félékkel fölkészíté 's ékesíté; ruhákat csináltak atyjával magoknak, és mind ez által életöket, lakásokat nemcsak kellemesbbé de egészségesebbé is tették. Tudván, hogy minden ember köteles azon körben, mellyben él, és azon emberekkel, kikkel őt a' sors összehozza, annyi jót tenni, mennyi csak mindegyiktől kitelik: Cliston úr és fia felsőbb mivelődésüket és tudományukat arra használták, hogy az indus' háznépét némelly legszükségesebb és alkalmasabb isméretekre oktassák, és a' keresztény hittel is megismértessék. A' maláj nemzet muhamedanus; de ezen vallás' szabályait 's törvényeit sem igen isméri, és többnyire minden vallásosság és erkölcsi tanítás nélkül növeltetnek, a' mikép' természetök' vadsága még inkább erőt vesz rajtok.

De, a' mint mindenütt vannak kivételek: a' legromlottabb nemzetek közt is találatnak egyes emberek, kik magokat jó tulajdonikkal megkülönböztetik. Illyen volt azon maláj, ki Cliston urat háznépe közé befogadta. Ez nagy

háladatossággal fogadta Cliston úr' ajánlását, hogy gyermekeit némelly tudományokban oktatni fogná. Szerzett is Cliston úr' kívánságára angol kereskedők által papirost és némelly könyveket. Cliston úr' befolyása az indus háznépre, 's ennek iránta való bizodalma nagyobb és nagyobb lón.

Legelső alkalommal elment Róbert az indussal a' félszigetnek azon részébe, melly angol kormány alatt van. Itt összejött Róbert több angol kereskedővel, és elbeszélvén nekik atyja' szomorú történetét, egy angol kereskedő ajánlá Róbert által Cliston úrnak: hogy őt kereskedésébe befogadja segédnek. Eleven volt ugyan Róbertben és atyjában a' honvágy, de emez lekötelezve érzé magát a' maláj vezérnek, ki őtet olly barátságosan fogadta be házába, és minthogy már valamennyire megszokott annak háznépe között, egyébként is nyugodalmas sorsát egy új bizonytalanért elhagyni nem akará, annál inkább, mert hazájában csak szomorú emlékeket talált volna előbbi boldog sorsából; élelme pedig mostani szegénysége mellett nagyon nehéz lett volna; holtott itt a' maláj vezér őt nemcsak mindennel ellátta, mi élelméhez szükséges volt, de még jótéteménynek is vette házánál való tartózkodását kedvelt vendégének. E' mellett Róbert szinte egy kis kereskedést kezdett mesterségesen készített műveivel az angol gyarmatokban, és minthogy gyakorlás és mindig új találmányok által tökéletesítette kagyló-, gyöngyök- és fűszerekből készített ékességeit, végre divatba jöttek azok, és még Angliába is elkül-

ettek. Ezen kereskedés által lassanként egy kis summát szerzett össze Róbert magának, minthogy minden élelmökre szükségeseket Róbert és atyja a' maláj vezértől ingyen nyert, ki háznépe' új tagjait mindinkább kedvelte, sokféleképen segítették őtet nagyobb minden munkáiban; legnagyobb javára voltak gyermekeit oktattván, kik rövid idő alatt sokat tanultak, és egész önviseletükben kitűntek az egyéb maláj gyermekek közt.

Végre Róbert megismérkedett a' malájjal tett kereskedői utjaiban egy angol kapitánynyal, ki megajánlá, hogy őtet, mint hajos kadétot, hajójára veszi. Minthogy pedig atyja nem kívánta, hogy Róbert mindig az indusok közt maradjon, elfogadták az ajánlást, és Róbert édes atyjától könyek és áldások közt elvált.

Több év lefolyt, 's Cliston úr egyedül maradván az indusok közt, ezekben nemcsak szinte új rokonokat talált, de folyvást reájok fordított iparkodása 's munkája után józan okos emberekké mivelé ki ezen előbbi vad háznépet. Melly jótékony siker szépen jutalmazá őtet fáradságaért, és életét elégedetté tevé; mert megelégedésünkre leginkább szolgál és szükséges azon öntudat: hogy helyzetünkhöz képest jól munkálkodtunk, a' jót terjesztettünk a' világban, és ekkép' nem éltünk hiában, hanem megérdemlettük azon helyet, mellyet foglaltunk az okos és lelkes teremtmények' sorában. —

Egykor Cliston úr elkísérte indus barátját azon angol gyarmatokhoz, mellyekkel emez kereskedési összeköttetésben volt, ott adván

el többnyire pamut- indigo- és fűszer-termékeit. Az angolok Cliston úrat nagy megkülönböztetéssel fogadják, és szives kéréssel rábirták, hogy néhány hetet töltene velök tartományukban. Cliston, úr itt ismét hazafiai közt levén, hatalmasan érezé újulni magában a vágyat: hogy még egyszer lássa szeretett hazáját, és szomoruan gondolkodott, miként fosztják meg körülményei ezen örömtől élete végnapjait. Fiáról már régen nem vett hírt, és hosszabb idő óta nem is tudta: él-e vagy talán elveszett a' tenger' örvényeiben?

Illy szomorú gondolatok közt sétála egy estve Cliston úr a' gyarmatnak ezen félszigeten lévő fővárosában a' tengeri kikötő' partján; nagy zaj és mozgás volt itt a' hajók között, mi még elevenebben emlékezteté Cliston urat hazájára, hol ő is kereskedési munkasága által sok kéznek szolgáltatott vala illy foglalatosságot. Ekkor a' hajókon levő népség egy angol fregatta' érkezését jelenté. Illyenkor a' parton levő és megérkezendő hajók közt szokás szerint köszöntés' jeléül ágyú-lövések váltattak. —

Illy ágyu-dörgés és hurra kiáltás közt érkezett most is a' kikötőbe az angol hajó, és Cliston úr, ki régen nem látott illy jelenést, a' legnagyobb érdekléssel szemlélé ezt. Ott maradt a' tengerparton, és nézé, mint szállott kisebb hajókon partra a' fregatta' népsége.

Egy igen jeles alakú, főbb rangú hajós tiszt jött most a' part felé, egy kis dereglyében, kit, minél közelebb jöve, annál nagyobb megilletődéssel szemléle Cliston úr. Végre part-

hoz ér a' dereglye. Cliston úr a' tolongó népség közt szinte erővel jut el oda látni az idegent, 's nem csalta meg őtet szívének vonzódása: a' derék hajós tisztben kedves Róbertjét ismérte meg.

Lehetetlen leírni ezen viszonzlítás' örömét, mellyben a' partra gyült egész népség is osztozott, mély illetődéssel szemlélvén a' szivreható jelenetet.

Róbert mindinkább tökéletesedvén a' hajózás' mesterségében, és mindinkább alkalmazatosbbá válván a' hajószolgálatra, csakhamar tiszt lett, és folyvást megkülönböztetvén magát, felsőbbjei' megelégedését és bizodalmat-, nyájas és szerény magaviseletével pedig az egész hajós népség' szeretetét megnyerte. Miután egy utóbbi expeditióban ügyessége és előlátása által a' hajót nagy veszedelemtől, sőt töréstől mentette meg, az angol kormánytól szép summát nyert ajándéku, és egy újan készüendő hajónak kapitányává neveztetett. Mielőtt azonban ezen új tisztjébe lépne, atyját akarta meglátni, és ha lehet, hazájába visszavinni. —

Cliston úr visszatérvén maláj barátjához, érzékeny búcsút vett ezen háznéptől, melly őtet csak nehezen és a' háladás' könnyei közt bocsátá el. Visszatért fiával Angolországba, hol Róbertnek ügyessége és bátorsága által nyert pénzével ismét új kereskedést volt képes kezdeni, mellynek csak hamar igen jó folyamata lón, Róbert pedig mindig olly megkülönböztetéssel szolgált a' hajó-seregben, hogy a' kormánytól jutalmaztatva és minden bajtár-

saitól, de más egyebektől is becsülve és szeretve tölté életét azon öntudatban, hogy boldogságát és édes atyjának jóllétét, ügyességének és bátorságának köszönheti.

Andor. Ez ugyan érdekes elbeszélés volt.

Valler. Némellyeknek közületek még is csaknem sajnálom, hogy beszéltem, mert voltakép' még nem érthették. Kis Fánikánk elaludt; Julcsi pedig már rég' egy szegletbe huzván magát Katiczával babást játszott.

Andor. Óh azoknak csak csináljon Czili meséket, a' kis fehér galambról és a' lilium királynéről; az illyest azok legjobban szeretik.

Valler. Hát ért Czili ehhez?

Czili. Nem kellene ezt neked elbeszélni Andor.

Emmi. De mi szeretnénk hallani Czili' meséit.

Czili. Ezek csak olly kisdedeket érdekelhetnek, mint Julcsi; titeket bizonyosan igen untatnának.

Valler. Még is még is, édes Czilim, kérni fogjuk: beszéljen nekünk meséiből; és mindannyian édes gyermekeim, jó lesz, ha illyeseket gyakorlásul és önmagatok' 's tehetségeitek' kiösmeréseül is próbáltok. Lám Gyula már apró verseket is készített. Azonban lássátok, miért nem szakasztottátok félbe elbeszélésemet, ha nem értettetek valamit. Ezt előre bocsátottam, és csak vártam: tesz-e valaki kérdést.

Imre. Nagyon kár lett volna, alig vártuk végét, kíváncsi levén tudni, hogy mi történik tovább.

Valler. Igen, de nem csak a' mulatság

czélunk, hanem a' tanulás is. Pótoljuk tehát az elmulasztottat, és kiki adja elő most kérdéseit.

Géza. Mi a' hajózáshoz semmit sem értünk, tehát minden ehhez tartozó nevezet, és a' mi egyéb a' hajókról előfordult, egészen érthetlen volt előttem.

Földesi. Nehéz lesz azt mind igazán érthetővé tenni Gézának; minthogy a' hajózás nagy kiterjedésű mesterség, a' tengeri hajó is olly sokféle részekből álló roppant épület, hogy ennek isméréterére különös tudomány szükséges.

Valler. Azonban iparkodnom kell megfelelni ezen tárgyban is a' kérdéseknek, ne hogy vádoltathassam, mintha olyanról szólnék, mihez nem értek. Ez, édes gyermekeim, megvetésre méltó hiba, és az ilyen kérkedés által bizonyosan megszégyenedik végre az ember. Emlekeztessetek, ha ismét itt jövünk össze, ezen tárgyról beszélek majd nektek. Most csak hadd halljam kérdéseiteket, hogy megfelelhessenek ezekre, mert múlik az idő, 's estvének vége felé jár.

Mari. Mi a' vitorla?

Földesi. Andor, mondd meg te.

Andor. A' vitorla vászon vagy csinvat szövet, mellyet nagy fákra kifeszítve hajó fölé függesztenek, a' szél' felfogására, hogy ennek ereje által a' hajó tovább hajtassék.

Mari. Nem értem egészen.

Czili. Csak feszíts ki esernyőt szél ellen, tapasztalni fogod, miként a' szél benne megakadván, olly erővel munkál, hogy szinte elvisz magadat is az esernyővel együtt. Így tol-

ja a' szél, vitorla által, a' hajót; ha tehát erős szél van, és azon irányban fúj, a' merre a' hajót akarják hogy menjen, akkor felhuzzák a' vitorlákat, és a' hajó nagy gyorsasággal halad. Mellékes szelet is tudnak használni mesterséggel; ha pedig a' szél épen ellenkező, akkor összehuzzák a' vitorlákat, hogy el ne hajtsa a' hajót céljától.

Imre. Az éjszak-mutatót (Compas) ugyan egy kissé ismerjük, mert atyánknak is van olyan kis magnestűje, melly mindig éjszak felé áll, és igen érthető, hogy ha a' hajós csak eget és vizet lát, a' nélkül nem tudhatná: melly táj felé halad hajója? De van-e olly eszköze is a' hajósoknak, melly által megtudhatja, mennyire haladt már?

Valler. Ezt leginkább csak az astronomiából, azaz, a' csillagok' tudományából tudhatja meg a' hajós; ehhez sok gyakorlás és mathematicai tudomány kell, melly által kiszámolhatja a' csillagok' és a' nap' állása után: hogy földünknek minő geographiai hosszaságán és szélességén van a' hajó?

Géza. Mi az a' geographiai hosszóság és szélesség?

Valler. Minthogy a' föld gömbölyű, a' gömbölyűségen pedig egy hely se' látszik a' másiktól úgy megkülönböztetve, mint p. o. a' szegletek által más alakú figurákon, szükséges, hogy a' földnek elosztására némelly lineákat gondoljanak a' geographusok, mellyek által egyik pont a' másokra nézve meghatározottassék. Így a' földnek tengelyén mozgására nézve a' két földsark (polus), a' déli és éj-

szaki kijeleltetnek. Továbbá egyforma messzeségre mind a' két polustól, és így föld-golyónk' közepén van az egyenlítő (aequator). Ez a' hajósoktól csak lineának neveztetik, és a' földet két részre osztja, úgy hogy a' polusok mindegyik illy félgolyónak közepében esnek. Egy helynek távolságát az egyenlítőtől geographiai szélességnek nevezik; a' hossza pedig azon lineáktól számíttatik, mellyeket a' geographusok egyik polustól a' másikig az egész föld felett vonva képzelnek. Egy helyen gondolják az elsőt, és ezen vonalt első délkörnek (meridián) nevezik; délkörnek hivatik azért: mert a' nap épen délkor jut mindenhol ezen vonalra. Ezen első délkörtől kezdve számítják napkelet felé a' geographiai hosszúságot. A' mikép' ha a' szélesség' gradusát, azaz: az egyenlítőtől levő távolságát —, és a' hosszúság' gradusát, t. i. a' délkörtől való távolságát egy helynek tudja az ember, bizonyosan megmutathatja a' föld' golyóján azon pontot, mellyen azon hely fekszik. Ezt majd megmutatom 's megmagyarázom jobban a' földgolyón. Meg fogjátok látni, hogy a' hajós, ki a' csillagok' járásából ezen vonalokat képes kiszámolni, mindig tudja hajójának helyét a' tengeren, távolságát egy vagy más országtól, és azt is, hogy minő messzeségre haladott célja felé. —

Imre. Micsoda különbség van a' matrózok és a' tengeri katonaság közt?

Valler. A' tengeri katonaság csak a' hajók' védelmére, és az ellenség' megtámadására van a' hajón. A' matrózok (hajoslegények) el-

lenben, és a' hajós tisztek, a' hajó' szolgálatára és kormányzására. Ezek eveznek, ezek feszítik ki, és vonják össze a' vitorlákat, szóval ezek tesznek minden egyéb a' hajón szükséges munkát a' hajós tisztek' parancsolatjára, kiknek mind azon tudományokkal kell birniok, mellyek a' hajó' kormányozására szükségesek. De látom, már jónek a' játszó-asztaltól, és késő az idő; pedig nem is beszéltek a' gyermekek semmit tanulásukról. A' jövő estvét tehát azzal kezdjük.

Séliné. Jövő vasárnap nálam fognak összejőni kedves szomszédaim.

Gyula (Andorhoz). Ma estebéd után ne játszunk ám szembekötőst, én egy szép játékot tudok, ezt próbáljuk meg. Majd elmondom. —

Sorba állanak a' játszók és keringenek, 's e' közt ezt mondják mind:

Itt koszorú sokoros,
Tarka színü illatos,
Benne vagyon virág,
Benne vagyon zöld ág.
Ezek nemcsak szépek,
De még rejtett képek;
Jelei erényeknek,
Tanúsági éltünknek.

Csak ilyen virágot fűzünk koszorunkba,
Mondja meg mindegyik: hogy illik sorunkba. —

Ezután mindegyik nevez egy virágot, melyet magának választ, és hozzáteszi, a' mit jelent, és miért jelenti azt. P. o. a' borostyán vagy puszpán állhatatosságot, mivel mindig meg tartja színét; liliom tisztaságot tiszta fehér színe által; tulipán csüggedetlen vidámságot, mi-

vel olly vidámok szinei, és olly egyenesen megáll, nem is könnyen hajlik le; szegfü szófogadást, mert megmarad gyám-vesszején, mellyhez kötik; a' napraforgó tanulás-vágyat, mivel mindig a' világosság után fordul; szederfa előlátást, mivel késik előjöni virágjával, míg a' hidegtől félhet; az ibolya szerénységet, mint-hogy elrejtetik.

Igy még sok virág' jelentését lehet tulajdonaihoz képest kitalálni. A' ki nem tud illyet mondani, zálogot ad, és a' játék ismét tovább megyen; a' zálogok' kiváltása pedig sok tréfát okoz.

Mindnyájan. Jó lesz; próbáljuk meg ezen játékot.

Valler. Most az estebédhez menjünk; ennekutána én is segíteni fogok e' játéknál.

Harmadik estve.

Séli úrnál, Jegenyés nevű pusztán.

Személyek:

Séli úr.

Séliné asszonyság.

Géza, } *Gyermekeik.*
Mari, }

Földesi úr.

Földesiné asszonyság.

Czili, } *Gyermekeik.*
Andor, }
Imre, }
Juliska, }

Dárdainé asszonyság.

Valler úr.

Gyula, } *Gyermekeik.*
Emmi, }

Tornyos úr.

Várdi úr.

Séliné. Tornyos úr is velünk tölti az estvét; de nem akar a' gyermekeknél maradni, így kérünk kell kedves szomszédinkat: ha valaki a' whisthez ülne vele férjemmel. Pusztánk távol esik más szomszédságtól, 's e' miatt nem tudtam neki játszó társat szerezni.

Tornyos. Várdi, Séli, és Földesi urak velem jőnek, mert az asszonyokkal nem szeretek játszani; többnyire ezek nem értenek ahhoz. (Elmegy, a' nevezettek követik.)

Czili (lassan Emmihez). Micsoda durva beszéd ez már?

Emmi. Rá szokott így beszélni: 's ő ezt elmés tréfának találja; mi már föl sem vesszük ezen módját.

Földesiné (hozzájok lép). Igaz, hogy a' miveletlen és durva, többnyire sértő módon fejezi ki magát; de mivel gyakran találkozik ollyannal az ember, nem kell az iránt fölötte érzékenynek lennie, máskép' a' társaságos életben minduntalan megütközik és megbántódik. Lásátok, bár milly kedvetlen legyen a' miveletlen és sértő beszédűekkel társalkodni; de talán még is nehezebb ollyakkal élni, kik mindent rossz néven vesznek, és ez által a' társaságnak feszültséget, 's rossz kedvet okoznak. Ez többnyire csak a' hiúságnak, és elkényeztetett önszeretetnek jele. Hol az ember rossz akaratot nem tehet föl, tűrje el könnyen mások' hibáit; csak ez által lehet más emberekkel jól élni. Igen fontos az édes Gyermekeim! és örömet használom ezen alkalmat nektek figyelmeztetésül: miképen szükségesebb tulajdonság a' társaságos életben — melly minden ember' rendeltetése — nincs az egymás iránti engedékenységnél.

Dárdainé (Földesinéhez). Kivált nálunk itt a' falusi életben. Igaz, hogy társasági viszonyainkban ezen erény sok próbára tétetik, és ha egy felül lehet félnünk, hogy engedékeny-

ségök miatt gyermekeink a' gyöngédség' és a' jó társasági bánásmód' hiányát szerfölött érzik: más részről talán még inkább tarthatunk, miképen a' durva példák által magok is igen könnyen kiméretlenek és durvák lesznek.

Földesiné. Ettől azonban a' jó szív maga is megmentheti az embert; mert nem könnyen bánt meg mást, a' ki szereti felebarátját.

Valler. A' ki nem érzi az illyes bántást, nem is tudja, hogy mást sért beszédével, és így durvasága csak tudatlanságból, 's növelés' hiányából ered. Azonban nagyon igaz, a' mit Földesiné asszonyság imént mondott: hogy az ember lelkiképen is elkényeztetheti magát. Szerfölött érzékeny lesz az illyen ember, és ez által másoktól minduntalan megbántva véltvén magát, a' másképen igen nemes tulajdon' túlsága által, mind magának a' ki ezen hibában szenved, mind azoknak, kik vele társalkodnak, kinossá és bajossá lesz. Ebből ismét kitetszik, mit a' multkor megmutatni iparkodtam: hogy minden erkölcs, ha bizonyos határon túl megy, hibává lesz; és hogy ezért nem elégséges egyedül a' természeti ösztön arra, hogy valaki igazán jó és hasznos ember legyen; erre mivelődés is szükséges.

Dárdainé. Minapi összebeszélésünk szerint: miképen ezen estve valamelyik gyermek kezdje multságunkat tanulása' vagy olvasása' köréből, úgy gondolom, most már erre mehetők átal.

Valler. De mellyik gyermek kezdje? úgy tartom, határozók meg előbb, millyen sorban kelljen mindegyiknek valamit előadnia.

Földesiné. Gondoljanak ki a' gyermekek valamit.

Gyula. Menjen a b cz szerint keresztneveinken a' sor.

Valler. Nem bánom; úgy tehát Andor kezdi.

Andor (gondolkozva). Mivel a' multkor tengeri utakról volt a' szó, majd egy hajós' utazásából beszélek némelly különös tüneményt vagy phaenomenont.

Géza Mi az a' tünemény, vagy phaenomenon?

Andor. A' phaenomenon valamelly igen különös, nem mindennapi jelenés a' természetben.

Mari. Mint az égdörgés?

Czili. Az égdörgés közönséges dolog, ezt, gondolom még nem lehet phaenomenonnak nevezni, mert minden nyáron hallhatjuk; — de mint például a' meteor-kőesés.

Fáni. Mi az?

Czili. Meteor-kő olly tüzes golyó, melly a' légből földre esik, és itt elpattanván, egy kő marad.

Fáni. Hiszen ez igen rettenetes lehet.

Czili. Nagyon ritkán is történik az illyen.

Mari. De miért is történik?

Dárdainé. Ennek okát nem adhatjuk, valamint sok káros esetnek sem a' világon, p. o. miért van ollykor árvíz, jégeső 's több efféle; ezek ollyan viszontagságok, mellyek e' földi léthez tartoznak. Azonban a' sok veszélyek közt, mellyeknek ki vagyunk téve, tudjuk mégis: hogy az isteni gondviselés nem hágy

minket ok nélkül elveszni; a' veszélyek és viszontagságok pedig talán szükségesek, hogy magunkat azon tökéletességre vihessük, melyet képes tulajdonává tenni lelkünk. Milly sok erényt nem volna alkalmunk elérni, 's gyakorolni, ha semmi viszontagságoknak ki nem volnánk téve, és mindig csak kényelmünkre történnék minden.

Imre. Jó volna akkor még is a' világon, ha mindig csak az történnék, a' mit kívánunk.

Séliné. De akkor nem sokára egyik' kívánsága a' másikéval ellenkeznék: például, mikor egyik esőt akarna, a' másik napfényt kérne; de az egész világnak is zavarodásba kellene jóni, mert az emberek nem is mindig tudják, mi van igazán javokra; azért jó, hogy az isten' bölcsesége nem bízta egyikre is a' világ' elrendelését.

Czili. Már ha olyan bajokat, mellyeket a' természet hoz magával, még csak el kell szenvednünk; de miért gyötrik az emberek is ezen felül egymást?

Földesiné. Ha ezt szánt szándékkal 'cselekszik, az bizonyosan igen rossz, de igen ritka- és, hálá isten! kevés ember van, ki másnak szándékosan kárt és bajt okozna. De tudatlanságból, balértelemből sokszor másnak hasznost vélvén tenni, okoznak egymásnak bajt az emberek. Ezen bajok is szinte úgy állanak az emberi életben, mint a' természet' csapásai, és szükséges, hogy ellenök türelemmel, 's lelki erővel legyünk felkészülve, és jó kedvünk, megelégedésünk ezek által ne csüggedjen.

Imre. De mint lehessünk megelégedettek, ha sok bajunk van? kivált ha másokat látunk, kik, a' nélkül hogy érdemök volna reá, sokkal boldogabbak nálunknál?

Földesiné. Tudod te azt bizonyosan, ha boldogabb-e más? talán mivel külsőképen gazdagabb, és szabadabb, fényesebb körülmények közt van? mit tudod te, milly belső titkos fájdalom gyötri sokszor lelkét? és ha épen most boldogabb volna is náladnál, tudhatod-e, millyen bajokkal fog küzködni jövődőben? Egyik se kívánja a' másik' sorsát, és higyje csak, hogy az isteni gondviselés mindegyiknek természetéhez és tulajdonihoz alkalmazva osztotta ki a' jót és a' rosszat. — Lássátok, valamint egyik érzékenyebb a' másiknál, és a' mi egynek nehéz baj, azt a' másik könnyen szenved: úgy nem ítélni senki igazán más' sorsáról.

Valler. Ezen kívül az ember úgy van alkotva, hogy mindig jobbra vágy, és ezen természeteti vágnál fogva, melly azért adatott nekünk, hogy tökéletesedni kívánjunk, soha sem vagyunk kivánság nélkül; ha valamit megnyerünk, tüstént másra vágyunk, és majd nem azt lehet mondani: minél inkább kedvez valakinek a' sors, annál telhetlenebb lesz, és annál előbb elveszti előtte becsét az., a' mit már bír. —

Emmi. Ezt nem értem.

Gyula. Én így értem: a' mi nem újság előttünk, annak nem örvendünk többé.

Emmi. Ollyan csak te vagy.

Dárdainé. Többé vagy kevésbé illyen min-

den ember. Mellyikünk örül, például, hogy jó ruháink vannak, hogy jó étkekkel jóllakhatunk; ezt mindegyikünk megszokta, azért csak úgy vesszük, mint ollyast, a' minek meg kell lenni. — De mint örülne mindezeknek egy szegény koldús, a' ki most künn a' hóban fázik, csak kenyérral, sokszor rosszal táplálja magát, vagy éhezik. Azonban idő múlva az is szinte úgy megszokná sorsunkat, és szinte az is úgy valami jobbat kívánna.

Séliné. Erről eszembe jut egy hajdani ismerősöm' gyermekének története; 's mivel most úgy is mi rajtunk a' sor, elbeszélem majd, ha Andor elmondta hajósa' kalandját.

Valler. Multságunk már úgy is komoly lett, 's a' gyermekek szemeiből látom: ők előbb szeretnék ezen történetet hallani; e' miatt én is kérem, hogy Andor azután szólhasson tovább az elkezdett tüneményekről, ha az elbeszélésnek vége leend.

Séliné. Jól van, tehát elkezdem: Egy városi gazdag uraságnak egy kis leánya volt, kit Ilkának hítak; egyetlen gyermeke vala ez szülőinek, kik ötet igen nagyon, de nem okosan szerették; csak azon iparkodtak, hogy gyermeköknek mindent kényére és örömére tegyenek; de nem voltak arra figyelemmel, a' mi őt okossá és jóvá tehetné; e' nélkül pedig az ember nem képes valódi örömet érezni. — A' kis Ilkának tehát minden kívánságait beteljesítették: akármelly étket, csemegét, játékot, vagy ruhát kívánt, tüstént megnyerte azt szülőtől; a' cselédeknek soha sem volt szabad ellenére tenni, sem tőle megtagadni valamit,

bár mi féle balgatagságokat kívánt is, mindent kényére kelle cselekedniök.

Ennek következése a' volt: hogy a' kis Ilkát már kisdéd korában senki sem szerette; ha egyéb gyermekekkel játszott, és ezek úgy nem tettek miként ő akará, sohasem engedett, hanem haragra lobbant. Bár mint iparkodtak is a' cselédek kívánságait beteljesíteni, ritkán elégedett meg, mivel sokszor lehetetlent kívánt, ilyenkor pedig méregre gyúlt, 's félnap' is elsírt.

Úgy megszokta már akarátja' teljesítését: hogy némelykor eszébe jutott a' feje fölött elrepült madár' megfogását kívánni, vagy pedig azt ohajtani: hínák be az utczán elmenő urat, ha ismeretlen volt is. Az illyeseknek olykori megtagadása neki nagyobb fájdalmat okozott, mint más gyermeknek bár milly rajtok esett baj. Játék- és egyéb ékneműkből annyit kapott, hogy a' boltokban másféle már nem találtak mellyből nem birt volna; de épen azért, mivel semmi nem volt már új előtte nem örvendhetett, és szép játécai mellett is elunta magát. Ez onnan is következett, mivel szüntelen csak játszott és mulatott, sem dologra, sem tanulásra nem kényszerítették szülői. Ezenkívül mindenféle csemegék és édességek által úgy elrontotta gyomrát, hogy végre semmi közönséges jó tápláló étket nem ehetett. E' miatt egészsége igen elgyengült és kedve is rosszabb lón; mert a' beteges ember mindig boszúsabb, ingerlékenyebb, és soha sincs olyan kedve, mint az egészségesnek. Végre szülői, a' helyett, hogy örömet értek volna leányukon, csak bűt és bánatot éreztek miatta; mert egy sápadt,

rosz kedvű, indulatos és elégedetlen gyermekké lón az, semminek sem örült, senkinek sem iparkodott örömet szerezni, 's rossz sajátosságai miatt őt sem kedvelheté senki sem.

Ilka' szülőinek szomszédságában egy orvos lakott, kinek nője igen jó, és okos asszony volt; sokszor hallotta ez a' leány' anyjának fájdalmas panaszait, 's előre látta az elkényeztetett növelés' kellemetlen következéseit; hozzájok járult így szólva nekik: látom hogy kegyetek' kis leánya sápadt színű, beteges és kedvetlen; férjem bizonyosan meg tudná őt gyógyítani, ha reá bizatnék: de azt csak úgy ígérhetné meg, ha Ilkát olly föltétel alatt adnák át nekünk félesztendőre, hogy ez idő alatt szülőit ne láthassa.

Elijedtek Ilka' szülői ezen föltételen, és sokáig nem tudták magokat elhatározni: ha e' részben az orvos' kívánságát teljesítsék-e, a' ki folyvást azt állítá, hogy szülői' házánál, és ezeknek jelenlétökben nem válalhatná magára Ilka' gyógyítását. Végre mindinkább elbetegülvén Ilka, reá gondolták magokat szülői elválni leányuktól, és ezt egészen az orvos' gondviselésére, ügyességére, és tudományára bízni, a' kit ők már régóta, mint okos, és jó embert ismertek.

Elérkezvén Ilka az orvoshoz, a' mint le szállott a' kocsiról, elébe lépett annak felesége két leányával, és nyájasan fogadván ötet, bevezették a' szobába, a' hová a' szobaleány, és dajka követék őket. — Önök most mindjárt a' kocsival visszamennek, úgy mond az orvosné a' két cselédhez: itt Ilka egyedül marad. —

Ezek menjenek! így kiált Ilka: ki szolgál itt nekem? — El fognak menni, úgy mond szeliden, de elhatározottan az orvosné. Lássá Ilka, úgy végeztünk szülőivel, hogy minden a' mi akaratunk szerint történjék. —

Ezeket hallván Ilka eleget mérgelődött most, és sírva parancsolta a' leányoknak hogy nála maradjanak; de ezek otthon azon utasítást vették, hogy mindenben az orvosnének fogadjanak szót, és úgy sem szeretvén Ilkával lenni, a' ki sokszor rajtok töltötte ki rossz kedvét, örömet is ott hagyták őket. Ezután játékaikat kívánta Ilka; de az orvosné azt mondta hogy ezeket is visszaküldötte; az ő leányai majd játszanak vele, úgymond: ha idejök lesz; Ilka pedig dolgozzék, mert az a' legjobb időtöltés. — Én nem szoktam dolgozni, szóla Ilka mérgesen: szülőim gazdagok, én nem szorulok arra. — Már édes Ilkám, viszonzá az orvosné: azért fogadtam önt ide; hogy vele úgy bánjam, mint tulajdon gyermekemmel; ezeknek pedig dolgozniok kell, ha enni és játszani akarnak; azért ön is csak ehhez tartsa magát. —

Ilka igen sirt, és nagy mérgesen a' szegletbe ült. Az orvos' leányainak épen ozsonnát hoztak; kenyeret, és gyümölcsöt; szívesen megkínálták Ilkát is. — Én kávé, és édes süteményt szoktam ozsonnázni, úgymond Ilka fitymálva: én ilyen ozsonnát nem eszem. — Az orvos' leányai jó izűen ettek; azután játszó idejük jött, hozzá fogtak a' játékhoz és híták ismét Ilkát, de ez daczosan a' szegletben maradt. Igen elunta itt magát Ilka, és sirásában egészen elfáradt; azonban senki sem gondolt vele.

Az orvos' gyermekei a' szép tavaszi estvét a' kertben töltötték, Ilkát pedig, mivel olly durczásan bánt velök, nem hitták többé; ő egyedül maradt a' szobában, sírt, de végre ezt is elunván, fel- 's alá járt, minden széket, asztalt 's egyéb a' szobában levő bútort meg-nézett, összehasonlítván azzal, a' mi szülői' házánál volt, magában fitymálta mindennek egyszerűségét, sőt, midőn az orvos' gyermekei bejöttek, mindjárt kérkedni kezdett előttiük, hogy szülői' házában millyen szép, és fényes minden; azt gondolta, hogy majd az által irigységet és egyszersmind több figyelmet gerjeszt maga iránt; de az orvos' leányai Ágnes és Lotti egykedvűen halgatták Ilka' kérkedéseit. — Csak csinosan, és jó rendben tartson az ember mindent, úgymond Lotti: csekélyeknek is örvend akkor. — Ilka hallgatott, de magában boszonkodék, hogy ezen leányok olly keveset figyelmeztek ő reá és kérkedéseire. Most a' vacsora hozattatott be. A' gyermekek csak levest, és egy darab kenyeret szoktak vacsorára enni. — Én a' levest nem szeretem, szóla Ilka. — Egyék tehát kenyeret, felelt az orvosné. — Csupa száraz kenyeret? kérdé boszonkodya Ilka: inkább éhesen maradok. — A' mint tetszik, mondá az orvosné, és többé nem is figyelmezett Ilkára, ki azt sem tudta, mit csináljon, hogy kifakadó mérgét jól kimutathassa. De bár mit tett is, senki sem figyelmezett reá. Végre lefeküdni kívánt; ágyához vezették, melly egy szalma párnából és vánkosból állott, egy tiszta lepedővel behúзва, takarónak egy pokrócz volt csak az ágyon. — Én illyen ágyban

nem háltam soha, úgymond Ilka. — Én pedig mást nem adhatok, felel az orvosné: az én leányaim is ilyenben hálnak. — Hiába mondta Ilka, hogy le nem fog feküdni, senki sem ügyelt reá; végre, el levén nagyon fáradva, még is reá szánta magát a' szalma-párnán való hálásra. — Vetkőztessenek tehát le, szóla parancsoló hangon. — Nálam nem szoktak a' gyermekek parancsolni, mondá ismét az orvosné: kérni kell mindent, a' mit kívánnak. — Én otthon parancsoltam, felel Ilka, 's daczosan maga kezdé vetkőzni, de szokatlan levén ezen dolog neki, mindenben fennakadt; nem tudta felbontani ruháját, és sokszor kötődött gombujjai közt, midőn valamit megoldani akart; nagyon elálmosodván, végre sírva kérte Ágnest, hogy segítené; ez most teljesíté kérését, 's Ilka fáradtan és éhesen lefeküdt. Bár milly szokatlan volt is ágya, mégis jól aludt rajta; mert előtte való estve gyomrát csemegékkal nem terhelé meg. Más nap fölkelvén, látta, hogy az orvos' leányai már meg voltak mosdva, és magok szedték össze ruháikat, 's egyedül rakták össze mindenöket. Ilka előtte való nap mindent szokása szerint csak le dobált; de senki sem volt, a' ki, mint otthon, öszveszedte volna, azért most semmit se' talált meg, sem czipőjét, sem lábtyűjét; mérgesen kérte mindezt az orvos' leányaitól, ezek megkeresték ugyan neki, de az anyjok belépván, megtiltotta nekik ezutánra: Ilkának valami ollyas szolgálatot tenni a' mit maga is elvégezhet; mert, úgymond: bár milly gazdag is valaki, jó, sőt szükséges, hol azt nélkülözhetni, mások'

segítsége nélkül ellenni. Édes Ilkám így szól tovább: most csak rakja össze ruháit, vigye ki mosdóját, és minden harmad nap, leányaimmal sorban, seperje ki szobájokat; ez nálam a' házi rend, ehhez maga is alkalmaztassa magát. Ilka el fakadt sírva, és kiáltá, hogy ő soha seprü-hez nem fog nyúlni. Én is ki separtethetném a' cseléddel, mondá az orvosné: leányaim' szobáját, de ezek szokjanak a' munkához; mert senki sem állhat jót, hogy mindenkor cselédet tarthassanak; a' leggazdagabb is elszegényedhetik, és az ilyen lesz ám azután igazán nyomorult, ha el nem lehet más' szolgálatja és segítsége nélkül, mivel magával jót tehetlen.

Az orvos' leányai sietvén az összerakosgatással, reggelihez mentek. Ilka is igen éhes volt; de az orvosné nem engedte eljöni addig, míg előtte mindenét rendbe nem szedte. Nagy daczosan követé ezután az orvosnét a' reggelihez melly csak téjből és kenyérből állott. Ilka kávéhoz volt szokva, de már is tudván tapasztalásból, hogy hiában fogna ő valami különöset kérni, csak oda ült ő is a' tejes lábashoz és szedett csészejébe; csódálkozék, hogy ezen egyszerű reggeli olly jó ízűn esett neki, sőt úgy tetszett, mintha sokkal jobb volna, mint a' kávé, mert elébb jól ki éhezett, otthon pedig soha sem volt éhes, midőn már unalomból ismét evett. Elvégezvén a' reggelit, Ágnes és Lotti meleg vizet hoztak egy medenczében, és megmosták csészéjüket, az orvosné Ilkának is mondta, hogy mosná meg a' magáét. Ilka többé nem állott ellent, mert tudta: ha vonakodnék, végre mégis meg kellene történni, azért

csak elmosta a' csészét. Ezután felöltöztek, és Ilka, bár milly nehezen esett is neki, kérte Ágnes: hogy segítene neki, mivel ő még szokatlan levén, nem tud maga felöltözni. Ágnes nagy készséggel, és nyájassággal teljesíté kérését, így szólva hozzá: én örömetst megtennék önnek mindent, mert látom, hogy nehezebbre esik az, a' mihez én már hozzá szoktam; de az anyáknak szót kell fogadni; ez azt gondolja, hogy mind ez önnek jobb voltáért nagyon szükséges. — Igen, de én azért vagyok itt, úgymond Ilka: hogy betegségemből gyógyíttassam, nem pedig hogy itt önök között dolgozni tanuljak; ezt otthon is tehetném, ha kedvem volna reá. — Már én azt nem tudom, felele Ágnes: azt atyám tudja jól, hol van az ön bajának oka, és a' mint mondja, ő meg fogja ezt minden orvosság nélkül gyógyítani; de erre szükséges, hogy életmódunkat és szokásainkat vegye föl. — Oh ha tudná édes anyám, szóla Ilka: mikép' bánna itt velem, ugyan megbánná, hogy ide adott; mert csak csúfot akarnak üzni belőlem a' helyett, hogy meggyógyítanának. — Azt ne higye felölünk, szólt Ágnes: mi minden embernek jót kívánunk. Ezen felül szülőivel jó barátságban van atyám, és bizonyosan csak mindnyájok' boldogságát akarja eszközteni azzal, a' mit most önnel tesz; azért csak vidámítsa fel elméjét édes Ilkám, meglátja, hogy nem olyan rossz a' mi életmódunk; mi igen szerencsésének érezzük magunkat mellette, és mindig jó kedvünk van. — Elhiszem, felele Ilka fitymálva: önök soha sem szoktak meg valami job-

bat. — Hát boldognak érezte-e magát ezelőtt, mikor még azon jobbhoz volt szokva, kérdé megindulás nélkül most Ágnes. — Ilka visszaemlékezvén milly sok unalmas, boszus órákat töltött el minden játécai és fényes ékszerei közt is, szégyennel hallgatott, és sejteni kezdé már, hogy az orvosnak talán mégis igaza lehet; hallgatva követé ezután a' leányokat Ilka azon szobába, mellyben ezek tanulni szoktak, és pirulva vette észre, mennyivel tudnak többet az orvos' leányai nálánál; neki is, vagy akart vagy nem, oda kellett ülni a' tanuláshoz, 's tudatlanságának megismerése sokkal inkább bántotta őtet, mint a' tanuláshoz kedvetlensége; mert az orvosné olly elmésen, és mulatságosan adta elő leczkáját, hogy akaratja ellen is fölgerjedt Ilka' figyelme, és szinte sajnálta a' tanuló órának olly hamar eljött végét.

Ezután munkához fogtak a' leányok; Ilka szégyenelve vallotta meg, hogy sem kötni, sem varrni nem tud, álszeméremből és kevélységből hozzátevén ugyan, hogy ő soha sem fog az illyesekre szorulni; de erre senki sem figyelmezett, hanem az orvosné czérnát, 's tűket hozott, és nagy türelemmel el kezdé Ilkát kötni tanítani mondván: hogy míg ezt jól föl nem fogja, nem kap ebédet. Ilka nem akart kötni, nem vigyázott, 's végre főfájásról panaszkodott, mert ez volt otthon mindig utolsó módja, ha valamit meg akart nyerni szülőitől, tudván, ha valami betegségről panaszkozik, mindjárt megtesznek neki mindent; de az orvos átlátván, hogy csak tettetés Ilka' baja, azt mond-

ta igen nyugodtan, hogy csak fekiidjék az ágyban, és nem kap egész nap mást enni, mint levest, a' baja ezután magától is el fog mulni. — Ilka szégyenlé megvallani, hogy baja nem igaz, e' szerint csak el kelle neki ágyában szenvedni az unalmat és éhséget; más nap fölkelte gyorsan, és bizonyítá, hogy semmi baja nincs; sietett összerakni mindenét, hogy csak hamar a' reggelihez jusson, és minden ellenvetés nélkül szót fogadott az orvosnénak. Tanult a' gyermekekkel varrni, 's kötni, és bár milly szokatlan egyszerű volt is az ebéd, igen jó ízűen evett. Ebéd után, ha ismét egy kevésse vonakodva is, de hozzá fogott Ilka a' munkához; most Ágnes, és Lotti nyájasan kezdtek vele munka közben beszélgetni, megigazították, ha hibát tett munkájában, és segítették ebben. Szégyenlé most Ilka magát, meggondolván, milly illetlen és daczos volt önviselte ezen leányok iránt, és átlátta, hogy bár gazdagabb is atyja az orvosnál, még is ennek leányai sokkal elébbvalók nálánál; mert az igazi elsőbbséget a' jó növelés, az erkölcs, és a' jó önvisélet adja. Iparkodott is, kedvökre lenni, 's már valamennyire összebarátkoztak a' leánykák, midőn eljött a' játszás' ideje.

Elment most türhető kedvvel Ilka játszani az orvos' leányaival. Ezek többféle új és egyszersmind hasznos játékokat játszottak, mellyek Ilkának úgy tetszettek, hogy jobban mulatta magát, mint atyja' házánál, midőn szokás szerint minden csak az ő' kénye szerint ment. Mivel a' játék most munka után mintegy felvidítés volt, azért esett olyan jól. A' ki igazán,

és jól akar mulatni, az erre előbb munkával szerezzen érdemet, így szóla az orvosné: színté mint az, a' ki előbb nem éhes, nem eszik jó izút; a' ki nem fáradt és nem álmos, nem alszik jól: úgy a' ki nem dolgozik nem is örül és nem mulathat valódilag. — Ezen tanítás nyílt szívet talált Ilkánál, és ő igazán iparkodni kezdett szorgalmával az orvos' gyermekeihez hasonló lenni, 's nem sokára tanulásában, úgy mint munkáiban vetélkedett ezekkel; össze is barátkozott velök; minthogy most nem unta el többé magát és mértékletesen élt, rossz kedve, 's betegeskedése is elenyésztek, mindig vidámabb és egészségesebb lón; nem is parancsolgatott senkinek többé, 's nem kevélykedett; mert senki sem hizelkedett neki, mások' nyájasságát és jóságát maga iránt előbb megkelle magaviseletével érdemelnie.

Az orvosné' okos tanításai pedig annyira hatottak reá, hogy ön maga jobban átlátta előbbi hibáit, 's inkább inkább szorgalmatos, nyájas és szelíd lett, ezzel pedig boldogabbnak érezte magát; mert csak az lehet belsőképen igazán vidám és megelégedett, a' ki jó, és nyugott lélekisméretű. A' rossz ember, bármélykor igen vígnak látszik, még is szívében komor, megelégedetlen, és minden örömei közt érez valami kinosat szívében, mit soha el nem fojthat.

Elmúlván így a' fél esztendő, eljöttek Ilkának szülői, és nem győztek eleget csodálkozni a' nagy változáson, melyet leányukon tapasztaltak; ez most vidám képpel, piros arcczal, és szerény magaviselettel lépett szü-

lőihez, mindent megköszönt a' mit adtak, vagy tettek neki, mindenki iránt nyájas volt, mindenkinek kedvét kereste, semmit sem kért parancsoló hangon. Édes orvos úr, úgymond Ilka' atyja: mi csodatevő ön, milly különös betegsége volt leányomnak, és millyen jól kigyógyította ötet. — Majd oda adom gyógyíratomat a' mellyel meggyógyítottam, szólt mosolyogva az orvos, és magok levén, ezt mondá Ilka' atyjának: Ne bővelkedjék leánya semmi-ben, mindig foglalatoskodjék, és helytelen kivánsága soha se teljesíttessék; annál kevésbé pedig az ollyas, mit makacsságal akar megnyerni. — Eszökben tartották Ilka' szülői ezen szavakat, azok szerint cselekvének, és mindig örömük volt leányukban. —

Czili. Így tehát, kinek mindene van, a' mit kívánhat, épen legboldogtalanabb volna.

Földesiné. Ha, általán felvéve, volna ollyan ember; azonban gondoskodott már a' természet, és az isteni gondviselés, hogy ollyan ember ne legyen. Az ember' boldogsága csak a' lépcsőnkénti iparkodásban és előmenetelben áll; minden jó csak úgy lehet érezhető sorsunkban, ha ahhoz kevesbbé jó állapotról jutunk; a' legjobbra pedig törekedünk, de soha sem érjük azt el; mert az emberi lét itt a' földön úgy van alkotva, hogy ez csak vágyásból, iparkodásból álljon, tökéletesedést a' más világon ér csak.

Gyula. Erről eszembe jut egy mese, melylyet egykor Valler úr beszélt; ha szabad, elmondom.

Valler. Nem jut eszembe, mit gondolsz; de csak mondd el. —

Gyula. Egykor egy embernek seb levén a' kezén, füveket keresett, mellyekkel beköthesse azt; elébe szaladt egy sovány kóczos kis kutya, és azt mondá neki, hogy ő majd megnyalja sebet, és ettől meg fog gyógyúlni. Úgy történt: az ember rövid idő múlva meggyógyult. Fölkeresvén akkor az ember ismét a' kis ebet, így szóla hozzá: te engem meggyógyítottál, mondd mivel háláljam ezt meg neked? — Tisztíts meg, szól a' kutya: mert látod egészen el vagyok hagyatva, és nyomorult állapotomban majd elveszek undok férgektől. — Az ember megfésülte 's meg mosta tisztán az ebet. — Adj már most, úgymond a' kutya: egy kis kenyéret, hogy el ne veszssek éhen. — Az ember megadá neki. — Vigy házadhoz, úgymond a' kutya: hogy az estharmat, és hideg ne bántson többé. — Megtörtént ez is. — Ekkor húst kívánt a' kutya, a' kenyér már nem tetszett neki, azután vánkost kért, nem fekhethvén többé a' földön. Végre mindig rossz kedvű levén, csak morgott. — Mit akarsz még? kérdé a' háladó ember. — Többé nem akarnék járni, felelt a' kutya: hordozz mindig karodon. — Ezt is megtevé az ember, de a' kutya kedve még is mindig rosszabb lón. — Mondd, mi bajod még is? — Hogy kutya vagyok, az a' bajom, mormolá az eb. —

Valler. Az ember is azt mondaná, ha nem maradna tovább semmi kívánni valója: az a' bajom, hogy ember vagyok, hogy az embernek tulajdonival, gyarlóságival bírok. — Eből láthatjátok melly balgatagság, ha valaki sorsával elégedetlen, és azt gondolja mindig,

hogy másé jobb, sőt azt még irigy szemmel is tekinti. Pedig a' ki az egyféle sorsban meg nem tud elégedni, többnyire a' másokban sem volna képes, mert a' megelégedés inkább csak az ember' belsejéből jó.

A' ki jó lélek-ismérettel bir, bízik az istenben, hasznos munkássággal el tudja kerülni az unalmat, egy könnyen nem szűkölködik örömök nélkül, mindenütt talál elegendő okot, magát boldognak érezni. — Mert már azon öntudat, hogy életünk hasznos, és másoknak javára 's örömére szolgál, olly boldogító, hogy e' mellett soha sem lehetünk szerencsétlenek; jó gyermekek pedig iparkodással és jó önvisellettal mennyi örömet szerezhetnek szülőiknek, mennyi örömet ad már magában is a' tanulás, iparkodás, és előhaladásnak tapasztalása. — De már elég is ezen tárgyról. Mondja el most Andor a' mit akart.

Andor. Egy utazó Messina körül igen szép éjszakán a' csendes tengeren kerese enyhülést a' nappali hőség után. Midőn így a' part' hosszában tovább lebegett hajóján, egyszerre sok fényes világot látta, mint kis égő fáklyákat elébe uszni; ezen kis világok szinte reszketve mozogtak egyik helyről a' másikra, hasonlók a' bolygótűzhöz. Egyszerre sok elhúnyt közülök, azután ismét feltűntek, számok olly nagy volt, hogy már messziről egész világító sugárt vetettek hosszan a' tenger' színére. — Kíváncsi levén az útas, közelíte most azon helyhez, és látá a' kis világító testek' formáját, melly gombákhoz volt hasonló. Rövid száron, felül domború, alúl pedig horpadt a' gombák' ka-

lapja (mert így hívják a' gombák' tetejét) két némellyik négy ujnyi. Ennek széléről czaf-ranghoz hasonló szálak lógtak; alant pedig a' száron szinte több vastagabb szálak mintha gyökerek lettek volna. Kékes színök volt, és az egész kis test olly átlátszó, mint a' legtisztább üveg. Ezen testek nagy gyorsasággal uszkáltak a' vízben, kalapjuk szüntelen mozgott, összehúzta és ismét kiterjesztette magát, ha pedig némellyik elhagyta a' mozgást, azonnal elbukott a' vízben.

Látván az útas ezen mozgásból, hogy ezen világító testek élő állatokéi, azonnal ki fogott és haza vitt néhányat, és tenger-vízzel töltött edénybe rakta. Abban ismét világítanak, gyengébben ha összehúzták magokat, de erősebben ha ismét kiterjedtek. Ezen mozgást folytaták, míg végre az hágyadtabb lón, és ez által világítások is gyengült. — Több napig tartott még is ez, egy egészen sötét szobában, hol az edényekbe többször friss tenger-vizet töltött az útas, míg végre egészen elmúlt mozgásuk, és a' világítás is. — Egy természetvizsgáló, kinek az utas ezt elbeszélé, azt mondá: hogy ezen álatokat villós medusáknak (*Medusa Phosphorea*) nevezik; sokféle nemei vannak, nem mindegyik világít, és némellyek rőfnyi szélességre is meg nőnek. Csaknem minden tengerben, azaz sós vízben találhatnak illy nemű állatok; testalkotásukra nézve nagy hasonlósággal birnak az ázalagokkal (infusoriák-) és a' habarczákkal (polypusokkal), csak hogy nagyobbak az infusoriáknál, és nincsenek a' földhöz nőve, mint a' habarczák (polypusok).

Valler. És egész testük némelly erekkel van átnőve, a' mi sem az infusoriáknál, sem a' polypusoknál nem találhatik.

A' medusa félek azon állat-nemhez tartoznak, melyet Oken, a' most élők közt legnevezetesebb természet-vizsgáló, a' harmadik osztályba teszen, és quallák-nak nevez. — De hogy jobban megértsük, és rendesebben folytathassuk a' mit még ezután a' természet-történetből beszélünk, jó lesz, ha ama' hires természetvizsgálónak osztályozását most egymás után előadjuk. — Gyula, gondolom elegendőképen felfogta és el is tudja ezt mondani. Azt már hallottuk, hogy a' természet' általában három országra osztatik; de ezt Fáni mondja el.

Fáni. Ásványok', azaz a' föld nemek, kövek, savak, érczek, és égő nemüek; — azután növények', mint, fák, füvek, virágok, gabona, gombák, mohák, 'stb; — azután az állatok' országára.

Gyula. Megvallom hogy az ásványok' és növények' rendszerét, minthogy már régebben tanultuk, át kellene olvasnom, mielőtt helyesen előadhatnám; ellenben az állatoké még jó formán eszemben van.

Valler. Jó, az állatoknál kezdheted, ámbár Oken szerint a' leg alábbvalótól a' legtökéletlenebbtől kezdve kellene fölfelé menni. Tökéletesedik pedig az alkotmány, a' mint már gondolom említénk, minél több részből szerkeződik az össze. Ez az embernek műveinél is így van; milly nagy különbség p. o. e' linea a' zon-

goráig? de a' linea csak egy darab fából van készítve, a' mellyet egyenesre faragtak; a' zongora ellenben, hány száz részecskéből van alkotva, hány mester munkálkodott elkészítésén? — itt réz, vas, fa, csont, posztó különféle módra elkészítve és kifaragva, mesterségesen össze vannak egyeztetve. — Így a' különbség az egyszerű monadák-, vagy infusoriáktól, mellyek csak bőrből, és gyomorból állanak, az emberig, a' kinek olly sokféle csontjai, érei, vére, idegei, és érzékei vannak, hogy különös tudomány kell mind azoknak megismerésére. — Mondja tehát el Gyula az állatok' felosztását Oken után.

Gyula. Először az egész állatország két tartományra oszlik, t. i. az első tartományhoz számíttatnak' a' béles állatok, azaz olyanok, mellyeknek csak belső részük, bőruk, és ehhez tartozó organumaik vannak; csontjaik, és velőjük pedig nincs. A' második tartományhoz tartoznak a' húsos állatok, mellyeknek belső részeiken kívül még csontjaik is vannak. Ezen tartományok felosztatnak kerületekre, és ezek ismét osztályokra, a' mint következik.

Az első tartományban az I. kerület az úgy nevezett kocsonya-álatokból áll, mellyeknek átlátszós testök van, belső részök nagyon egyszerű alkotású, mert májok, és szivök nincs. Ezekben az 1-ső osztály: az ázalagoké (infusoriák), mellyek, a' mint hallottuk, csupa bőrből állanak, csekélységök miatt alig láthatók, és enni sem tudnak, csak abból élnek, mi magától beléjük csuszik. — A' 2-dik osztályt a' habarczák (polypusok) teszik. Ezek szinte

olly belső részüek; többnyire némelly köves, meszes tengeri növényekben laknak, vagy ezek inkább rajtok nőnek, mint p. o. a' kláris. Ezek már meg tudják ragadni eledelőket. — A' 3-dik osztálybeli állatokat Oken qvalláknak nevezi; ezek közé tartozik ama medusa, és többféle csodálatos alkotásu tengeri állatok is, mellyeket sokszor plántának tarthat, a' ki nem isméri. Ezeknek már ér forma béleik húzodnak testükön átal, mellyek beszívják magokba az eledelt.

A' II-dik kerület héjas, vagy házas állatokból, t. i. kagylókból, és csigákból áll. E' kerületnek részei ezek: az 1-ső osztályt a' kagylók teszik; ezeknek mell-üregök van nyílásokkal, mellyeken az eledelt bevenni, és ismét kiereszteni tudják, kemény födelök, vagy házok van. 2-ik osztályhoz tartoznak a' csigák, ezek házukból ki mászhatnak, hasuk talp forma, és ezen másznak. 3-dik osztályhoz számítatnak az evedző csigák (Kracken). Ezek többnyire különös formájú tengeri állatok, mellyeknek már láb forma héjaik vannak, és azokkal evedzhetnek, ezek közé tartozik a' sepia, vagy tinta-hal is, mellynek nedvéből az isméretes barna festék készül.

A' III-dik kerületben a' gyűrűs állatok vannak; ezek olyanok, mellyeknek teste gyűrűkből, vagy karikákból látszik összefüze; úgy szinte a' kukaczkok is. — E' kerület' 1-ső osztályához tartoznak a' kukaczkok, mellyeknek sokféle neme elég isméretes előttünk. — 2-dik osztályt teszik a' rák nemű állatok; ezekhez tartoznak a' pókok, az úgy nevezett ezer-

lábú bogarak, mellyeket a' pinczékben, és egyéb nedves helyeken olly gyorsan mászkálni látunk; azután a' scorpiók, és rákok. — A' 3-ik osztályt alkotják a' bogarak, vagy légy nemű szárnyas állatok; ezeknek testükben már lyukak vannak, mellyek által léleket vesznek. Az eddig elő számláltak pedig csak a' bőrs testükön levő porus, vagy is izzólikakon lélekzenek. A' bogár nemű állatoknak a' lélekzethez más különös nyilásaik vannak testükön, szárnyaik alatt; mert ezen osztály már szárnyak által is, a' sok több izból álló lábak mellett, meg különbözteti magát, a' melly lábak már az előbbi osztályban is a' pókoknál és rákoknál találtatnak.

Következik ezek után a' második tartomány. —

Ennek I. kerületét ollyan állatok teszik, mellyeknek érzékeik igen csekélyek, ebben, az 1-ső osztályhoz tartoznak a' halak, ezek birnak már csonttal, t. i. a' szálkával; azonban a' halak még nem lélekzenek torkukon, és orrukon, hanem szinte úgy mint a' legyek, a' testükön levő lyukak által, mellyek ezeknek evedző tollaik, vagy szárnyaik alatt találtatnak. Ezen állatok egyébként elég ismeretesek; mind vízben élnek, testük többnyire úgy nevezett pánczéllal, vagy pikkelylyel van fődve. — A' 2-dik osztály' a' kétlakuaké (amphibiumok), a' békák kigyók 's gyíkoké stb. Ezek már az orrukon lélekzenek; van látszatós fülök és szempillájok, de még szemeiket nem mozdíthatják. Többnyire vízben, és szárazon egy formán élhetnek. — A' 3dik osztályt teszik a'

madarak. Ezeknek már idegeik vannak, fejük hátuktól nyak által van elválasztva, a' mi az eddig nevezett állatoknál nincs; szemeiket ezek sem tudják mozdítani.

A' II-dik kerülethez az érzékes állatok: ollyak t. i. a' mellyeknek már mind az öt érzéke tökéletesen megvan, tartoznak. Ezek a' szoptatós állatok, mellyek nem mint az eddig nevezettek tojásokból költik fiaikat, hanem elevenen hozzák ezeket a' világra, és tejjökkel táplálják; ezeknek húsos nyelvük, és orruk, nyílt fülök, és ollyan szemök van, mellyet mozdíthatnak. —

Egy inas (be jő).

Séliné. Kell valami?

Inas. Tekintetes asszony! Reteg lakos' felesége ma vásárra ment, addig pedig öt esztendőös kis fia, kit szomszédjánál hagyott, elszökött, 's csak estve felé vették észre, midőn már az anyját vissza várták. Ekkor keresték mindenfelé, 's csak most találták meg, de a' hidegtől egészen meg van dermedve; az anyja itt van, sír és jajgat, kéri, ha a' tekintetes asszony tudna valamit segíteni.

Séliné. Csak meleg szobába ne vigyék; hóval kell dörzsölni. Hozzák csak ide a' folyosóra a' gyermekeket, mindjárt ki megyek magam is hozzá. (Az inas elmén). Mari! hozd be köpenyemet.

Mari. Édes anyám én is ki megyek.

A' többi gyermekek. Mi is, mi is!

Valler. Mi is, de csendesen kell ám magokat tartaniok, és ama' szegény gyermek' el látásában senkise' akadékoskodják.

Mind. Nem, nem! (Ezután mindnyájan kimennek a' pitvarba, hová a' megmerevedett gyermek hozatik).

Séliné. Csak gyorsan havat hozzatok be! (Gyula 's Andor kiszaladnak hóért, a' többi is kíván segíteni, Séliné' felvigyázása alatt a' cselédek dörzsölik hóval a' gyermeket, kinek anyja jajgatva áll mellette).

Földesiné (a' gyermek' anyjához). Ne féljen kend, nem lesz baja gyermekének; de miért hagyta otthon ezen gyermeket magára, ezt nem kellene ám tenni, kivált ha szomszédjai nem eléggé emberek, hogy rájok lehetne bizni.

Az asszony. De mit csináljak? a' vásárra kellett mennem téli ruhákat venni; szinte úgy nyáron is munka' idejében mindennap el kell hagynunk kisebb gyermekeinket. Sokszor az egész háznál öreg sincs, a' ki vigyázna rájuk.

Séliné. Most hideg vízzel kell mosni, aztán langyossal, azután ruhába takarva be lehet vinni a' meleg szobába; (Mind ez meg történik, a' gyermek lassanként magához jó, 's panaszkodni kezd hogy fázik).

Séliné. Hozzatok pokróczot; már most bele lehet takarni.

Gyermek (sír és enni kér).

Séliné. Melegítsetek hús-levest számára; ne félj semmit, de miért szöktél te el?

Gyermek. Édes anyám után mentem, mert a' szomszéd-asszony' gyermekei bántottak.

Séliné. Hát az anyjok megengedte ezt?

Gyermek. Az anyjok elment a' juhászhoz torba.

Séliné. Így van ez! egyik gondatlanságból, a' másik szükségből magukra hagyják apró

gyermeküket, kik mindenféle szerencsétlenségnek ki vannak téve, egymástól sokféle rosszat eltanulnak, és minden csintalanságot elkövetnek unalmokban.

Földesiné. Ez igen is igaz a' köznépnél, és a' jelen példa nekem alkalmat ad majd egy dolgot említeni, melly már régen szivemen fekszik.

Séliné (a' gyermek' anyjához). Most vigyétek a' gyermeket szobába, és adjatok ennie; semmi baja sem lesz, és így mi is nyugottan visszatérhetünk elhagyott multságunkhoz; nem sokára ismét megnézzük szegényt.

Mindnyájan (vissza mennek a' szobába).

Földesiné. A' mint már mondtam, ezen véletlen félbeszakasztás alkalmat nyújt, hogy azonnal előadjam kedves szomszédimnak egy intézet' leírását, melly nem rég' állítottott fel a' városban, hol eddig laktunk. Már férjemmel elhatároztuk, azon intézet' példája szerint pusztánkon egyet alapítani, és igen jó lesz, ha gyermekinknek eleve ezen hasznos és jótévő találmányról isméretet szerezzünk. — Az intézet, mellyről szólok, kis gyermekek' óvóintézetének neveztetik, 's leginkább azon célra szolgál, hogy szegény szülőknek — kik kénytelenítetnek élelmök' keresése után lakásukat elhagyni, és így kisdedeikre nem vigyázhatnak — gyermekeik felvigyázat alatt tartásának, tehetségeik kiképeztessenek, és azok szerint hasznos foglalatossághoz szoktathassanak. —

Géza. De olly kicsiny gyermek mint ez,

ki szegény ma majd meg fagyott, nem foglaltoskodhatik még hasznosan semmivel sem.

Földesiné. Sőt inkább, és főképp' olyan kicsinyeknek szolgál azon intézet; mert a' nagyobbak már magukra is jobban vigyáznak, és szülőik által hasznos munkára is fordíttathatnak. Azon kisdedek' szoktatása és oktatása azonban — mire általában figyelmet kérek — egészen gyengye tehetségeikhez van alkalmaztatva, és csak játszva, minden kényszerítés nélkül bánnak azon intézetben a' gyermekekkel. Láttam hat éves gyermeket az intézetben, mellyről most beszélni akarok, a' ki már olvasni, imádkozni, sokszorozást és kivonást 's e' mellett kapcza-kötést is tudott; többféle énekeket, és apró verseket a' természet-történetből 's egyéb hasznos tárgyokról, és pedig többnyire igen helyesen adott elő.

Séliné. De nem erőtetik-e meg és kedvetlenítik-e el illy kora tanulás által a' kis gyermekeket? Olly kisded korban csak játszani szoktak, és gyenge korukhoz képest ez legalkalmasabb is, gondolom, kifejlődésükre nézve.

Földesiné. Illyen intézetben, a' mint már mondtam, a' tanulás is csak játék; 's minthogy egy tárgygyal félóránál tovább soha sem foglaltoskodnak a' gyermekek, a' változás már magában mulatság, és nem engedi, hogy kedvök, és figyelmök csüggedjen. De ezen kívül még több játszó óráik is vannak a' gyermekeknek, és egy különös játszó helyök mindenféle játék-szerekkel ellátva, hol a' gyermekek szabad ég alatt egészségökre szükséges mozgás-

sal és játékkal váltják fel rövid és mulatságos tanulásukat. Egyébiránt, a' mint már mondtam, habár csodálkozni kell is, milly előmenetelt tesznek mindenféle hasznos ismeretekben ezen kis gyermekek, az említett intézetben korántsem tanulás a' fő czél, hanem leginkább az, hogy szegény emberek' gyermekei, kikkel szülőik munkájok miatt nem foglalatoskodhatnak, itt ápolást és felvigyázást találjanak, véletlen szerencsétlenségtől, és rossz példától, úgy a' testi lelki elposztatástól megmentessenek, jó szoktatás, oktatás és példák által zsenge kis személyeikben már a' jó erkölcs is ébresztessék, a' hibák pedig kiirtassanak. — Mondják is a' tanítók: hogy rövid idő alatt a' legvásottabb és csintalanabb gyermek is megjobbítja magát, még pedig minden verés, vagy egyéb erős fenyték nélkül.

Gyula. Pedig a' parasztok' gyermekei többnyire a' veréshez vannak szoktatva; sokszor látom, midőn Valler urral házaik körül sétálok, mikép' ütök és taszigálják a' legkisebb gyermekeket; mondtuk is nekik gyakran, hogy ez nem jó; de azt felelik, hogy e' nélkül nem fogadnak szót.

Dárdainé. Lássátok, milly szánakozásra méltók ama' szegény gyermekek, kik már kisdéd koruktól fogva illy rosszúl szoktattatnak, és ezzel minden jobb indulat elfojtatik bennük, mi által más jobban növelt gyermekek a' rosszúl vissza tatóztathatnak.

Földesiné. A' jobb érzések és indulatok, millyen a' becsületérzés, az istenfélés, és azon kívánság, hogy előjáróiknak és társaik-

nak örömet szerezzenek, és a' többi jobb gyermekekhez hasonlók legyenek, képeztetnek ki a' gyermekekben azon intézet által.

Az utánozás a' gyermekek' tulajdona, és ezen ösztön használtatik leginkább a' kisdedovó intézetben. A' gyermekek t. i. egy gyermektől sem látván ott rosztat, mert ez akadályoztatik, sőt jó példa levén mindig a' gyermekek előtt, csak jót utánozhatnak, így az egész kis társaság' lelkülete jó lesz; továbbá mindig együtt taníttatnak, és egyik a' másikat követvén, csak ez által lehetséges, hogy egy tanító 's egy segéd asszony, vagy tanítóné száz ötven gyermekre is egész nap felvigyázhatnak, sőt őket oktathatják.

Emmi. Egész nap ott vannak a' gyermekek az intézetben?

Földesiné. Igen, csak ebédre mennek haza, sokan még ebédjüket is elviszik magokkal, és reggeltől estig az intézetben maradnak.

Andor. Egykor mi édes anyánkkal benu maradtunk az intézetben, midőn épen ebédelt a' tanító. A' gyermekek közül is többen még benn voltak. Ezek előszedték egy kis szekrényből, melly azon célra van a' szobában, kenyeröket, némellyek egy darabka húst, mások sajtot, vagy túrót hozzá. Minden kis gyermek tüstént reá talált a' maga ebédjére, egyik sem nyult pedig a' másikéhoz. Rövid imádságot mondtak, mi előtt ennének. Miután pedig elvégezték volna, a' tanítónő megmosatta velök kezeiket, és kendővel megtörülte; ezen kendők is mindig ott vannak az oskolában, és ha valamellyik gyermek mocskosan jőne be,

ott megmosdatják; de a' ki többször is úgy jó, visszaküldetik, hogy szülői is reá ne szokjanak a' rondaságra; öröm nézni, milly csinosak, és tiszták azon kis gyermekek, habár sílány és foltos is soknak ruhája.

Séliné. Már az is milly nagy nyereség, hogy reá szokik ez által a' köznép a' tisztaságra. Sokszor boszongodva nézek némelly szegény gyermekeket, milly mocskos és rút alakban jelennek meg mindenütt, még az oskolákban is.

Valler. Általában meg kell vallani, hogy nálunk igen számos a' rest és tunya, ki minden kis munkát kerül, és ettől jó tisztátalanságuk is, mert restelik a' magok' és gyermekeik' ruháját és testét mosni 's tisztítani, pedig ebben csak minden szegénynek volna módja. — Ha reá gondolkozom, Németországban és egyéb útaimban, milly örömmel szemléltem a' legszegényebb sorsú embereknek csinos alakjaikat, sokszor elszomorít, ha itt a' falukon keresztül menvén, azt a' sok mocskos, rongyos embert látom; pedig ezen nép sem szegényebb más nemzetbelinél, vagy ha szegényebb, ennek is csak tunyaság az egyik oka.

Földesiné. Mind ezen hibák' javítására bizonyosan semmi sem alkalmasabb olly intézetnél, mellyről épen beszélünk; mert a' tunyaságot és rondaságot már gyermekségüktől megszokják; a' kisdédóvó intézetben pedig olly sükeresen tartóztatják vissza őket a' hegyelés- és mocskosságtól, hogy épen az ellenkező erkölcsök szokássá válván, egész életükben megmaradnak bennök; de ezen kívül

a' gyermekek' jó példája által még a' szülők is arra indíttatnak, hogy magokat e' részben megjobbítsák.

Czili. Emlékezik reá édes anyám, mit azon intézetnek tanítója egykor beszélt nekünk, hogy egy szegény kézműves' felesége nagy örömmel ment azon asszonysághoz, ki a' városban az intézet' kezdője 's alapítója volt, és megköszönte neki, hogy mióta kis fia az intézetbe jár, férje nem megyen többé a' korcsmába; mert, úgymond: gyermekünk sok jóról beszél neki, mit az oskolában tanul; a' szentírásból történeteket, szép verseket és énekeket mond neki el, a' mi annyira mulatja atyját, 's egyszersmind olly jó indulatokat gerjeszt benne, hogy nem kíván más egyéb mulatságot, szégyenli magát jó fia előtt pénzét és idejét a' borra költeni, örömet otthon marad az estvéken, mellyeket eddig unalomból korcsmákban szokott tölteni.

Valler. Igen örvendetes, egyszersmind igen természetes ez; a' koznép sokszor csak azért adja magát roszra, mert minden jó oktatás, jó példa, szóval, minden nélkül szűkölködik, a' mi a' jobb érzést benne fölébresztené, a' melly a' sok gond, munka, és élelmi fáradozás közt amugy is igen hamar elcsügged. Ki nem tudja közülünk: melly sokszor köszönheti jó gondolatjait, minden jóhoz való vonzódását, készségét, nemesebb tulajdoninak fölébredését egy jó könyv' olvasásának, egy beszélgetésnek jó és lelkes emberrekkel.

A' szegény dolgozó nép ilyenek nélkül szűkölködik; nem olvas, kevés könyv is van

érzelméhez alkalmaztatva, és ha olvas, némelly búbajos, vagy rabló történetével, vagy olly balgatagságokkal mulatja többnyire magát, millyeneket a' vásárookban látunk néhány garasért rossz nyomtatásban eladatni. Okosabb, míveltebb ember nem igen beszél velök, hogy őket kötelességükről, az ember' becséről, és nemesebb rendeltetéséről felvilágosítaná; a' prédikációkat sokszor elmulasztja, vagy ha hallgatja is, nem minden pap tudja beszédjét a' köznép' értelméhez és szükségéhez alkalmaztatni; így tehát, többnyire ébresztés nélkül, a' jó érzések lassanként eltompúlnak elalusz-
nak a' szegény népben.

Az emberi természet gyarló, 's a' lélek' szebb, és nemesebb tulajdoninak ápolás, és táplálás kell, hogy a' mindennapi élet' foglalatosságai, bajmoldásai, 's zavarjai közt el ne hervadjanak. — Igen megfogható tehát, hogy a' kiseded oskolás' beszédei fölébresztvén atyja' jobb érzéseit, ezt reá birták életmodját jobbra változtatni.

Dárdainé. Így ágazik el minden jó, és így hoz jó gyümölcsöt ott is, hol nem véljük.

Valler. Fájdalom! hogy szinte úgy a' rossz is. — És így elgondolható, hogy egy iskola, mellyben olly sok százan nyerik az első oktatást, legkivált olly intézet' alapítása, mellyről szó van, mellyben a' legelső benyomásokat, sőt egész gondolkozás-modjoknak első irányzatát kapják a' gyermekek, milly behatással lehet; nagy érdemet szerez tehát az magának, a' ki egy illy intézetet állít, alkalmas módon elrendel és igazgat.

Dárdainé. Valóban köszönettel tartozunk azoknak, kik emberi szeretettől buzdíttatván, nem unták és nem csüggedtek el, míg sükeres módot találtak segíteni olly hiányon, mellyet minden jobb érzésű ember már régen érzett. A' mi falunkban ez előtt minduntalan hallatszott szerencsétlenség, melly a' szülőktől felvigyázás nélkül magokra hagyott kis gyermekekkel történt. Egyet az útczán kocsi tört össze; máskor a' játszó gyermekek egy udvarban bárdra találván, egy a' másiknak minden uját elvágta; ismét egy másikat, midőn több sertvések elébe szaladt volna, ezek eldöntöttek, és képét úgy megmardosták, hogy megvakult, és több más illyek történtek; ezen szerencsétlenségek után, intéseim és dorgálásaim annyira vitték a' szülőket, hogy többé az utczán nem hagyták magokra a' kis gyermekeket; de hogyan látták el őket? Be csukták szegény kisdedeiket a' szobába, és ismét egykor egy kis gyermek, kinek fejét már tele beszéltek mindenféle babonás és kísértetes történetekkel, így egyedül hagyatván, annyira félt, hogy nyavalya-törésbe esett. Ezután nem tudtam jobbat gondolni, mint néhány asszonyt, kiket mint jó erkölcsűeket ismértem, a' kik özvegyek és már korosak lévén, család nélkül egyedül laktak, reábirtam, hogy csekély fizetésért vállalják el a' felvigyázást mind azon gyermekekre, kiknek szülőik a' házon kívül kényszerítetnek foglalatoskodni. A' szülők tehát azon asszonyokhoz vitték gyermekeiket, ezek minden nap változva maguknál tartották a' kisdedeket, e' végett kevés élelmet is adván

nekik. Ezzel a' szerencsétlenségektől mentve valának; de ezen intézetet egyszersmind tanításukra és erkölcsi előmenetelökre használni — az bár milly természetesnek látszik — nem jutott eszembe. Nagyon örültem, midőn ezen gondolatot, és pedig már teljesedve értettem; jó 's bölcs emberek által iparkodtam, a' meny nyire szerét tehetém, megismérkedni minden- nel, a' mi egy illy intézet' felállítására szüksé- ges. És nem mulasztok el semmit, hogy minél rövidebb idő alatt Világoson egy illy intézetet én is állíthassak.

Séliné. Nem kétlem, hogy férjem egyet értvén velem, mi is fogjuk ezen czélt tehetségünk szerint előmozdítani. —

Tornyos, Várdi, Földesi és Séli urak (be jönnek).

Tornyos. Már nem lehet eltérni ezen két úr' játékát; Várdival ugyan boszonkodtunk a' miatt, hogy semmi gyakorlásuk nincs, és még az eszök is mindig máshol van.

Földesi. Kivált én, megvallom, igen rossz játszó vagyok, mivel nagyon ritkán érhetek reá. —

Tornyos. Már a' rossz játék engem is kényszerít részt venni a' gyermekek' mulatságában.

Várdi. Gyermekek' mulatsága? ha ezt tudám, az enyémekeket is elhoztam volna; ha megengedik, máskor én is eljövök velek; szegény gyermekek most a' télen úgy is eleget el- unják magokat.

Földesi. A' jövő vasárnap ismét nálunk jönnek öszve szomszédink, és én igen szivesen fogom látni Várdi úr' családját. De ne szakasz-

szuk továbbra félbe gyermekeink' mulatságát, úgy is az újan érkezettekkel meg kell ismértetni ezeknek módját. Kérjük tehát folytassák a' tárgyat, mellyről épen beszélgettek.

Valler. Gyula, minő tárgy volt az? meglátom sükerrel hallottad-e?

Gyula. Egy intézetről volt a' szó, melly a' szegény emberek' kiseded gyermekeiknek számára állíttatnék fel, hogy ezen gyermekek — szülőiknek távul létében — magokra ne legyenek hagyva, hanem fölvigyázás alatt sokféle jót tanulhassanak, és hasznos foglalatosságokkal töltsék az időt.

Tornyos. És kiállítja fel ezen intézetet?

Földesi. A' földes urak és egyéb jó emberek, kiknek tehetségökben áll.

Valler. A' mint épen hallom: az elsőt itt a' vidékünkben Földesen fogjuk látni, és ezt Világoson nyomban fogja egy követni.

Tornyos. Már mi közük ehhez a' gyermekeknek, nem ő reájok leszen bizva azon intézet' felállítása.

Valler. Bizonyosan nem; de jó, hogy szülőik' példája által megtanulják korán, hogyan kelljen megfelelni jövődóbeli kötelességeiknek. —

Tornyos. Már engedelmet kérek, de én nem látom álal, hogy' lehetne egy oskola, vagy akármelly ollyas intézetnek felállítása valakinek kötelessége, kinek semmi dolga nincs ilyenekkel.

Várdi. Igen, ugyan mi közöm nekem ahhoz, ha parasztjaim' kis gyermekei az utcán porban játszanak-e, vagy addig a b cz-ét tanul-

nak, ha egymásnak fejüket verik-e be, vagy az oskolában üldögélnek?

Tornyos. Ha valami ollyast tennék is értök, az jó akarat, de nem kötelesség volna.

Várdi. Ezek csak ollyan újítások, melyek pénzünket fogyasztják, a' nélkül, hogy hasznunk, vagy örömünk lenne az által. Ez előtt semmitsem tudtunk az illyes felől, még is megvoltunk, és pedig jobban mint most.

Földesi. Mi, igen is, megvoltunk elég jól, de alattvalóink annál roszabbul.

Várdi. Azt lássák ők, nem segíthet az ember mindegyiken; és ugyan mi jó volna úgy urnak lenni, ha azzal kötelességet vállalna az ember, hogy a' más' ügyét baját magára vegye, és vagyonát azokra költse, a' kiknek nincsen.

Valler. Pedig az még is úgy van. Azonban az emberi társaságban sok visszaélések történnek, és így elég közönséges, hogy némellyek csak az élet' javaiban duskálkodnak, a' nélkül, hogy meggondolnák, ezeket minő föltétellel birják; de azért ezt nem lehet helyben hagyni, és nem lehet mondani, hogy a' ki úgy él, teljesíti kötelességét.

Várdi. Föltételek? mi az? a' mi az enyém, azt én azért birom, hogy kedvemre, kényemre fordítsam, és senkinek sem számolok arról.

Valler. Senkinek sem az igaz; de a' lélekisméret, a' jó szív, a' józan ész, az erkölcsi érzés, mind ezek éreztetik velünk, milly nagy igazságtalanságot követünk mi el, ha az élet' minden javaival élvén — mellyeket mi mások' munkája által minden érdem nélkül bi-

runk — még azon kötelességet sem akarjuk elismerni, hogy mi azon szegényeknek javárol gondoskodjunk, kik értünk éltüket sanyarú nehéz munkában töltik, és így nem képesek magoknak módot szereznii, melly őket felsőbb lépcsőre emelné, azaz lelki tulajdonaik' ki mivelését; és a' jóban való előhaladásukat eszközölné; mert hogyan olvasson, hogyan foglalatoskodjék tudományokkal a' szegény munkás ember, midőn egész nap munkájával terhelve más gondolattal foglalatoskodni nem képes; valóban nem tagadhatjuk magunk előtt, hogy nekünk, kik kényünkre élünk, kik minden fáradság nélkül találjuk élelmünket, kötelességünkben áll, ha más móddal is, az emberiség' hasznára szinte munkálkodni. Hogy mindjárt a' gyermekóvó intézetet vegyem például; ezen intézetek' terjedése bizonyosan jobbá, miveltebbé fogja tenni a' szegény dolgozó népet; de ezt ollyannak kellett föltalálni, ki javára gondolkodni képes, a' ki nem tudatlan mint ő, a' ki nem foglaltatik el, mint ő minden napi kenyérének keresésével. Így minden találmányok, mellyek a' nép' hasznára vannak, minden a' mi őket előmenetelre segíti, leginkább csak azoktól ered, a' kik nem dolgoznak, mint ők épen a' mindennapi kenyérért, de az emberi kötelesség' érzetében iparkodnak leróni azon adósságot, mellyel az egész emberiség' iránt tartoznak, a' midőn ők olly sok jót éldelnek, mit mások szereznek nekik.

Ki nem szégyenli magát ha meggondolja, hogy mindent, a' mi táplálására, kimiveltetésére és örömére szolgál, mások' munkája szer-

zett meg neki, ha e' mellett el kell ismérnie azt is, hogy részéről semmit sem tett az emberiség' hasznára, és úgy szólván csak henyélve visszaélt azzal, a' mit mások neki verítékkal szereztek.

Géza. De ha meg fizetjük, a' mit mások nekünk dolgoznak, élelmet adunk ezeknek.

Tornyos. Jól mondod édes öcsém, nem munkálkodik az én számomra ingyen senki is; a' szántó-vető, a' ki élelmemre a' szükségesséket termeszt; a' cseléd, a' ki szolgál; a' mester-ember, a' ki öltözetemet és butoromat készíti; a' művész, a' ki mulatságomra üzi mesterségét, mind ez csak azért teszi dolgát, mert pénzzel viszont élelmet és éledeletet szerez nekik.

Földesi. Igen, de miért van nekem pénzem, és miért nincs neki is? miért nem fizethet ő is azért, hogy neki más ember dolgozzék? miért nincs neki sem ideje, sem egyéb tehetsége kimiveltetését eszközölni? és micso-da érdemem van nekem, hogy én mind azon javakkal bírok, a' mellyek nélkül a' szegény dolgozó ember szűkölködik?

Várdi. Ez is csak olyan sorsjáték, mint más. —

Valler. Igen, de a' mint már mondtam, az igazság épen a' sorshoz köti a' kötelességeket is, és valóban azt kívánja, hogy bár mi éldelejük közvetlen legtöbb javait, azok' áldásaiból ember társainkat végkép' ki ne tagadjuk; és azt kívánja, hogy midőn a' dolgozó nép számunkra olly javakat szerez meg, mellyeket mi önmunkánkkal alig állíthatnánk elő, más

résről mi is őket ollyakra segítsük, a' mellyek nélkül szűkölködnek, és mellyeket mostani helyzetükben magoknak meg nem szerezhettek; t. i. a' kimivelődést, az elmebeli előmenettel által a' felvilágosodás' javait; máskülönben mi, mint haszontalan tagjai az emberi társaságnak, ennek csak terhére élnénk, és azon javakat, mellyeket úgy is érdemünk nélkül bírnunk, mivel már születésünknél fogva adattak nekünk — a' mikor ugyancsak épen semmi érdemünk nem lehetett — tovább is az emberi társaság' kárára bírnánk.

Tornyos. Azért nincs ez más' kárára, mert más ember is részesül kenyerünkéből, ha bár egészen tulajdon kényünkre és multságunkra költjük is pénzünket; ha én p. o. vendégeskedem, a' földmivelő, a' kertész, az állat-tenyésztő, a' szakács, a' czukrász, a' fűszeres és borkereskedő, mind részesülnek pénzemből, ezen kívül még a' vendégek is. Nekem magamnak csak az marad, a' mivel jóllakom, és ez sem több, mint a' mivel minden szegény ember is jól lakik. Ha én tehát pénzemet elköltöm, akár hogyan, mindig az emberiség' hasznára van ez.

Földesi. De ezzel nehezen teljesíti kötelességét másra nézve, ha csak illy módon adja másnak pénzét. Pedig még is ki van ez által mondva: milly csekély jó az, a' mit illy módon magunknak szerzünk; mert nincs egyéb hasznunk mind ebből, mint hogy egy kevésbé jobb izletű étkekkel élünk, egy kevésbé finomabb szövetet viselünk más szegény embernél, a' többi hiú, nem valódi öröm, nem is multság, mely-

lyet magunknak így szerzünk; ha pénzünket úgy nevezett multságokra költjük, még is csak mindig abból áll, hogy másokkal osztjuk ezt meg, vendégeskedünk, társaságokban részesülünk, játszunk és elpazaroljuk pénzünket másokra, de olyanokra, a' kiknek ezzel igazi hasznot még sem teszünk, és a' kiktől ezért köszönetet annál kevésbbé nem várhatunk. — A' pazarlás káros a' gazdálkodásnak és az országnak; ellenben a' jó célra költött pénz üdvös következményü. A' kisedővő intézet által jó célú akarunk — midőn annak létesítése által a' szegényebb sorsú gyermekeskéknek alkalmat szerzünk már gyöngéd korukat is jóra használhatni —; a' jó célra törekvés pedig egyike emberi rendeltetésünknek.

Emmi. Oh, bizonyosan igen nagy a' különbség e' kettő közt. Ez olly világos, és olly elevenen érzi ezt az ember!

Czili. Nagyon is szomorú az, hogy mi, bár sokat örömet tennénk a' közhaszonra, semmit sem tehetünk.

Emmi. Tehát mi nem tehetnénk hasznot a' világon?

Gyula. Ez nagyon szomorú volna; de gondolom nincs is úgy.

Dárdainé. Bizonyosan nincs, édes gyermekeim! az ifjuság' ideje készület a' komolyabb élet' rendeltetésére, a' gyermekek' kötelessége tehát tanulással, szives iparkodással minden jóban előmenetelt tenni, ez által magokat jövővő rendeltetésükre kiképezni, és alkalmazhatosakká tenni.

Lássátok, már az iparkodás és jó önviselkedés által szülőiteknek, tanítóitoknak és sok másnak örömeire lehettek. De már szinte ti is munkálkodhattok a' szegény emberek' javára; és pedig többféleképen; legkivált, ha iparkodtok azt, a' mi jót és hasznosat tanultok, olyanokkal közleni, kiket a' sors megfosztott jó növeléstől és olyan módoktól, mellyekkel ti elméteket ki mivelhetitek.

Földesi. Ehhez szükséges a' gyakorlás is, és azért igen jó, ha gyermekeink mind abban előre gyakoroltatnak, a' miben jövőre mások' hasznára munkálkodhatnak. Így ha majd fenn állanak a' kisdedóvó intézeteink, jó lesz, ha gyermekeink is naponként bizonyos időt ott töltvén, kivált az idősebbek, a' tanítót felváltják, és a' kis gyermekeket többféleképpen tanítják; ez béketűrésüket fogja gyakorolni, alattvalóikkal jó bánásmódra szoktatni őket, de még más többféle haszna is lesz majd reájok nézve ezen kis oktatáságnak.

Czili. Ennek már előre igen örülünk.

Földesiné. Késő már az idő, és így a' jövő összejövetelre hagyjuk a' gyermekóvó intézetről bővebb beszélgetést.

Gyermekek (mindnyájan). De elbeszélést is hallunk?

Földesiné. Bizonyosan; nálunk levén pedig az összejövetel, én rajtam lesz a' sor, kis vendégeimnek a' vakmerőség' üdvtelen következtetéséről elbeszélést mondani. —

Negyedik estve.

Földesen.

S z e m é l y e k:

Földesi úr.
Földesiné asszonyság.
Czili.
Andor.
Imre.
Julia.
Dárdainé asszonyság.
Gyula.
Emmi.
Fáni.

Valler úr.
Séli úr.
Séliné asszonyság.
Géza.
Mari.
Tornyos úr.
A földesi káplán.
Füzes úr, a' gyermekóvó
intézet' tanítója.

Későbbben jönnek:

Várdi úr.
Sidónia, tizenhárom esztendős } gyermekei.
Kálmán, tizenegy esztendős }
Verdet asszonyság Sidónia' nevelőnéje.

Földesi. Várdi úr elkésvén egy kevéssé, csak most érkezett, feleségem velök maradt, míg átöltöznek és theát vesznek. Mi azonban folytassuk a' gyermekóvó intézet' tárgyát. —

Íme Füzes úr, ki tegnap érkezett a' városból, felállítandó kis intézetünknek tanítója,

legkielégítőbben fog arról szomszédainknak szólhatni.

Leginkább pedig az oktatás' módjáról kívánnánk bővebben hallani, miután ezen intézetek' fő elveiről már a' mult estvén értekezünk.

Rövides. [A' tanítás' módjában, mennyire azt oktatásnak lehet mondani, mert azon intézetek nem oskolák: a' kisdedeknek óvása, szoktatása és tehetségeiknek fölébresztése, képeztetése azokban a' fő czél, és erre csak segéd eszközképen áll a' tanítás, mellyre szorosán véve ama' kisdedek még igen gyenge korúak is volnának; illy értelemben véve tehát a' tanítást, ennek módjában, a' szokott oskolabeli tanítástól főkép' abban áll a' különbség: hogy minden csak játszva és jó kedvvel tanítatik, és hogy itt a' tanító fő iparkodását arra fordítja: mikép' kis tanítványait minél jobb kedvben tartsa, és megkedveltesse velök a' dolgot. Nem is unják el magokat azok soha; mert a' tárgyak, mellyeket tanulnak, mindig csak megfogásukhoz vannak alkalmaztatva, és folyvást változnak, t. i. a' mint a' tanító látja, hogy csügged a' kisdedek' figyelme és jó kedve valamely tárgy iránt, tüstént mást vesz elő; egy víg éneket vagy némely játékot, és ezzel ismét fölébreszti kisdedeinek kedvét és figyelmét.

Igaz, hogy ehhez a' tanítónak csüggedhetlen béketűrésre és jó kedvre van szüksége; mert ha komor, roszkedvű és türehetetlen, elidegeníti magától a' kisdedeket, és ha azok nem szeretik őtet, akkor semmire se' megyen velök.

Dárdainé. Ez igen természetes; mert olyan kis gyermeknek még sincs annyi belátása, hogy a' jót csak magáért kedvelné, nem látja ő még át, hogy a' tanulás neki hasznos és szükséges, és így a' tanítónak kell mindenkép' tetszetővé tennie előadásait, hogy olly gyenge elmékre ez által nyerjenek hatást.

Földesi. Ugy látszik, hogy a' tetszetős, és kellemes mód nem csak kis gyermekeknél, de minden embernél is segíti a' jó tanácsnak, oktatásnak vagy akármilly jótéteménynek hatását. Igen szükséges tehát, hogy kiki iparkodjék minden emberrel, de kivált alattvalóival nyájas és tetszetős módon bánni. Ehhez pedig legjobb, vagy talán az az egyedüli mód: hogy fentartsa magában a' jó kedvet, mert a' komor, kedvetlen ember, bármilly jó és okos legyen is, ritkán szeretteti meg magát másoktól, és a' mint már mondtuk, ritkán fogadja el az ember a' jó tanácsot vagy egyéb jót attól, a' kit nem szeret.

Emmi. De ha valakinek már természete ollyan, hogy komor, nem erőtetheti az magát a' jó kedvhez, és ha kényszerítheti is, csak észre lehet azt venni, hogy erőtetett és nem természetes az.

Dárdainé. Igazságod van, hogy az erőtetés kitünik, és azért nem tetszetős a' jó kedvben is. Így van ez minden jó tulajdonokkal, mellyeket az ember csupán szinleni, mutatni akar mások előtt, a' nélkül, hogy azt igazán lelkében magáévá tenné. Azért iparkodjunk a' jó kedvet úgy mint minden egyéb erkölcsöt természetévé, tulajdonává tenni lelkünk-

nek. Ez pedig nem lehetetlen, habár igaz is, hogy némellyeknek természete igen nehezíti ezt, — p. o. olyanoknak, kik érzékenyebbek minden lelki és testi fájdalom iránt, és kevesebbé képesek örülni. Ezek azonban nem menthetik magokat azzal, hogy ez természeti hajlandóságuk; mert minden hibáinknak, és így természeti tulajdonainkban levőknek is, jobbítása nem csak nem lehetetlen, de kötelességünkben áll.

Az ifjúságban, midőn még a' lélek is, úgy mint a' test hajlékonyabb, sokkal könnyebb ez, mint későbbben; midőn kivált a' jó kedv úgy is csügged az élet' viszontagságai, sokszor még betegeskedés által is. — Iparkodjatok tehát édes gyermekeim, a' rossz kedvnek, mint legnagyobb ellenségteknek minden módon ellenállani, mert ha ez elhatalmaznék bennetek, bizonyosan magatokat és mind azokat boldogtalanná teszi, a' kik veletek élni és szorosabb összeköttetésben lenni fognak.

Valler. Hogy az ember rossz kedvét legyőzhesse, legjobb mód magát arra reá szoktatni, hogy igazán számot adjon maga magának rossz kedve' okáról; ha ezt igazán teszi az ember, elszégyenli sokszor magát, milly csekélységből áll az, a' mi őtet jó kedvéből kiforgatta, és sokszor több órákat, sőt napokat is elront életéből. — A' hiúság p. o. sokszor oka rossz kedvünknek; a' hiú mindig sokat kíván másoktól és a' sorstól, mert érdemét a' méltányoságon mindig tulbecsüli, és e' szerint ő többnyire elégedetlen, ha más nem gondolkozik vagy bánik vele olly megkülönböztetve, mint

ő maga, — De látom már házi asszonyunkat érkezni új vendégeinkkel.

Gyula (lassan Andorhoz). Bár ne jőnének, majd meg látjátok milly szenvedhetlenek.

(Az alatt, mig az újon jöttek köszöntik egymást, a' gyermekek sugva és sebesen beszélnek együtt. Cecilia az új vendégekkel foglalatoskodik, a' többiek csak változva mennek hozzájuk.)

Emmi (sugva Marihoz). Ma taláncsak nem versenyeznek együtt, minthogy itt még idegenek.

Mari. Nem állok jót erről. Tudod, hozzátok is csak ritkán jőnek, még is olly szenvedhetlenek voltak a' multkor.

Géza. Mi előttünk már épen nem tartózkodnak, félünk is mindig, ha hozzánk jőnek.

(Mindnyájan leülnek Kálmánon kívül, ki a' szobában ide 's tova megyen, és mindent kíváncsi módon megszemlél.)

Sidónia (halkan). Kálmán! nem látod, hogy mindnyájan leülnek?

Kálmán. Aztán?

Sidónia (Kálmánhoz menvén lassan ehhez). Ki mutatod magadat előszörre.

Kálmán. Te nem kevesebbé.

Verdet asszonyság (lassan hozzájuk). Allez vous encore vous quereller?

Sidónia. Au contraire, — nous nous disons des choses tendres.

Verdet asszonyság. Grace à dieu quoique le tems n' est pas bien choisi.

Valler. Nem szabad elkülönözni magát senkinek is kis társaságunkban. Mulatság és be-

szélgetés itt közös; — új vendégeinket erre előre figyelmeztetem.

Verdet asszony (Sidihez). Que dit il?
Sidónia. Il va nous dire un sermon.

Verdet asszony. Violà qu' il est édifiaut!

Földesi. Kérjük Füzes urat, folytassa mit kezdett.

Füzes. Minden szegény gyermek két éves korától hétig bevétetik az intézetbe, ügyelnek ott arra, hogy a' gyermekek tisztán jelenjenek meg; sok intézetekben visszaküldetik az, ki mosdatlan jó, nálunk megmosdatott az intézetben, mihez kendők voltak készen, ezeket több szükséges butorokkal és eszközökkel, melyeket utóbb előszámlálók, az intézet' alapítói szereztek meg. — Megjegyzem eleve, mint fő dolgot: hogy a' büntetéshez csak a' legnagyobb szükségben folyamodunk; de többnyire elég a' kisdedek' jobbítására a' többiek' példája. Hogy pedig a' szégyen és becsületérzés a' büntetés által el ne nyomassék a' gyermekben, nem büntetnek senkit nyilván a' többiek között. Fő dolog azután, hogy általában mindenkép' arra legyen ügyelet, hogy örömmel menjenek kis oskolájukba, mint a' legjobb mulatsághoz.

Kálmán. No ez már csoda volna; de alig hiszem.

Imre. Pedig még is igaz, ugy örülnek a' gyermekek az oskolában, hogy legnagyobb büntetésnek veszik, ha onnan ki záratnak.

Czili. Nekünk a' tanító azt beszélte, hogy egy kis gyermek nem rég háztól házhoz járt

koldulni; egy ember kiszidta őtet, hogy miért nem dolgozik inkább; a' gyermek sirva azt viszonozá, hogy dolga által nem kereshetne még felényit se' mint összekoldul; és soha sem koldult még, nem is fog többé koldulni, csak annyi pénzt tudjon öszveszedni, hogy bémehesen a' kisdédóvó intézetbe; mert szülői olly szegények, hogy az oskola bért nem fizethetnék, ez tizenkét forint váltóból áll évenként. Azon ember tüstént jelentette az intézet' igazgatójának ezen esetet, és a' gyermek ingyen bevétetett.

Füzes (folytatja). Minthogy ezen intézet nem annyira tanítást, mint az egész ember' növelésének kezdetét tárgyazza, mint már mondám, a' tanítás épen nem fő gondja itt a' tanítónak; ez leginkább iparkodik minden jó érzést a' kisdedekben fölébreszteni, és kifejteni. Iparkodik tehát a' gyermekeket tisztaságra, csendességre, szófogadásra, rendtartásra, és illő magaviséltre szoktatni és inteni. A' tanítás mindig nyugalom és játék által váltatik fel, és a' tanítónak fő czélja ezen időt is hasznukra fordítani növendékeinek, játékaikat hasznossá tevén. Ezenkívül minden nemü hasznos mesékkel, elbeszélésekkel, rövid mondásokkal, versekkel és énekekkel vidítja föl a' gyermekeket, és egyúttal mind ezt oktatásukra és serkentésökre használja.

Várdi. Illy sok fáradsággal és figyelemmel még a' magunk gyermekeit sem szoktuk növelni, és most paraszt gyermekekre fordították az?

Földesi. Mindenki úgy arat, a' mint vetett. Ha gyermekeinket jól növeljük, örömünk lesz bennök, ka a' körünkben élő szántó-vetőnek jó növelést szerzünk, jó és hasznos emberek lesznek belőlük, kik körülöttünk élvén a' mellett, hogy az emberiség' javát és kimüvelését 's előmenetelét mozdítjuk elő, önmagunknak is hasznot szerzünk.

Füzes. Az úgymondott tanulmányi tárgyakból következők fordulnak leginkább elő az intézetekben: az A. B. Cz. a' szótagolás és olvasás, számolás; a' számvetésnek könnyebb nemei egy különös eszközön taníttatnak, a' mellyet itt megmutathatok, és a' melly igen könnyebbíti a' tanulást.

Földesiné. Hozd elő csak Juliska számoló eszközünkét.

Julia. Itt van édes anyám! (Előhoz egy lábon álló négyszögű rámat, mellyen keresztben tiz sodrony-(drót) szál van vonva, és mindegyik szálon fele hosszában tiz átallyukasztott golyócska, mellyek a' sodronyra füzve azon járnak.)

Földesi. Mutasd meg, hogy' számolsz vele.

Julia. Ezen golyókat, mellyek itt a' sodronyon sorokra vannak füzve, ide 's tova lehet tolni, és ezen mutatja a' számvetést édes anyám; p. o. ha ezen sorból az egyik felére hetet tolok a' tiz golyóból, marad a' másik félen három; ha ismét kettőt hozzá tolok, létszen kilencz, és a' másik félen marad egy.

Füzes. Ezt a' legkisebb gyermekek is igen könnyen megfoghatják. Ezenkívül irni 's némi-képen rajzolni, azaz, különféle egyszerü geo-

metrikai fugurákat, mint lineákat, köröket, szögleteseket 's t. e. csinálni is megtanulnak a' gyermekek. Azután erkölcsös és tanúságos rövid mondásokat, verseket és énekeket tanulnak betéve. — Leginkább pedig arra ügyeltetik, hogy a' gyermekek minden tárgyakkal, melyeknek isméretét korunk megengedi, valódi-lag és minden oldalról megismerkedjenek, hogy azon tárgyakat anyanyelven helyesen meg tudják nevezni, sőt leírni és megmagyarázni. Ez egyik legfőbb ága a' kis gyermekek' oktatásának. Ide valók a' természet-tanban, a' művészetben, gazdaságban és minden napi életben előforduló egyéb tárgyak, mellyek vagy képekben, vagy természetökben egy forgó támon (Pult) mutogattatnak.

Földesiné. Gyermekek, ti láttátok ezt, mondjatok egy példát. Teszem, egy juh volt lefestve a' táblán, ez alatt gyapju volt nyers állapotjában, azután többféle gyapju-szövetekből mustrák voltak alája tűzve. —

Andor. Illy formán kérdezett azután a' tanító: mi az, a' mit láttok?

Imre. Juh.

Andor. Micsoda állat a' juh?

Imre. A' juh négylábú házi állat, a' kérődző állatokhoz tartozik, nyájban őriztetik.

Andor. Micsoda hasznára van az embernek a' juh?

Imre. A' gyapjából (itt reá mutat a' gyapjura) különféle szövetek készíttetnek az ember' ruházatára, mint p. o. posztó, pokrótz, flanell, fél posztó vagy kazimir és circasse,

merino 's a' t. (itt egymás után reá mutat a' kis oskolás a' tárgyakra, mellyeket nevez.)

Andor. Mi haszna van még a' juhoknak?

Imre. Tejük is használtatik, különösen zsiros, vaj és sajt csináltatik abból, ez is, husa is egészséges étek; A' juhtartás' egyik legfőbb ága a' magyar gazdaságnak, gyapját drága pénzen megveszik, 's a' t. Így a' ló, a' tén 's egyéb ismeretes állatok is leiratnak. Azután kézi művek, a' mezei munkához szükséges szerek és eszközök, mint eke, ásó, kapa, mind ezeknek haszna és használás-módja; azután különbféle gabona és növénynek 's a' többi.

Tornyos. No még az legalább okos, hogy a' gazdaságra és ollyakra is tanítják őket, a' mikkel jövődőre foglalatostkodnak.

Földesiné. Minden oktatás csak azt tárgyazza, hogy jövődő életmódjukra elkészítse a' gyermekeket.

Tornyos. De minek a' parasztnak a' természet-tan, a' versek és énekek?

Dárdainé. Minden, a' mi az ember' lelkét nemesíti, a' mi az erkölcsösséget növeli az emberben, az a' paraszt' növelésében szinte olly hasznos és szükséges mint akárki' másban. Az erkölcs-tudomány mindenkire nézve fő tekintetü; mert a' mint már mondottuk, a' nélkül senkisémet lehet eleget rendeltetésének, t. i. senkisémet lehet jó ember.

Géza. De az erkölcs-tudományról még nem hallottuk, hogy taníttatnék azon iskolában.

Czili. Hiszen minden oktatás sőt minden multság, az apró mondások, versek és énekek főkép csak azt tárgyazzák.

Földesi. Bizonyosan. Az erkölcs-tudomány nem valamely száraz rendbe szedett és cikkelyekre felosztott formában taníttathatik csak, mint teszem a' Mathesis; sőt inkább minden ezen tudományhoz tartozik, a' mi az emberben jó indulatokat ébreszt, és őtet kötelességére emlékezteti, 's azok iránt felvilágosítja. Bizonyosan nagy érdemük van ama' tanulás-mód' feltalálónak, melly szerint ezen legfőbb és legszükségeseb tudományt olly kisedd gyenge gyermekeknek már kellemessé tudják tenni.

Füzes. Különösen vannak képek is a' végre, mellyek a' szentirásbeli történeteket ábrázolják, és felfogó tehetségükhöz képest megmagyaráztatnak a' gyermekeknek. —

Most még hátra van, hogy az oskolához szükséges eszközökrül, és az ott levő rendtartásról 's időelosztásról szóljak.

Andor int atyjának, és titkon Kálmánra mutat, ki elaludt székén és fejével bugdácsol.

Sidónia is már több jeleit adta ez alatt megelegedetlenségének és unalmának.

Földesi. De minthogy látom, úgy is unatkoznak kis barátink, talán ezen komolyabb tárgyat inkább későbbre hagyjuk, és most elbeszélést veszünk közbe.

Géza (megtaszitván Kálmánt, a' ki fel ijed). Ne aludjál most, egy multságos történetet fogunk hallani.

Kálmán. Tündéres mesét, csodálatos kalandokat? illyet szeretek hallani.

Földesiné. Így nehezen leszen kedvére elbeszélésünk.

Sidónia (Emmihez). Az elbeszélések is csak olyan gyermekeknek való apró történetek. —

Emmi. Korunkhoz és megfogásunkhoz alkalmaztatott mulatságos és egyszersmind oktató történetek. —

Sidónia (fitymálva). Én már Walter Scott és Bulwer' románjait mind elolvastam — és most Victor Hugo' munkáit olvasom.

Emmi. Azok bizonyosan igen mulatságosak lehetnek, minthogy szülőinket is örvendeztetik; de ezek azt mondják: hogy még mi nem vagyunk alkalmasok azoknak értésére; és most még nem tudnánk hasznunkra fordítani, sőt kárunkra is lehetnének.

Sidónia. Ha szülőinknek nincs kárunkra, miért volna nekünk?

Dárdainé. Ez nem jó következtetés; mert sok, a' mi magában hasznos, ártalmas lehet az azzal élés' módja által, ha olly kezekbe jut, mellyek nem tudnak vele bánni, p. o. kis gyermeknek nem adunk kezébe kést, mellyet mi legnagyobb hasznunkra fordítunk; és a' mint a' gyermek csak lassanként szokik arra, hogy szabadon járjon, úgy elméjét is csak lassanként kell szabadon eresztetni, hogy a' világon mindent maga szemléljen, maga tapasztaljon, különben sok botlásoknak leszen kitéve. A' növelés' ideje az, a' hol a' lélek járni tanul, a' hol neki még a' vezetés szükséges.

Sidónia. Már én, hálá isten! nem vagyok illy vezetés alatt; az öreg ott ugyan föltette eleintén szemüvegét, és bele tekintgetett fejcsóválva könyveimbe; de én mindjárt megmondtam neki, hogy én illyeseket még a' városban az asszonyságnál már olvastam, és továbbra sem hagyom magamnak eltiltani.

Várdi (mosolyogva). Hiszen gonosz kis szer ez.

Dárdainé. Pedig még nem ártana némelykor egy kis vezető Szidinek is. De ne halaszszuk már tovább az elbeszélést.

Várdi. Leányom' felvigyázója tud whistezni; ne kezdjünk hozzá?

Sidónia. Ha negyedik kell, én örömet leszek.

Tornyos. De ez rossz tréfa volna.

Sidónia (megbántódva). Miért? azt gondolja Tornyos úr, hogy én nem tudok whistezni?

Tornyos. Magának másra van az esze, és úgy is kell lenni; a' fiatalsághoz vigabb mulatásg illik.

Gyula (lassan Andorhoz). Szinte örülök, hogy nem veszik közükbe.

Andor. Én meg azt szeretném, ha játszanék, legalább megszabadulnánk tőle.

Sidónia (lassan Emmihez). Már minő neveletlen durva egy ember ez a' Tornyos?

Emmi. Most köszönettel tartozol neki, mert sokkal jobban fogod magadat itt mulatni.

Sidónia. Már ebben nagyon kételkedem; nektek, a' kik jobbat nem hallottatok, jó lehet.

Valler. Csendességre hívom fel a' társaságot, és figyelmet kérek az elbeszéléshez.

Földesiné. Elkezdem tehát.

Voltai báró ifjuságát katonai szolgálatban töltötte. Olaszországban levén egy ideig, megismerkedett egy római leánynyal, és azt feleségül vette. Felesége, nem sokára összekelésük után, egy öreg nénje' halála által jószágot öröklött, melly bár sziklák közt egy kevéssé vadon volt, annyira kedvelte azt még is a' báróné, ki gyermekkorát ott töltötte, hogy férjét reábirta, hogy az esztendőnek nagyobb részét ott töltsék.

A' báró kilépett a' katonaságból, s' feleségével jószágára ment lakni, hol egy kis fia született neki, kit az anya' kedvéért Camillonak neveztek. Nem soká' örvendeztette azonban a' bárónét fia és kedvelt lakása, mert forró nyavalyába esvén, megholt, midőn fia még csak 6 esztendős volt. Voltai báró annyira megsomorodott felesége' halálán, hogy kerülvén minden emberi társaságot, csak egyedül élt felesége' jószágán, és nem is kívánt többé házájába visszatérni.

Ott Voltainak egyetlen vigasztalása a' kis Camillo volt, a' kinek külseje egészen anyja' hasonlatosságára fejlődött ki; hajlandóságai ellenben inkább atyjáéira. Legnagyobb örömet katonás játék, lovak és mindenféle testi merész gyakorlásban lelte föl; azonban jó esze is volt Camillonak, könnyen tanult, és eleven-sége mellett jó szívet is mutatott. Sokszor megharagított ugyan valakit dévajságból és csinta-

lanságból; de mégis örömet segíte hol szenvedőt talált. —

Ezen tulajdonai Camillonak, kinek szépségét mindenki csodálta, édes atyjának nagy örömeire voltak; de vak szeretetében nem iparkodott ezeket Camillo' jövődjé hasznára fejteni ki; sőt hibás bánásmódja után egészen olly irányt vettek azok Camilloban, hogy nem sokára szinte minden természeti jó tulajdonai mindannyi hibává változtak, Atyjától és ennek alattvalóitól, kik tudták, hogy ez által a' báró' kedvét megnyerik, szüntelen dicséretvén, mindig növekedett Camillo' hiusága; bátorsága, mellynek atyja annyira örült, mindig inkább vakmerőséggé és elbizottsággá változott, minthogy vakmerő tettei, mint valamely vitéz lélek' jelei, minden embernek elbeszéltek és megdicsértettek. Elmésségét és könnyü megfogását nem győzvén dicsérni atyja. Camillo ez által a' tanulásához kedvet ugyan nyert és iparkodott is; de nem annyira azért, hogy magát kimivelje és hasznos ismereteket szerezzen, mint inkább olly végre, csakhogy ez által dicséretet nyerjen; pedig kik így tesznek csak színre tanulnak és tudnak inkább holmit, de nem valódikép'. Nem sokára atyja, ki semmi költséget nem sajnált, hogy nekie a' tanulásra minden módot megszerezzen, minden esztendőben egy nagy vendégséget adott Camillo' probatété' alkalmakor. Ekkor az öszszegyült számos vendégek, csak a' házi gazda' kedvéért is, évig emelték Camillo' tudományát, és mindig inkább növelték benne a' gőgöt, úgy hogy végre azt hitte el, hogy ő már

mindent tud, és ő neki mindenhez lehet szólnia. Azért is, ha koros emberek akármelly komoly és mély tárgyakról beszélgettek is, ő nemcsak mindenbe bele szólt, hanem vélekedését, mint valami igen fontos és kérdést alig szenvedő dolgot, úgy adta elő. Ha pedig valaki figyelmezett arra, a' mit mondott, vagy meg akarta igazítani, a' mit ő nem jól adott elő, nagyon rossz néven vette ezt.

Kálmán (ki ez alatt mindig Sidóniára integetett, most elneveté magát). Ejnye Szidi, ha az a' Camillo leány volna, és Szidi volna a' neve, azt gondolnám, a' te képedet írják le.

Sidónia. Talán okosabb is volt az a' Camillo igazán, mint a' nagyok gondolták, de mindenesetre okosabb volt náladnál.

Valler. Már én a' rend-fentartást magamra vállaltam, és most is kérem új tagjait kis társaságunknak, ne szakaszszák félbe illyképen a' többiek' örömét. Nem lehet egy könnyen kellemetlenebb és megbántóbb a' társaságra nézve, mintha ez szemlélőjévé tétetik tagjai közt támadó izetlenségnek és haragnak.

Andor. De még is hallunk sokszor nagyobb társaságban, sőt szülőink közt is elég eleven vitát, és ez inkább mulatni látszik őket.

Valler. Igen olly tárgyakban, a' mi közérdekü, a' mi minden embert egy formán illet; kivált némelley erkölcsi vagy tudományos tárgyakban igen hasznos is lehet illy vita, egyik a' másik' okait fontolóra veszi, a' magáéival összehasonlítja, és így legelébb kitünik az igazság. De jól meg kell különböztetni az illyen szóváltást attól, melly csak személyes érdek-

letből támad, és többnyire haraggal, személyes megbántásokkal folytattatik. Az illyent mindenesetre jobb elkerülni. De ha már némely szerencsétlen okok, vagy olykor véletlen esetek kényszerítnek valakit, hogy más-sal kellemetlen szóváltásba bocsátkozzék, a' mint már mondtam, a' jó nevelés azt kívánja: hogy az illyest csak magok közt végezzék és másokat ne tegyenek tanújává olyannak, mi mindegyiknek csak kellemetlen lehet.

Sidónia (félhangon Emmihez). Itt tehát abból áll a' mulatság, hogy az embert mindig leczkézik.

Emmi (úgy tesz, mintha nem hallotta volna, és nem felel.)

Földesiné. Folytatom tehát elbeszélésemet. A' mint már mondtam, Camilloban, minél inkább korosodott és előmenetelt tett a' tudományokban, annál inkább növekedett a' gőg, az elbizottság, a' szófogadatlanság és makacsság benne. Már atyja épen nem tudott neki parancsolni, és ő mindig csak azt tette, a' mit maga gondolt jónak.

Már most atyja is sajnálni kezdé, hogy olyan kényére engedte; mert vakmerősége annyira növekedett, hogy sokszor élet-veszedelembe hozta őtet. A' többi hibáit, mellyek a' nevelés' módjának következései voltak, nem látta annyira átal atyja. Így szeretetétől elvakítva ha Camillo elévágó, sőt illetlen beszédü volt, atyja mindezt elménczség' jeléül vette; de ha némelykor a' legsökönösebb és nyughatatlanabb paripán látta nyereg nélkül egyedül lovagolni, magas fákra mászkálni,

minden óvakodás nélkül a' vízben uszkálni, ekkor még is elfogta sokszor a' félelem az atyát, és ilyenkor komolyan intette és mondta volna fiának: te még valamelly véletlen szerencsétlenség által mulsz ki a' világból. — Jó ugyan a' bátorság; de azért adta az isten embernek az észet, hogy meggondolja, mit tegyen, és hogy ne tegye éltét minden ok és szükség nélkül kockára, mert az élet más és felsőbb célra adatott, mintsem hogy azt olly könnyen elvesztesse az ember. De az ilyen tanítás már nem fogott többé a' vakmerő és hiúsággal teljes Camillon. — Legnagyobb hiba az ifjúságban az elbizott gőgösség, mint-hogy ez nem engedi elismérni a' többi hibákat, és így minden javulást lehetlenné teszen.

Voltai bárónak még Magyarországhban egy testvér húga élt. Halmosinének híták őt; ennek egy kis leánya is volt, kit Louisenak neveztek. Ezen húgával volt a' bárónak egyedül még összeköttetése hazájában. Midőn Camillo' mintegy tizenegy esztendő's vala, azon szomorú hirt vette Voltai báró hűgától: hogy férje megholt, és vagyonbeli dolgai olly rendetlenségben maradtak, hogy az adósságok' kifizetése után, majd semmi sem maradt szegény özvegyének, a' ki bátyjától kére tanácsot, hogy mitévő legyen ezen szomorú helyzetben?

Voltai báró, ki házánál ugy is már nagyon sajnosan érezte az asszonyi rendtartás' és felvigyázás' hiányát, azonnal írt hűgának, és kérte őtet, hogy ha nem esnék nagyon neheze' re elhagyni hazáját, jőne hozzá, és lenne asz-

szonya házának, leánykája pedig növeltetnék Camilloval. —

Camillo nagyon megörült, midőn ezt hallá, ő igen eleven képzelődésű levén, mindent, a' mi még távul volt, nagyon szépnek és kívánatosnak tudott magának festeni. — Így a' nénjével és kis húgával is az életet előre igen elevenen kifesté képzetében, és ebben húgát igen szépnek és elmésnek. A' mellett még is annak örült leginkább, hogy majd Louise, de még ennek anyja is, az ő tökéletességeit, tudományát, bátorságát és ügyességét csodálni fogják. Louiseban kivált mindig kész és hívó hallgatót reménylett feltalálni, a' kinek ő minden hős tetteit elbeszélheti. Mint minden kérkedő, Camillo is sokszor nagyobbított, sőt hazudott is, ha maga felől beszélt, és semmisen bosszonthatta meg jobban mintha hallgatói' képen jeleit látta, hogy nem hiszik mit mond. Csak hadd jőjön meg Louisika, így gondolá magában: mit tud az hozzá, elhiszi akármit beszélek neki, tudom ő nem fog soha kételkedni.

Camillo, midőn nénje' érkezését várta, egész nap nyeregben tartotta paripáját, elébe akart nénjének lovagolni, és már előre látta, hogy' fog az leányával együtt kinézni a' kocsiból, csodálván a' kis lovas' ügyességét, még minekelőtte tudná, hogy Camillo az, kit a' fűrgöncz pejen látnak kocsijok mellé szöktetni. Azonban ezen örömből semmi sem lett. Camillo sokkal korábban, mint nénje érkezett, lóra ült, és fel alá lovaglott az úton, mellyen várta őt, mit sokáig hiában tevén, türehtlenkedni kezdé,

és rosz kedvében zaklatta lovát inkább inkább, míg ez megcsökönösödve rugdalni kezdett, és végre minden ügyessége mellett ledobta Camillót, és haza szaladt. A' báró nagyon megijedve tüstént minden cselédjét elküldötte, és maga is sietett fiát keresni. Nem sokára fel is találták ezt legroszabb kedvében sántikálva feléjük. Ő a' lovászszal kezde azonnal perelni, miért nyergelte roszul paripáját; mert a' mint minden elkényeztetett önkényes ember, ki nem tanulja zabolázni indulatait, úgy Camillo is mindig másokkal szokta éreztetni rosz kedvét. Most is mindenre haragudott, a' mit látott; boszúsán ment szobájába, és nem is jöve elébe nénjének, midőn hallotta kocsiját az udvarba járni; hanem csak mikor ez már szobában volt, jelent meg Camillo is atyjának hívására. Rosz kedvében levén, nénjét, ki elég szivesen köszönté, ő hidegnek, kis hugát pedig, ki egy kevésbé tartózkodónak és idegennek mutatta magát, gyávának és ügyetlen magaviseletűnek ítélte. Külső alakja sem tetszett neki, ő Louiseát igen szépnek képzelte, ki tetszetős formájú volt ugyan, de minden kitünő szépség nélkül. Most kivált a' hosszú út és szokatlan hévség nagyon ellankasztotta őtet; fő fájásról panaszkodott, és anyjával nem sokára elment a' neki rendelt szobába, a' nélkül, hogy különös figyelmet mutatott volna Camillo iránt, mit ez nagyon rosz néven vett, és ezen óra óta minden jó előítélet 's kedvező érzés elenyészett benne nénje és huga iránt, és már kedvetlenséget látott házuknak ezen új tagjai mellett.

Másnap Camillo nem mehetett szokása szerint tanuló órái után messze, veszedelmes sétálása' és mulatsága' következtében; mert lába meg volt dagadva és nagyon sántított. Mint-hogy nem szokott atyjával reggelizni, ki nálánál későbbben kelt, Camillo még nem jött össze nénjével; de már hallotta a' cselédek egymásnak beszélni, hogy már is átvett minden kulcsot, és mindenféle gáncsolót talált az eddig bevett szokásokban Halmosiné asszonyság, a' mi a' cselédeknek, kik szorosb rendtartástól féltek, épen nem volt tetszésükre, és azért mindenféle hozzátételekkel beszéltek e' fölött magok között; a' minek hallása Camilloban igen kész indulatot talált.

Valamint elébb igen is sok szépet és jót képzelt volt nénjéről, úgy most őt szigorú, roszkedvű, mindenben gáncsolódó, fősvény és pörlekedőnek sejté, és minél inkább örült az előtt eljöttének annál boszúsbban és haragosbban szemlélte most jelenlétét.

Már illy előítéletekkel levén nénje iránt, ennek minden szavát, bármi nyájas és szives volt is, balul magyarázta, és Louiseának visszatartózkodó magaviseletét és szerény hallgatását majd képmutatásnak, majd elméje' tompaságának tulajdonította. Mindjárt az első ebédnél elkezdett Camillo kérkedő módon előhordogatni mindenféle tudományos tárgyakat, és mindig majd nénjére, majd ismét Louiseára tekintett lopva, hogy látszik-e' csodálkozás képükön? de mind ketten egykedvűen és hallgatva ültek, sőt nénje' képe rosztallást mutatott; mert ez a' szerénységet igen szükséges tulaj-

donnak tartotta az ifjuságban, és fájdalommal vette már is észre Camillo' beszédeiből, hogy ő ezen jó erkölcs nélkül szükölködik. Azt gondolván utóbb, hogy az olasz nyelven, melylyet házukban közönségesen beszéltek, nem fogja fel jól nénje és Louise az ő igen okos beszédét, magyarra fordítá azt át; de nénje így sem látszék jobban figyelmezni reá. Néhány egyszerü, de igen helyes feleletekből pedig, mellyeket Louise atyja' kérdéseire adott, látván hogy az jól beszél olaszul; — bátyja' kedveért már régen megtanulták Halmosiné és leánya ezen nyelvet — nem képesek elméjükkel felérni, úgy mond magában Camillo: a' mit beszélek; nem értenek egyébhez mint a' konyhához és varró-tűhöz. Hogy ezekhez jól kell nekik érteni, nem sokára észrevevé Camillo, mert bár csekélyebb számu, de sokkal jobban elkészített étkek jöttek az asztalra, mint ez előtt. Camillo nem kapott többé, mint eddig sokszor megtörtént, rongyos harisnyákat és ingeket, sohasem voltak ezek csak egy gomb' hiányával is, és hó-fehérségüek lettek. Rövid idő mulva az egész ház tetszetős alakot nyert, a' butorok máskép' és jobb izléssel rakattak, itt egy rongyos szék vagy kanapé újonan lehuizatott, vagy kifótoztatott; ott tükrök, mellyek majdnem elvakultak már, új fényt nyertek; a' padlat, a' falak, minden tisztább, tetszetős lett; ez udvaron nem csevegtek és versengtek többé henyélő cselédek; a' kertet nem nyomta többé el a' gaz és gyom. — Mind ezt, de egyszersmind azt is észrevette Camillo, hogy nénje őt is szinte úgy, mint a' nagy részben

rendetlen és elhagyatott házat más rendbe kívánná szedni, és hogy ő benne is épen úgy, mint a' házi rendtartásban csak hamar feltalálta a' hibákat. Bár milly kimélve és szivesen tevő is ezt Halmosiné, még is annyira megsértették a' mindig csak dicsérethez szokott hiu Camillo, hogy megátalkodván minden ellen, a' mit jónak el kelle ismérnie nénje' lényegében és cselekvésében, erőtetve is rosza magyarázta azt; makacs hidegséggel volt mindig iránta, és nemcsak hogy szivességét nem köszöné, 's nem viszonzá; de kerülte társaságát, és nyilván kimutatta idegenségét nénje és Louise ellen. Ez pedig látván, milly komor és feszes Camillonak visellete anyja iránt, és természete szerint is egy kevésbé visszatartózkodó 's félnék levén, egészen elvonult lassanként Camillótól, és mindig egy kellemetlen érzés foglalta el, ha véle együtt volt. Nem is vala képes szokott nyájassággal beszélgetni Camillo' jelenlétében, ki olly gunyoló, sőt megvető tekinteteket vetett reá. — Egyébiránt meggyógyulván ismét lába, tanuló óráin kívül, mellyeket szobájában töltött, többnyire künn csavargott szokása szerint Camillo, fákra mászkált, lovaglott, maradarakat fogott, gyermekekkel birkozott 's t. e' f.

Egy idő óta, kivált egy elrejtett kincsekről szóló történet, mellyet egy olasz románban olvasott, annyira elfoglalta eleven képzetét, hogy most még inkább felkereste a' vadon helyeket. Atyja' jószágán sok régi omladékok látszottak, egyes oszlopok, némelly istenségek' templo-

mainak falai 's t. e' f. sok helytt fenállottak még iszalaggal és borostyánnal benőve tüske és bokor közt. Camillo most legörömostebb mulatott ezen romok körül, ott fürkészett üres óráiban, a' márvány töredékek, gaz, csollán és iszalag közt, és szokszor véres kézzel és rongyos ruhával jött haza a' tüskék közül, a' nélkül, hogy valami figyelemre méltó találmányt tett volna.

Halmosiné figyelmessé tevé mind erre bátyját. Édes bátyám, ugymond: Camillo nagyon fiatal még arra, hogy ő egészen szabad akaratjára bocsáttassék; bár milly elmés legyen is, még nincs arra elegendő tapasztalása, hogy meg tudja itélni: mi van javára; szót fogadni, jó tanácsot fölvenni pedig épen nem akar; nagyon elbizta már magát: szükséges volna tehát, hogy atyai tekinteted' használnád, míg késő nem leszen őt jobb utra vezetni, szerénységre, maga meggondolására birni, és vakmerőségének határt szabni, mert ez legnagyobb veszélyeket hozhat reá, amaz pedig jövőendő boldogságát csonkítja. Az olyan ember, ki igen sokat tart maga felül, soha sem boldog a' társas életben, mert másoktól mindig többet kíván, mintsem ezek nekie megadnak, és azért sohasem elégszik meg mások' figyelmével, felsőbbbséget óhajtván elérni mindig mások felett, végre csak olyanokkal társalkodik, kik sokkal alább valók mivelődésük- és elméjükre nézve, a' mi azután lassanként önmagát is lealacsonyítja.

Eh! mondá a' báró félig boszorkodva: mit értetek ti asszonyok a' férjfiu növeléshez? Hogy ti szelidek és szerények legyetek, az

szükséges; mert ti mindig másoktól függök, akár mi lesz is jövendő sorsotok; és ha épen árnyékoktól megijedtek is, az semmit sem tesz; nektek nem kell veszedelmekkel vivni: de a' férfi független, maga választja sorsát, mindenféle veszedelmekkel, ellenséges körülményekkel és emberekkel kell nekie az életben küzödni; szükséges tehát, hogy bátorságát gyakorolja, és lelki testi erejét ismérje; — hogy maga magát fentarthassa, ha a' sors vagy ellensége le akarják alacsonítani.

Ez mind igaz, úgymond Halmosiné: de az erő és bátorság nem gögösség és vakmerőség; az első mindig többet tesz fel maga felül, mint ereje elbir; a' második pedig haszon és szükség nélkül veszedelembé dönti az embert.

Bármily igaz volt is Halmosinének észrevétele, még sem hatott ez Voltai báróra, úgy hozzá volt már szokva, mivel hizelgésből mindenki csak dicsérte fiát, hogy meg nem foghatta, miként találhat valaki hibát benne. Azért hűgánál ellenséges indulatot tevén fel Camillo ellen, hidegebb lón iránta. Halmosiné észrevévén, hogy minden siker nélkül vannak észrevételei, sőt bátyját megbántani látszanak, többnyire hallgatott ezután, — és csak ritkán mintegy eltakarva adta némellykor értésére Camillonak, ha ez vagy igen kérkedett, vagy nagyon vakmerőn cselekedett.

Camillo igen megelégedett, hogy nénje ezután csak házi gazdasággal és tűivel foglalatzkodott; ezt legalább ő így tevé föl, mert egész nap távul levén, nem igen hallott vagy látott egyebet felőle fáradhatlan munkásságá-

nál. Ezen minden ember csodálkozott, minthogy az olasz asszonyok sem házi dolgaikkal, sem kézi munkáikkal nem szoktak foglalatoskodni; de a' mellett elméjük is többnyire egészen miveletlen marad.

Illyennek gondolta Camillo nénjének elméjét is, minthogy nem igen látszott figyelmeznit az ő tudós kérdéseire. Sokszor gúnyolva mondá tanítójának, a' ki mindenben egy véleményben szokott vele lenni, hogy az isten nénjét és Louiseát kulcsárnénak teremtette.

Azonban egykor nénje szobájának nyílt ajtaja előtt menvén el, a' merre ő egyébként nem szokott el menni, véletlen arra tekintett, és nagyon meglepetett, egy asztalon földabroszt és könyveket, a' másikon pedig egy deszkára felhuzott papirost, festékeket és ecseteket látván. Minthogy hozzá szokott már Camillo minden gyengédebb tekintetek' félretételével, csak szempillantnyi szeszélyétől vezérelve, önkényesen tenni mindent, úgy most is nem tartózkodott belépni az üres szobába, 's abban mindent megnézegetni. A' szoba nénje' csendes takarékosága, tisztaság-szeretete és jó izlése szerint volt elrendelve, minden a' maga rendes helyén, minden tündöklött a' tisztaságtól; a' felhuzott papiroszon egy virág-bokréta volt rajzolva és festékekkel elkezdve, mellynek originálja egy üvegben az asztalon jó izléssel öszveszerkeztetve olasz mezei virágokból állott. — Ezen virágok ott sokkal nagyobbak és égőbb színűek, mint minálunk, és inkább a' mi kerti virágainkhoz hasonlók. Egy varró asztalkán némelly asszonyi munkák és egy fran-

czia ifjusági könyv voltak; az asztalon levő munkát látta már Camillo Louise' kezében, és így elgondolta, hogy a' könyvet is az olvassa. A' falon némelly igen szép virág-festések függtek, mellyeket megszemlélvén közelebb, növekedő csodálkozással olvasá Camillo az aláírást: „Festette Halmosi Louise“ — Szégyenlén maga előtt hamis véleményét, egészen más gondolatokra jött most Louise és nénje felöl Camillo; de olly hiuság, mint az övé, semmit sem kerül inkább, mintsem megvallani ön hibáját. Nem hogy örült volna Camillo, és iparkodott volna ezután közelíteni nénjéhez és Louiseához, inkább eltagadá magának, a' mit tulajdon szemei láttak; Louise' miveltsége' jelét, a' festményt mechanikai munkának nevezé, a' mellyhez semmi elme, csak ügyes kéz kell; a' könyveket pedig, úgymond: ki tudja, olvassa-e igazán, vagy ha olvassa, érti-e? ennek legalább beszédében semmi jelenségét nem mutatja.

A' hiú ember ugy is mindig csak a' szerint itél meg másokat, a' mint ezek illyesek iránt mutatják magokat; és ha valaki nem látszik elismérni azon tökéletességet, mellyet a' hiú magában hisz, a' megbántott hiuság annyira el tudja vakítani az embert, hogy a' legjobb tulajdonokat sem isméri el abban, ki az ő hiuságát megbántotta volt. Így Camillo is csak hibákat és tökéletlenségeket keresett nénjében és leányában, mert ezek soha sem magasztalták és nem csodálták őtet, mint mások tőnek, kikkel Camillo eddig társalkodott.

Egykor Voltai bárónak egy útat kelle ten-
nie, mellyet Camillo, ki épen próbatételéhez
is készült, már néhányszor atyjával tett volt,
és ezért kérte atyját, hagyná őt otthon, mit
tőle meg is nyert. A' legfőbb ok azonban, mi-
ért nem kívánt Camillo atyjával azon útra men-
ni, az volt, hogy egy düledék alatt, hol már
régóta áskált, némelly fényes köveket talált,
és az alatt valamelly kincset vagy egyéb ne-
vezetes régiségeket reménylven találni, föltet-
te magában; hogy atyjának távolléte alatt üres
óráit mind ennek keresésére használja.

Alig mult el néhány nap Voltai báró' el-
utazta óta, hogy Camillo a' düledéknél egy
bokrok és sziklák által egészen elrejtett gya-
log utra talált, melly egy másik düledékhez
vezetett. Meszebbre lévén házuktól, és mint-
hogy már késő volt, nem folytathatá tovább
vizsgálódásait. Föltevé azonban, hogy a' hol-
napi napot egészen ezen titkos út' kikutatásá-
ra fordítja. Késő estve volt már, midőn haza
ért; nénje nagy félelem' jeleivel sietett elébe.
— Hálá isten! így szólt: hogy itt vagy vala-
hára; igen aggódtam miattad; édes öcsém,
igérd meg, kérlek hogy legalább atyád' vissza-
jöveteléig nem fogsz messze távozni kíséret
nélkül; — miért nem mehetne el tanítód min-
dig veled.

Maga sem köszönné ő meg, viszonzá Camil-
lo: ha velem együtt ott kellene mászkálnia;
de atyám meg is engedte már régen, hogy ki-
séret nélkül járhatok a' tájékban.

Igen, de atyád nem tudta, felelt nénje;
hogy most az egész vidék tele van rettentő hí-

rekkel, azon rabló bandáról, melly nem rég vidékünkön tartózkodik.

Már többször emlékezem, mondá Camillo: hogy illy hírek támadtak vidékünkön; de soha sem valósodott meg egy is; sőt végre mindig a' sült ki, hogy némelly negédes ember' költeményei voltak, hogy félelembe hozzanak és elámítsanak másokat. Én magam is gondoltam ki egyet, czifrábbat és borzasztóbbat valamennyinél, és sokáig mint igaznak beszélte-tett az egész vidékben.

Ezzel ne is kérkednél, felele Halmosiné: hogy így gyakorlottad költeményes eszedet mások' rovására. A' félelem egy igen kellemetlen érzés, és mást a' jószívü ember ettől meg kimél.

Én nem tudom, millyen érzés az, felele kérkedve Camillo: ezt nem is képzelhetem magamnak. Azért nem is lehet szánakodásom a' miatt mások iránt.

Nem ereszkedem most szavaid' vizsgálásába, mellyet ismét kérdésnek tartok, felele nénje: de hallgasd csak meg a' borzasztó történetet, mellyet épen ezen emberünk beszél, kit egy távolabb lakó haszonbérőnkhez köldöttem volt, némelly gazdaságos dolog végett.

Azon haszonbérő igen jól birja magát, fiacskája, úgy mint te, mindig kószált; egyszerre csak eltűnt, és minden keresés sikertelen volt. Másnap reggel egy levelet talált a' haszonbérő, ajtajára szegezve, mellyben az volt, hogy 500 zechinát küldjön holnapig egy bizonyos helyre fia' váltságára; ellenkező

esetben ennek füleit és orrát el fogják vágni a' rablók.

A' haszonbérő a' rablók' keresésére indult szomszédaival, és nem küldötte meg a' kívánt summát. Másnap egy pár véres gyermek-fület talált azon intéssel: hogy most már 1000 zechinát kívánnak a' rablók, és ha ezeket meg nem adják, holnap az orrát, és nem sokára egész holttestét meg fogják találni a' fiúnak. Erre eliszonyodva elvívé a' haszonbérő az 1000 zechinát, és visszanyeré szegény fiát, de igen kegyetlenül elcsonkítva. Most gyógyítják őtet. —

Mari. Ez szörnyőség!

Földesiné. Pedig azon időben, mellyről elbeszélésem szól, és azóta talán tizenöt évek sem folytak el, szüntelen hallattak illyes történetek. Akkor számtalan borzasztó rablások és gyilkosságok történtek Olaszország' egyik részében; egész ezredek voltak kiküldve a' rablók' kiirtására, és ezek szinte csatáztak a' katonákkal; többnyire a' földnép közt is voltak társaik és kémjeik a' rablóknak, kik elláták élelemmel őket, és a' közelgető veszedelméről hírt adtak nekik. A' tartomány' sziklás, erdős, vadon részében tartózkodtak, hol rejtekhelyeket leltek, mellyekből támadták azután meg az utasokat, kik azon vidékben nem is mertek már katona kíséret nélkül utazni. Már most azonban ez máskép' van, és a' rablók többnyire kiirtattak.

De bár milly igazak voltak is azon történetek, Camillo még sem hitte; nem is figyelmezett nénje' kérésére hanem ezután is kíséret

nélkül járt. Egyszer észrevévén, hogy messziről kíséri két cseléd, ezeket elperelte, bár megmondák neki: hogy Halmosiné asszonyság' parancsolatjára követik. Épen ennek daczára, mint vélte: bátorsága' megmutatására föl-tette magában, azon utat fölkeresni, mellyet az árendás' fiának története óta még sem akart igen fürkészni. Útjában némileg el is enyésztek a' rabló történetek más képzeletei elől; ismét a' kincsekről, az elsülyedt városokról kezdett álmodozni Camillo, és dobogó szivvel közelített az omladékokhoz, mellyek' falai közt tekervényes, rejtett helyeket talált, és mindig inkább elragadtatva régi reményétől, mélyebben bement és bujkált ott az iszalag és omladékok közt.

Halmosiné asszonyság megijedett midőn látta visszajőni a' Camillo után küldött cselédeket; ezek mentették magokat, hogy nem mertek ellenkezni az ifjuúr' akaratjával, mert ezért haragudni szokott a' báró. Elküldé most Halmosiné kocsin Camillo' tanitóját, ki igen rest ember volt, annak fölkeresésére; mert, maga sem tudta miért, különös félelem fogta el szivét, és mindig veszélyeket sejtett képzelmeiben, mellyek öcscsét fenyegetnék. Inkább inkább növekedett nyugtalansága, egy órától a' másikig hiában várván a' tanító' és Camillo' visszaérkezését. Késő volt már, midőn hallották a' kocsi' zörgését, Halmosiné Louiseával együtt kiszaladt Camillo elébe. De milly nagy volt ijedségök, midőn a' tanitót magát látták leszálni, ki azon szomorú hírt hozta, hogy minden helyet összekeresett, hol máskor Camillo

lenni szokott, a' nélkül, hogy ennek csak nyomát vagy híret találta volna. — Minden cselédet kiküldött Halmosiné, végre maga is kocsi-ára ült; de siker nélkül fáradtak mindnyájan, hiában is kérdezősködtek a' közellevő falukban és pásztor-lakokban. — Végre fáradtan és szomorúan vissza kellett térniök.

Most Halmosiné sebes póstát küldött bátyjához, írt a' közel fekvő katona sereg' parancsnokának, a' legközelebb levő tisztviselőknak. De maga is a' cselédekkel fáradhatlan volt a' keresésben és tudakozásban; azonban mind hiában. Egy nap a' másik után folyt le; a' báró visszajött a' legnagyobb buba merülve, ő is hiában követett el mindent kedves fia' feltalálására; hiában bánta meg már most ennek növelése' módját, és iránta igen nagy engedékenységét. Camillo elveszett volt! és a' báró egyedül szomorúságban élt. Ezen nagy szerencsétlenségében a' bárónak egyetlen vigasztalása Louise volt, ki mindig körülötte levén mindenben kedvét kereste, kellemes szavával és igen helyes szóejtéssel olvasott és énekelt neki, szóval mindent megtett, a' mit nagybátyjának felvidítésára szolgálhatni gondolt, ki most, nem levén többé elidegenítve Camillo által húgától és leányától, mindig inkább elismérte ezeknek érdemeit, és érezte szives részvétük' és szeretetük' becsét.

Camillo azon délután, midőn visszaküldötte az őtet követő cselédeket, a' mint már beszéltem, kincsásó kalandjai forogván eszé-
ben, sokáig az omladékok közt bujkált, míg végre egy csapó ajtó formára talált egy sötét

oszlopos útban; ezen ajtót nagy fáradsággal fölemelte, 's most elég jó állapotban tartott kőlépcsőket látott előtte. Meghökken ugyan egy kevésbé Camillo; de csakhamar eszébe jutván a' kincsekkel teljes földalatti paloták, mellyek felől olvasott, eltökélé, hogy el nem áll céljától. Dobogó szívvel és halkkal ment Camillo a' lépcsőkön; egy hosszú boltozatos nagy pinczében lelte most magát, melly sötét volt, csak a' végén látott fáklya- vagy egyéb lángoló tűzvilágot, — 's úgy rémlik most Camillo előtt, mintha onnan ember szavakat hallana. Ijedve vissza akart fordulni; de a' nedves sikos kövezeten megcsuszamodott és elesett. Erre lárma lett a' boltozatnak végén, és világot látott maga felé sietni. A' legnagyobb ijedtségben iparkodott Camillo fölkelni és szaladni; de már késő volt, körülvéttetett, és sok káromlások közt hallott több szózatot kiáltani: hogy meg kell ölni a' vakmerőt, ki be mert jőni ide. Habár el is volt iszonyodva Camillo ennek hallására, öszveszedte még is magát, és elég bátorsággal szólítá meg a' rablókat; mert hogy azok voltak ezen vad alaku emberek, a' kik illy rejtekhelyen gyültek össze, nem kételkedett Camillo. —

Ereszszetek el! így szólt: ha megöltök, ez nektek semmi hasznotokra nem fog lenni; ha ellenben haza küldötök, atyám gazdag és nagy summát fog adni váltságomért. —

Ugy-e, mondá az egyik: hogy nyomunkba segítsék a' katonaságot, melly úgy is már üldözőbe vett bennünket? nem, a' mi maradásunk ezen vidékben úgy se' lesz már hosz-

szas; nagyon sokáig tartana, míg mi váltságáért alkudoznánk, és mostani helyzetünkben ez igen veszélyes lehetne reánk nézve; — azért csak öljük meg a' fiút!

Öljük meg! kiáltának többen. Camillo már öldöklő vasat láta villogni feje fölött, midőn egy elég szép alakú, de vad nézésű asszony lépven elő felkiáltva: halljátok! ezen fiú hasonlít az én megholt fiamhoz, ha élne, nem sokára ennek korába jőne; fiamat elvesztettem miattatok, hagyjátok most helyette ezen gyermeket nekem; én fiamnak fogadom, segíteni fog dolgaiban, és az időt könnyebben eltöltöm társaságában, ha ti naponként magamat hagytok unalomban és félelemben.

Sokáig ellenkeztek a' rablók az asszonnyal; de végre, minthogy ez a' rabló vezér' felesége volt, ki őtet szerette, a' vezér' parancsolatjára megengedték az asszonynak Camillót maga mellé vennie. Ez most reményleni kezdé, hogy nénje mindent elkövetvén fölkerestetésére, végre meg fogják őtet még is a' rablók' kezeiből szabadítani. Azért, átlátván, hogy addig legjobb lesz mindent elkerülnie, mi azokat ismét fölingerezné, és előbbi gyilkos szándékjokat felkölthetné csendesen követé az asszonyt a' boltozat' végére, hol a' tüz égett, mellynél ő épen vacsorát készített a' rablók'nak. Ezek ismét összeülének, és beszélgetéssel tölték az időt. Szörnyeket hallott most Camillo: durva tréfák közt beszéltek egymásnak a' legkegyetlenebb tetteiket, szinte kérkedvén ezekkel; olyanokon, mellyek' hallására Ca-

millo szinte megmerevedett borzadásában, ők jó izüen kaczagtak.

Camillot azonban az asszony azonnal használta munkájánál; bár milly szokatlan volt is előtte az ilyen munka, és keserves lehetne nekie azt illy helyzetben tenni — tudván, hogy élete függ most indulatjának legyőzésén, és azon reményben, hogy nem sokáig fog tartani szomorú állapotja — alája veté magát a' szigorú szükségnek, és forgatá a' kezébe adott kálással az olajban rántott halakat, mellyek épen a' tűzön sustorogtak. Minden kis zaj öröm-gerjedést hozott Camillo' szívében, mert mindenik után szabadítójai' érkezését várta. De annál nagyobb lón szomorúsága, midón mindig csalva találta magát. Végre egészen beérkezett az éjszaka; a' rablónak egy része kiment az ország-útra lesni; az asszony pedig, a' ki Camillot megmentette, több visszamaradtakkal együtt fa levelekből készített pamlagokra feküdt. Camillot is készítette az asszony, kit Dorinnának neveztek, hogy egy illy ágyra feküdnék; de Camillot került az álom, a' legnagyobb nyugtalanságban töltötte az egész éjszakát. A' remény: hogy végre még is ki fogják szabadítani őtet a' rablók' kezei közül, fentartá ugyan benne némileg a' bátorságot. Gondolta hogy ezen hely olly messze van lakjátul, és olly vadony kietlen úton, hogy nehezen fogja valaki őtet itt keresni. De, ugymond ismét magában: a' mint én megtudtam találni ezen útat, ugy más is ide találhat. Igy aggodott 's vigasztalá magát ismét Camillo, míg végre egy szürkülő sugár, melly a' pincze-fal'

hasadásán bevilágított, megmutatá neki, hogy már meg virradt. Nem sokára Dorinna is fölkelte, és öszveszedé Camilloval, a' kit fölkelte után segítségül hiva, a' mi még élelem találkozott a' pincze' egyik üregében, és ebből reggelit kezdé főzni. Nem sokára meg is érkezének a' rablók, többnyire komor képűek voltak, az egyik egy arannyal telt erszényt, a' többiek némi élelembelit adának elő. —

Miért vagytok olly hallgatók? úgymond Dorinna: hisz a' mint látom, elég jó zsákmányt leltetek; és Camillo' segítségével kezdé az élelembelieket elrakosgatni.

Ugy ám! felele az egyik vén rabló: de ezen zsákmány az utolsó lészen ezen vidéken, és ennek a' te új kedvenczed az oka; a' rossz lelkek hozták ezen gyermeket közünkbe; mert rokonai felizgatták ellenünk az egész vidéket; katonaság, rendőrség, minden hajhász bennünket; ha még is megöltük-legalább boszút állottunk volna azon bajért, mellyet nekünk most okoz.

Hiszen azt most is megtehetjük, úgymond egy másik, és elhalaványodva látá Camillo, hogy ezen embertelen kését kezdé köszörülni; de Dorinna' kérései ismét eltávoztaták tőle a' veszélyt, és férje megigéré ennek: hogy nem hagyja bántani Camillót. Hiában várta és reménylette azonban szegény Camillo, hogy a' sok keresők közül, kik, tudta, utána vannak, valamelyik csak feltalálja a' rablók' tanyáját, és úgy megszabadítják őt. Bealkonyodott ismét; a' rablók elvégezték készületeiket ez elköltözésre, és elsötetédvén, végre utnak is in-

dultak Camilloval együtt. Ennek két rabló közt kellett mennie, kik halállal fenyegették a' legkisebb kiáltásra, mellyel utjokban segítséget híni merészelné. — Talán ezen fenyegetés mellett sem türhette volna meg Camillo, hogy ne árulja el nyomukat kiáltással, ha hallott vagy látott volna valakit, kihez intézte volna azt; de a' sötét sűrükben a' mély sziklás völgyekben, hol a' csillagok' világa alig engedett valamit megkülönböztetni a' szemnek, mindenütt a' legnagyobb csend uralkodott, és semmi emberi lépés nem közelített az éjjeli vándorokhoz. Camillo' reménye mindig inkább csüggedt, és a' legnagyobb kétségbeséssel látta magát a' hajnal' szürkülésénél egy sűrű erdőben, hol a' rablók letelepedtek nyugodni fáradságos utjok után. Csendes volt itt minden, a' madarak' zengése és a' rablók' hortyogása szakaszták félbe némellykor a' csendet; de Camillo bár milly landadt volt is, még sem lelt nyugodalmat. Elenyészett szegénynek már most majd minden reménysége: hogy egy hamar meg szabadulhasson szörnyü helyzetéből, mert útja' hosszúságáról ítélve, nagyon távul volt már atyja' jószágától a' rablók' mostani tanyája, és nem gondolhatta, hogy olly messzire tudják azokat nyomozni. Nem szokott eddig Camillo a' türelemességhez, és nem tudta magát zúgolódás nélkül alája vetni a' változhatlan szükségnek. De most hiában zúgolódott, hiában sirt, és ha türelmetlen heves természete kitört, a' rablók' káromlással, sőt veréssel is hallgatást parancsolának nekie.

Két éjszakán folytatták a' rablók vándorlásait, míg végre egy sziklabarlangban újra állandóbban megtelepedtek, hová sok zsákmányt hordtak minden éjszaka. Camillo ritkán, csak a' rablók' és Dorinna' kíséretében jöve fel a' napvilágra; többnyire a' barlangban volt Dorinnával, ki őtet igen megszerette, habár Camillo épen nem kereste is kedvét. Sokszor ugyan Camillo durczasága annyira elvevé békétürését, hogy kedvenczét a' legdurvább szavakkal, sőt veréssel is illette; de ezt azonnal megbánván, annál inkább kedvezett nekie; folyvást oltalmazá pedig őtet a' többi rablók ellen, a' kik sokszor rossz kedvöket ezen nekiék folyvást alkalmatlan gyermekeken akarák kitölteni. Ha mostani sorsát összehasonlítja az előbbivel, keserűség töltötte el Camillót. Ő, ki minden emberen keresztül járt, sinkitől nemcsak parancsolatot, de még tanácsot sem fogadott el, most a' rablóktól ide 's tova taszigálva, mindegyiknek szót fogadni, nekik szolgálni, étkeik' elkészítésével foglalatoskodni vala kénytelen; ő, a' ki mindenkitől dicsértett most illy durva emberektől megvetve, csak egy alávaló asszony' oltalmának köszönheti életét; ő, ki valaha mindenben bővelkedett, most egy nedves barlangban lakott, azt ette, mit a' rablók vetettek neki, többnyire mivel magok nem tudták használni; és ha Dorinna fel czifrázta őtet mindenféle szedett vedett tarka ruhákkal, ezek által mintegy nevetségessé levén maga előtt Camillo, annál mélyebben érzé lealáztatását.

Hónapok folytanak már le illykép', Camillo csak a' sok durvaságok, iszonyu káromlások

és még iszonyúbb tettek' elbeszélésének levén tanúja, úgy elcsüggedt mindez által lélek-ereje, hogy végre majd nem olyan félenkké lőn, mint az előtt bátor, sőt vakmerő volt. Mindig rettegett a' rablók' haza jövetelétől; mert tudta, hogy ismét új zsákmánynyal és új vétkekkel terhelve fognak visszatérni barlangjukhoz. Némellykor foglyokat is hoztak velök; de ezekhez Camillo soha sem közelíthetett. —

(Séli Várdi és Tornyos urak, ugy Verdet aszszonyság is visszajönek.)

Várdi. Elhagytuk a' játszó-asztalt, Séli azt mondja: hogy a' házi szokás szerint vacsora' ideje van már; ezt mi nem olly könnyen hittük volna neki, de olly rosszul játszott, és Tornyos barátom is vele együtt, mi épen nagyon szokatlan előttem, hogy mi is örömet ott hagytuk a' mai zavart partiet.

Tornyos. Már csak nevensenek ki; de meg kell igazán vallanom, hogy valami ollyanon töröm fejemet, a' mi eddig legkisebb gondom volt, és ez jutott a' whistnél is mindig eszembe; azért nem figyelmeztem a' játéokra.

Várdi. Szabad tudnunk, mi lehet ez? eddig épen nem volt szokásod a' fejedet törni.

Tornyos. Ez igaz; de most Valler az, a' ki, mint mondják, szeget ütött fejembe, és ezt nem tudom többé kivetni.

Valler. Én? hogy' tehettem ezt?

Tornyos. Majd meg mondom egyszer; most csak annyit, hogy azon kisdedóvó intézetről, többet kívánnék tudni, — és ha ismét arról folyik a' leczke, engem is, kérem híjanak meg.

Várdi. (Tornyoshoz.) Tréfa-e vagy valóság?

Tornyos. A' legkomolyabb valóság, habár kinevetsz is.

Várdi. Ezt méltán tehetem. Még nem rég velem együtt az illyest szükségtelen pénzköltésnek mondád, melly csak arra szolgál: hogy a' paraszt elbizottságát, gőgjét és szerfeletti követeléseit irántunk még inkább növelje.

Tornyos. Az igaz, hogy mindazt mondtam és véltem; de itt olyanokat hallottam, mik ezen véleményemet igen megtántorították. Kiváltképen azon kérdés: hogy minő föltétel alatt birjuk mi az élet' javait? igen sok új gondolatokra vezetett. Megvallom, hogy eddig mindez sohasem jutott eszembe, és csak úgy tekintettem mindazon javakat, mellyekkel én a' többi emberek fölött birtam, mint valamelly véletlen sors-adományt, mellynek használása egészen kényemre van bízva, a' mellyről senkinek sem tartozom számolni. —

Azon nézet, hogy mindegyik némikép' köteles a' köz haszonra fordítani vagyónát és munkáját, előttem új, de már is olly nyilván igazságosnak, olly természetesnek látom, hogy egészen fölzavarta eddigi nyugalمامat. Érdeemesnek, sőt kötelességemben állónak vélem mindezt több gonddal és komolysággal megvizsgálni, és ez iránt majd négy szem közt fogunk beszélgetni Valler úrral.

Várdi. Hát még leczkértetni akarod te is magadat?

Földesi. Én igen köszönöm Tornyos barátunknak főkép' gyermekeink' nevében azon jó példát, mellyet ez által nekik ad. Az ál-

szégyen, fájdalom! már sok jót hátráltatott a' világon. Ha mindig elég lelki erónk volna ilyen ál-szégyen nélkül megvallani, hogy hibásak voltak cselekedeteink, vagy véleményeink: sokszor megigazítanánk ezeket; és egészen más életmódra vezetne igen sok embert az ilyen őszinteség. Kövessétek édes gyermekeim ezen nemes példát, és legyetek bizonyosak: hogy ezzel azon módot követitek, melly egyik legbiztosabban vezet boldogságra beneteket.

Tornyos. Nem is véltem illy elismérést találni; de higyjék, hogy föltételem és ezen egész állapot igen vidám kedvet gerjeszt bennem, és egy igen szives kérésre gerjeszt, melylyet Földesi barátom által ígért jutalom' fejében is el kell fogadniok. Röviden azt kérem, hogy a' jövő vasárnapi estvét nálam Tornyoson töltsük mindnyájan; — és pedig különösen a' kisdédóvó intézet' ügyében lenne ezen összejövetelünk.

Földesiné' (körültekintve). Látom kedves ez közönségesen, és örömmel el is fogadjuk a' meghívást. Tornyos úr' szép szándéka mindnyájunkat lelkesíteni fog. Ne is halaszszuk a' dolgot, és ne hagyjuk azt meghülni.

Földesi. Arra még is vigyázzunk: hogy hirtelenkedéssel ne ártsunk épen a' dolog' helyes és biztos megindításának. Mert a' mint igen helyes a' jót halasztás nélkül elkezdni; úgy szükséges előre mindent meggondolni és elkészíteni, a' mi szándékunk' kivitelére kívánatik, hogy ezeknek hiánya magát a' dolgot

ne veszélyeztesse. De látom a' vacsora már az asztalon vár bennünket. —

Kálmán. Hát az elbeszélés félben szakad? olly érdekes volt, 's olly nehezen vártuk már a' kimenetelt.

Földesiné. Vacsora után játszani szoktak a' gyermekek; de mivel a' jövő vasárnap Tornyoson jövünk össze, ottan házi gazdánk meg fogja talán engedni: hogy ő helyette én folytathassam elbeszélésemet.

Tornyos. Oh igen megköszönöm ezt; úgy is nehezen tudnám teljesíteni magam az elbeszélő' tisztét, hacsak, mit dajkámtól hallottam még, a' kutya fejü tatárról és a' gömbötről nem mesélnék.

Földesiné. Tehát örömet átállalom én a' házi gazda' kötelességét, és folytatni fogom félben szakasztott elbeszélésemet Tornyoson; de minthogy azon tárgyban, melly miatt ott fogunk főkép' összejöni, ámbár máskülönb is igen örömet látogatjuk meg Tornyos barátunkat, sok fordul elő, a' mi nem fogná gyermekeinket érdekelni, jó volna, ha ezek ott egy kis színjátékot adnának elő; úgy is estveli multságink' tervében volt ez is, és még eddig nem jutottunk hozzá.

Andor. Oh! ez igen igen jó lesz. Ugy-e, ma vacsora után a' szerepeket fogjuk kiosztani, és a' héten otthon mindegyik megtanulhatja a' magáét.

Ötödik estve.

Tornyoson.

S z e m é l y e k :

Tornyos úr.

Náni kisasszony, Tornyos úr' nénje.

Földesi úr.

Földesiné asszonyság.

Czili.

Andor.

Imre.

Dárdainé asszonyság.

Gyula.

Emmi.

Fáni.

Valler úr.

Séli úr.

Séliné asszonyság.

Géza.

Mari.

Várdi úr.

Sidónia.

Kálmán.

Verdet asszonyság.

Füzes úr.

Tornyos (letelepedvén a' társaság). Drága vendégeim megigérték, hogy ezen nekem igen kedves összejövetelünk' sajtóságos tárgyaira nézve a' házi gazda' tisztét helyettem fogják teljesíteni.

Földesi. Minthogy tehát abban már mindnyájan megegyeztünk, hogy gyermekóvó intézeteket vagy magunk alapítunk, vagy legalább azoknak alapításában részt veszünk, most együtt levén, értekezhetünk: mikép' lehessen

köztünk ezen hasznos intézetek' terjesztését leginkább eszközölni. Füzes úr több ideig volt a városban olyan intézetben, tökéletesen ismeri a' tanítás' módját, és így mindegyikünknek körülálásunkhoz képest legjobb tanácsot adhat e' részben.

Valler. Sokat gondolkoztam én is ezen tárgyról, és legjobbnak vélném, ha legalább kezdetben egy ilyen intézetet, mintegy mintának, vagy törzsöknek állítnánk fel a' vidékben, mellynek a' többi intézetek ágai lennének, mellyben mindegyik a' szomszédok közül részt venne, és mellyre nézve mindegyiknek szolgálása volna; oda küldenének azután a' többiek ifjú embereket, a' kik tanítóknak akarnák magokat kiképezni; és addig néhány jobb reménységű gyermeket is, kikkel azután otthon el lehetne az oskolát kezdeni.

Füzes. Kisebb helyeken, kivált pusztákon némi útmutatás és felügyelés mellett egy asszony maga is elégséges volna erre. —

(Dárdainé' és Séli' gyermekei integetnek és lassan beszélnek egymáshoz.)

Valler. Micsoda suttogás az?

Gyula. Mi a' multkor Virágoson levén, azt tettük fel egymás közt, hogy szülőinket kérni fogjuk: engednék meg nekünk a' kis gyermekek' tanítását sorban felvállalnunk.

Géza. Ezen gondolatot pedig onnan vetjük, hogy Virágosra érvén, Emmi néhány kis leányokkal találtuk körülvéve, a' kiket varrni, kötni és olvasni tanított. Ne is integessen Emmi! mert itt ezt szabad elmondanunk. — Megtudtuk azt is, hogy Gyula és Emmi

több szegény gyermeket tanítottak Valler úr tanácsa szerint mindenféle, és így azt gondoltuk, hogy mi is segíthetnénk, mint tőlünk telik a' kisededóvó intézetekre nézve.

Füzes. Ez igen szép és igen jó; egy nehézség még is van a' dologban, hogy t. i. a' gyermekeknek egész nap felvigyázás kell, ezt pedig nem vállalhatnák magokra minden jó szándékuk mellett sem, minthogy magok is el vannak tanulással foglalva.

Földesi. Találjunk módot ebben is. A' kisebb iskolákban legyen egy asszony, ki a' törzsök intézetben egy ideig tartózkodván, ott a' szokást fölvenné, és az ott fölvevett mód szerint egész nap a' gyermekekkel foglalatostkodnék; a' mi pedig a' tanítást illeti, azt felváltva a' gyermekek vállalhatnák magokra egy kis gyakorlás után, a' fő intézet' mestere' föl vigyázása alatt. Ez fog menni.

Gyermekek (mind együtt). Óh de jó lesz ez, de örülünk ennek.

Földesiné. De ezt csak úgy tehetitek ám édes gyermekeim, ha magatok' viselete az okos emberek' sorába emel benneteket, mert átláthatjátok, hogy a' kinek magának is néha feddésre és szünetlen föl vigyázásra van szüksége, arra nem igen lehet mások' oktatását bízni.

Gyula. Én mindnyájunk' nevében ígérhetem, hogy egész tehetségünk szerint fogunk iparkodni.

Séliné. Azonban ti ne vegyétek ezt még úgy, mintha elvégzett dolog volna; szükséges; hogy előbb mi is meggondoljuk és tanács-

kozzunk együtt, ha lehetséges és hasznos lesz-e az reátok nézve?

Dárdainé. Szólunk még erről; azonban biztathatom a' gyermekeket, mert tapasztalásból tudom, hogy az ember legjobban tanulja azt, a' mire másokat tanít; azért gyakoroltam gyermekeimet is a' tanításban, és igen jó sikerrel, de még ezen kívül a' felvállalt új hivatal mindegyiket, ugy reménylem, arra fogja serkenteni, hogy annál meggondoltabb és illedelmesb legyen. Hogy illy fontos, jó ügy bizatott reájok önézésüket emelni és minden jóra ösztönözni fogja őket. — Ezen felül, hozzá szoknak korán, másokról gondoskodni, és a' nálok gyengébbekkel és alattvalóikkal jól és szeretettel bánni; mindez nem csekély nyereség leszen reájok nézve, 's azt gondolom sokkal felmulja azt, a' mit ellene hozhatnánk föl ezen gondolatnak. —

Földesiné. Természetes, hogy csak a' nagyobb gyermekek részesülhetnek ezen foglalatosságban, és ezek is csak a' mennyire okos magaviseletükkel, iparkodásukkal és előmenetelükkel arra magokat érdemesekké és alkalmasakká teszik.

Kálmán (Szidihez). Nem volna neked is kedved kiseded tanítónó lenni? az oktatóskodást úgy is szereted.

Sidónia (gúnyolva). Sőt nagy kedvem van.

Várdi. Alig lesz szükséged reá, mert én nehezen fogok kisededóvó intézetet alapítani.

Náni. Jól teszi. A' sok újságokat kezdik, pedig semmi jó sem jó ki belőle; maradjunk csak meg régi szokásinknál.

Tornyos. De ha őseink, vagy azoknak ősei is azt mondták volna, mi sem lennénk ott a' hol most vagyunk; sőt ha Ádám ezt mondá vala, mi most is vad állatok' bőrébe öltözködnénk, és vad gyümölcsökkel élnénk; tetszenék-e ez?

Várdi. Én nem mondom, hogy maradjunk a' réginel: de ha újságot veszünk fel, csak olyan legyen ez, a' mi hasznot és örömet szerez nekünk.

Földesi. Ebben mi minnyájan megegyezünk; csak abban különböznek nézeteink, hogy mit ismerünk el hasznosnak és örömnek? — Az én nézetem szerint ezek kétfélék; olyanok t. i. melyeknél csak a' jelen szempillantást vesszük tekintetbe; és olyanok, melylyek, habár a' jelenben némi megtagadással 's némi nehézséggel járnak is, jövőre tartósan és igazán boldogítanak bennünket. — Az olyan örömök, melylyek nem segítenek elő bennünket rendeltetésünk' útján, mind az első rendbeliekhez tartoznak, azaz, csak rövid időre hatnak kellemesen, és nem képesek lelkünk' vágyait igazán kielégíteni, sőt nem sokára untatnak bennünket; ilyen minden hiú mulatság, mellyben a' lélek nem részesül és nem tökéletesedik.

Várdi. Már most szeretném tudni, minő örömök azok, mellyek az úgy nevezett rendeltetésünkben elősegítenek? Ezen rendeltetés az legyen-e tehát, hogy minden örömtől elzárva, mint a' régi remeték, éljünk, és minden jót kedvest és szépet megtagadjunk magunktól?

Földesi. Épen ellenkezőleg. Minden jót, kedvest és szépet fölvegyünk és ápoljunk magunkban, csak ismerjük meg, mi az igazán jó és szép.

Mari. A' multságok is jók és szépek, tehát szabad ezeket is fölvenni életünkben.

Földesiné. Minő multságokat neveztek ti jóknak és szépeknek?

Mari. Mindenfélét: tánczot, muzsikát.

Czili. Igen, a' bálokat, mellyekről a' városban annyit hallottunk, a' komédiát. —

Andor. A' lovaglást a' sétálásokat.

Imre. A' billárd- és tekejátékot.

Géza. A' vadászatot.

Földesi. Mindez magában nem épen elvető; ha csak mint pihenést, mint fűszert az ételben, ritkán 's móddal használjuk; de a' ki csak mindig egyik ilyen örömtől a' másikhoz sietne, a' kinek ennél egyéb foglalatossága nem volna, bizonyosan nem sokára efféléket megunna, és boldogtalan emberré lenne; cselekvésre, munkára vagyunk mi teremtve a' világon, és munka nélkül, habár ez sokszor nehéznek tetszik is előttünk, soha sem lehetünk boldogok igazán. Higyjétek el gyermekeim! azon boldog önérzést, mellyet a' sükeres munkásság ad, semmi egyéb nem pótolhatja a' világon.

Gyula. Még is sok ember van, a' ki minden munkát kerül.

Valler. Mert az ilyen még nem érezte azon kielégítő boldogságot, mellyet a' munkásság ad; hozzá szokik az ilyen a' henyéléshez, ha külső körülállásai nem kényszerítik dolog-

ra; de bünhödik az ilyen, mint mindegyik a' ki elvéti önhibája által rendeltetését, mert unalom és mintegy lelki zabálás közt éli napjait és mindig elégedetlen.

Várdi. Ismét és mindig rendeltetés; itt már annyiszor említettett ezen szó és még sem fejtetett voltaképen ki, mi légyen ez; ha csak azt értjük rendeltetésünk alatt, hogy dolgozunk, ennek a' barmok is megfelelhetnek; — a' jármos ökör többet dolgozik akármellyik embernél.

Sidónia. Mi légyen rendeltetésünk? ezt igen könnyü megfejteni.

Tornyos. Nem igaz-e, hogy Szidi minden kérdésre megfelel? ő mindent ért.

Náni hisasszony. Pedig, mintha csak ma volna, mikor pólyában hordoztam őtet; de ilyen a' mai ifjuság! az én időmben a' gyermekek alig mertek mocczanni, midőn az öregek beszéltek.

Földesiné. Ez nem volt jó, mert ez által elvadultak a' gyermekek és elidegenedtek szülőiktől; de ebből nem következik, hogy a' gyermek olly megbizottsággal adja elő véleményeit, mintha mindent átvizsgált volna és legjobban tudna.

Andor. De úgy-e szabad véleményeinket itt kimondanunk azért is, hogy ezek megigazolassanak?

Földesiné. Igen is, csakhogy igazolást várjatok, és ne úgy adjátok elő kis gondolati-tokat, mint ellenvetésen túl levő igazságot. Lássátok édes gyermekeim, igen rövid még a' ti éltetek, hogy a' magatok' tapasztalása után

illy igazságokat kifejthetnétek vagy feltalálni képesek volnátok; csak más' tapasztalása után tanuljátok ti ezeket, és sokszor nem is vagytok képesek ezeknek valóságát igazán belátni, vagy csak fontolóra is venni. — Azonban mondja el ki mit akart. Szidi! örömet meghallgatjuk vélekedését és felelünk kérdéseire.

Valler. Bizonyosan Szidi azon kérdésre akart felelni, mi légyen rendeltetésünk a' földön, és ezt könnyünek mondta.

Sidónia. Könnyü és hamar kimondható: rendeltetésünk az, hogy a' lehetőségig ki míveljük magunkat.

Dárdainé. Ez igen jó — most csak az a' kérdés marad fenn, hogy minemü legyen ezen kimívelés. —

Kálmán. Megmondom én mit gondolt Szidi: kimivelődés az, hogy az ember olyan legyen mint ő.

Valler. Kálmán Kálmán! ez már ismét renden kívül van. Talán azt akarta mondani Kálmán, hogy sokan igen bal véleményben vannak a' kimivelődés felől, és ezt egészen külsőségekben helyezik, jóllehet az igazi kimivelődésnek leginkább az ember' belsőjére kell hatni. A' külső alakok, mint p. o. a' diszes és tetszetős magaviselet, sőt azon ismeretek is, mellyek leginkább csak azt tárgyazzák, hogy az embert a' társaságban kitüntessék és kellemessé tegyék, korántsem elégségesek arra, hogy rendeltetésünk' céljának tartassanak. Hasznosak ugyan kétségkívül ezek is, de csak jelei, kifejezései legyenek azon felsőbb belső kimivelődésnek, kedélyünk' lelkünk' azon álla-

potjának, a' mellyre, mint éltünk' legfőbb céljára törekednünk szükséges.

Sidónia. Jelei? kifejezései? ha az ember avval akarná magát tetszetőssé tenni a' társaságban, hogy azt fejezze ki, mi belsejében van, bizonyosan nem igen érné el célját!

Valler. De nem is volna igazán mívelt azon ember; mert a' mívelt embernek szép, tetszetős belseje; lelkében csak jó és szelid indulatoknak enged helyet, csak azokat ápolja magában, csak minden jóra és szépre való hajlandóságot képez ki mindig inkább belsejében. — Ha tehát magaviselete ezen jó indulatokat fejezi ki 's mutatja a' társalkodásban, bizonyosan tetszetős lesz ez; ilyen belső mívelődés szerint nem sérti meg az ember soha a' másikat; mindenkiben csak kellemes érzéseket iparkodik gerjeszteni, még a' rossz és a' kíméletlen iránt sem kíméletlen durvasággal-, hanem szelid, okos, belsőkép' meggyőző móddal viselkedik; csak a' jóra vezérelni, nem bántani vagy büntetni törekszik.

Sidónia. Így tehát mindent, a' mi egy jó mívelt embertől kívántatik közönségesen a' társaságban, csak semminek vesz Valler úr.

Valler. Koránt sem; azonban a' társaság igen tágas értelmű szó; az úgy nevezett társaság sokféle, és talán sokfélék is ennek nézetei arról, mit kelljen jó növelésnek nevezni; de mondja most tehát meg Szidi, mit gondol, mi kívántatik egy jól növelt embertől?

Sidónia. Mi kívántatik? hogy — hogy —

Kálmán. Úgy-e, most még is fenakadtál, és nem tudsz erre megfelelni.

Sidónia. Ó épen nem. A' jól növelt ember az, ki a' társaságban magát ki tüntetni, legalább tetszetősen viselni tudja.

Valler. Igen általános és nem kielégítő ez. Ereszkedjünk részletesbben ezen tárgyba, és nézzünk egyes ágozataira. P. o. micsoda tulajdonokkal kell bírnia egy leánykának önhelelyzetében, hogy őtet jól növeltnek lehessen mondani?

Sidónia. Kellemesen tudjon beszélni minden emberrel; semmi illetlenséget el ne kövessen; tudjon legalább németül és francziául; tánczolni; szép munkát készíteni, és szóval, minél több kellemes talentumokkal bir, melylyel a' társaság' mulatságára lehet, annál míveltebb, annál jobban növelt volna azon leány. —

Valler. És ha ez fiú volna, még mind ezekhez lovaglani, vívni s' a' t. kellene neki úgy-e? Fájdalom! igen sokan csak ilyenekben helyezik a' jó növelést; pedig lehetne valaki társaságban ezek nélkül is míveltebb és jobb növelésű, mint az a' ki mindezen tulajdonokkal dicsekedhetnék.

Sidónia. Ez még is különös volna. — De feleljen most meg, kérem, Valler úr azon kérdésre: millyen tehát az igazán mívelt ember?

Kálmán. Most azt gondolja Szidi, hogy majd Valler úr is úgy fog akadozni, mint ő előbb.

Valler. Nem is olyan könnyen lehet ezen kérdésre megfelelni; azonban mi legyen fő alapja a' mívelődésnek, ezen kérdés' megfejtését Gyulára bízom.

Gyula. A' mívelt ember, úgy véli Valler úr: mindenek előtt kötelességeit igyekeznek ismérni, és ezekről minél tökéletesbben fölvilágosodni.

Géza. Én ezt igen könnyűnek és egyszerűnek gondoltam: „szeresd mindenek fölött istenedet; és felebarátodat mint önmagadat,“ így tanultuk mi ezt. —

Földesiné. Igen, — de ezt minden alkalommal igazán átlátni, és a' szerint, miként a' józan ész kívánja, gyakorolni nem olyan könnyű, és meggondolást kíván. — Hányfelé elágazik azon törvény, hogy felebarátunkat szeressük, — és mennyi foglaltatik ebben! Először az egész emberiség, azután szorosabb viszonyaink állnak ellőttünk. Valóban gyengéd árnyéklatú kimivelt érzés és gyakorlott megkülönböztetés szükséges, hogy szinte azon isteni parancsolatnak: „szeresd felebarátodat mint önmagadat“ teljesítésében az igaz úton maradjunk, és például ne mulasztjuk el kötelességeinket azok iránt, a' kiknek közelebb igényeik vannak szeretetünkre, figyelmünkre, segítségünkre, az által, hogy távolabb viszonyainkat erőnk felett tárgyalva, — a' legközelebbeknek kielégítésére módunk nem marad.

Andor. Hogy lehetne ez? én azt gondoltam, hogy soha sem mulasztjuk el valaki iránt kötelességünket avval, ha másokkal jót teszünk.

Földesiné. Ez még is igen meglehet; ha p. o. én mindenféle idegen gyermek' növelésére fordítanám időmet, és a' ti növeléstekkel az alatt nem gondolnék, elhagynálak benneteket: a' közelebb, elsőbb kötelességemet mulasztá-

nám olyanok miatt, mellyek ezeknél hátrább állnak. Azért kell ismérni voltakép' kötelessé-
ginket ezeknek fokozatai és az életnek külön-
böző viszonyai szerint, hogy egyiket szerfö-
lött kiterjesztvén a' másik ellen ne vétkez-
zünk.

Dárdainé. A' jó ember' szíve és törekvése
a' naphoz legyen hasonló; minél közelebb a'
közép ponthoz, leginkább világítanak, legjob-
ban melegítnek sugárai; — legközelebbi köré-
be azaz családjába leginkább hasson a' jó
ember; aztán mindig inkább terjedjen köre. A'
nap is bár mindenhol, hová hat, világot, me-
leget terjeszt: de természetes, minél távolabb
annál vékonyabbak sugárai.

Valler. Igen, de minél több és erősb vi-
lágosság és melegség, azaz míveltség és szere-
tet van a' közép pontban, annál tovább ter-
jednek a' sugarak, annál nagyobb körben,
annál jótékonyabban világítanak és melegíte-
nek mindent. A' mívelt ember nem lehet ön-
zó, mit közönséges értelemben egoistának mon-
danak; minél míveltebb, annál tovább terjed
hatásának és érdekeinek köre. A' felsőbb mí-
veltségű ember képes némikép' az egész embe-
riség' ügyét magáévá tenni, és magát mint az
egésznek tagját tudván tekinteni 's érezni, így
az egész' boldogságában fel is tudja találni
a' magáét, a' nélkül, hogy legközelebb köre
és családja iránt kötelességeit elmulasztaná. Mi-
nél míveltebb valaki jóságban, okosságban,
isméretekben: annál igazabban teljesítheti
azon szent törvényt: szeressed felebarátodat,
mint ön magadat.

Czili. De igen kevés ember lehet csak olly boldog, hogy az egész emberiség' hasznára munkálkodhassék; teszem mi, és átalában az asszonyok, mit tehetnek azok illy módon az emberiség' hasznára.

Valler. Nemcsak az asszonyoknak, de minden embernek is a' természet és a' sors által meg van szorítva hatáskörük; legyen ez szűkebb vagy tágasb, de határai mindig vannak. Az embernek tehetsége, élete, az egész ember, igen is határok közé van szorítva; ő tökéletlen, hogy' ne lenne tehát illyen mind az a' mit mívelhet. Itt csak azon szempont vétegett föl, a' mellyből mindegyik indulhat, és azon cél, mellyre törekedhetik. Továbbá midőn azt mondom, hogy az egész emberiség' ügyét, a' magamévá teszem, nem kell azt úgy érteni, mintha mindazon ezer millió emberért, a' ki a' világon van, közvetlen kívánnék munkálódni: hanem úgy, hogy érzem szívemben, miként mindazon ezer millió ember felebarátom, testvérem, és hogy előmozdítván, a' mennyire lehet, azoknak javát, kiket a' sors hatáskörömbe helyezett, vagy is a' kiket elérhetek jótéteményeimmal, — igyekezzvén ezen kört, mint tőlem telik, kiterjeszteni, azaz: minél több embernek lenni hasznára, boldogságára, örömére; ha egy részét, bármilly csekély részét is az egésznek elősegítem akármi jóban, az egésznek használtam, szintén úgy, a' mint egy, bármilly csekély tagjával a' testnek jót tévén, az egész testre behatok. — Ha pedig mindegyik körében így iparkodnék, milly igen előmehetne mívelődésben boldogságban az

emberiség, mellynek nem kevésbbé mint az egyes embernek művelődés, tökéletesedés a' célja. Mindig jobb, emelkedő életre törekedjék az ember, ez földi létének föladata. — De ne szorítsa szük körre ezen törekedést, hanem a' mit magára nézve az élet' legfőbb ezéljának elismér, arra segítsen másokat is, a' mennyire ez hatalmában áll; minden embert nem kevésbbé mint önmagát az egész' tagjának ismerjen, és illy módon szeresse felebaráját mint önmagát. —

Földesiné. Ez pedig nem ellenkezik azzal, a' mit előbb mondtunk, t. i. hogy a' közelebb viszonyaink iránt előbbvalók, nyomosabbak, határozottabbak levén kötelességeink, ezeket iparkodjunk mindenek előtt teljesíteni.

Földesi. Mindegyiket iparkodjunk teljesíteni; csakhogy a' kötelesség' határai közt maradjunk; — azaz ne tegyünk egy felől olly módon és olly sokat, hogy ez által más felől el kelljen mulasztani kötelességeinket, mert az, a' mit így kötelességünk' elmulasztásával teszünk, bármi jónak tessék is; csak így látszik, és valódikép' nem jó többé, ha a' miatt kötelességünket elmulasztjuk. Nem is lehet azzal menteni magunkat, hogy egy kötelesség miatt a' másikat elmulasztjuk; mert ekkor valósággal nem azt teszszük, a' mi kötelességünk.

Földesiné. Igaz, és érthető ezen különbség, és az életben legnagyobb fontosságú; figyelmezzetek erre jól édes gyermekeim! kivált az ifjúság' idejében sokszor a' hiúság valamelly kitünő jónak eszközlésére készteteti az ifjat, és ezért igen kész elmulasztani kötelessé-

gét, melly egyszerű, közönséges és nem különbözteti meg őt a' többitől.

Valler. Midőn én még hazámban éltem, egy illy szomorú példának voltam tanúja. Egy házban laktam egy igen jó és tiszteletre méltó özvegygel, kinek egy leánya volt csak, velem egy idős és ifjú koromban kedves játszótársom. Midőn 1813ban egész Európa háborúban volt, és minden nép abban sorsának elhatározatát várta, a' német ifjúság is felhivatott, hogy fogjon fegyvert és védje hazáját. — Én már mintegy 18 éves voltam; szivemben is lángolt a' haza-szeretet és dics-vágy, melly akkor minden ifjút elragadott. — Elmész-e? így kérdezett Emilia, azon özvegy leánya, igen megilletődve, midőn először tudunkra esett ezen fölhívás. — Bizonyosan, felelek. — Én is elmegyek! felkiálta Emilia egy kevés gondokozás után: miért nem mennek el én is? — Először tréfának vettem a' dolgot, azután midőn láttam, hogy komoly, elhatározott szándékká lett csak hamar Emiliában ezen gondolat, előadtam neki, minő különbség van e' részben mi kettőnk közt, hogy nekem, kit hazámnak felhívása személyesen illet, kötelességemben áll hazámat védeni, hogy ez rendeltetésem, és hogy ezen kívül is magam állok a' világban, nincs közelebb joga senkinek is életem-, szeretetem és ápolásomra. Neki ellenben, ha azt nem tekintenék is, hogy mint leánynak minden bevett szokás és illendőség tilt ilyen különösködést, — de koros anyja elhagyatva, segítség nélkül fogna maradni ha ő elhagyja, kinek legközelebb kö-

telessége anyjának gyámolása; csekély erejű karja pedig a' hazának még is csak igen csekély szolgálatot tehetne. De ő elragadtatva eleven képze- és hiúságától. Csak ezen rendkívüli szándékról álmadozott; magában egy Orleansi szüzet szemlélt, és szünetlen zaklattott engem, hogy segíteném föltétele' teljesítésében. Én ennek határozottan ellenmondtam, sőt fenyegettem, hogy ha föl nem hágy szándékával, tudtára adom ezt anyjának. Meghagadva reám Emilia, nem szólott többé szándékáról, 's minthogy szokott módjára nyugodtan élt, azt véltem, hogy végre belátván tervének fonák voltát, attól elállott légyen.

El is voltam foglalva azon idő alatt készületeimmel, és végre elmentem egy csapat önkénytesekkel Lüczow' seregéhez. Más nap egy másik csapattal egyesültünk. Elevenül emlékezem most is, midőn nyugvó helyünkön eltávoztam egy kevéssé a' seregtől, — egy igen karcsu és fiatal katona azon új csapatból közelített hozzám, és fölemelvén süvegét szemem közé nézett. Milly nagy volt meglepetésem, midőn Emiliát ismértem meg. — Lásd, úgymond: még is eljöttem, habár megtagadtad is tőlem segítségedet. A' belső sugallás, melly engem erre készítetett, legyőzött minden nehézségeket.

Elszöktél anyádtól boldogtalan! így szólék: és azt véled, hogy ezzel valami jót cselekvél? —

Hazám az első anyám! felele az ábrándozó leányka. — Hiában ismétellem nekie, hogy ez nem szorult ő rá, midőn szegény any-

ja, a' ki őtet táplálta, 's növelte, nyomorúságban és búban fog elhalni. Haraggal hagyott el innét Emilia, visszatérván csoportjához, mellyben egy másik ismerősünk, egy gazdag kereskedő' fia volt, ki őtet mindenben segítette vala, hogy szándékát kivihesse.

Nem sokára ütközetbe mentünk, és a' boldogtalan Emilia az elsőbűli volt, a' kik el estek közülünk. Szegény anyja bújában súlyos betegségbe esett, mellyben, kellő ápolás és segítség nélkül szükölködvén, meg is holt.

Sidónia. Csak az volt a' baj, hogy elesett szegény Emilia; ha életben maradt- és hős tettek után fényes jutalmakkal tért volna anyjához, mindenki dicsőítette volna őtet.

Földesiné. Mindig kárhozatos maradt volna ez, minden józan ember előtt. A' kötelesség alól semmi sem szabadít fel. Ennek föláldozására csak a' hiúság birta Emiliát; nem is kellett volna neki nagy miveltség, — csak jó szív és gyermeki szeretet, melly őtet illy lépéstől visszatartóztatta volna. — De vannak olyan esetek is, a' mellyekben nem elégséges a' jó szív, hogy a' kötelességet igazán megismerjük és megkülönböztessük olly ösztöntől, melly magában jó és csak egyes esetekben ellenkezik kötelességünkkel.

Czili. Emilia' esete nem ilyen volt-e? ha p. o. neki sem lettek volna szülői, mint Valler úrnak, nem jól tette volna-e, hogy elment az ütközetbe?

Földesiné. Lehet olyan eset, melly az embert fölszabadítja attól, hogy a' bevett szokások és a' világban megismert illendőség ellen

cselekedhetik, a' nélkül, hogy az ilyen cselekvés kárhozatos volna; de ilyen esetek igen ritkák; csak nagy és bizonyos jónak lehet ilyen áldozatot tenni. Töbnyire pedig mindig rossz következése van annak, ha valaki a' bevett szokás ellen cselekszik, ha magában nem volna is rossz azon cselekedet. Ezen szokás és ezen illendőség pedig az asszonyt a' ház' szűk határai közé szorítja. A' mint mondám: lehetnének oly esetek, mellyekben ezen szokást és rendet elmellőzhetné valaki; ha tudniillik a' jó, mellyet az által tenne, fölülmúlná azon rosszat, melly az illy különködésből mindig származik. De Emilia' esete éppen nem volt ilyen, — sőt akkor sem lett volna az, ha egyedül állott vala is a' világban; mert azon jó, mellyet ő mint katona tehetett volna, csak kétséges és csekély volt, csekélyebb mindenesetre annál, mellyet rendes körében jó akarattal és erős igyekezettel szerezhett vala; a' rossz következés pedig, ha nem bizonyos, igen valószínű volt.

Czili. De nem munkálkodhatunk mi tehát soha az egész emberiség' hasznára, ha a' szokás és illendőség minket csak éppen a' ház' körébe szorít.

Dárdainé. Nincs ennek oly igen szoros értelme; de ha csak házunk' körében tehetnénk jót, még innen is elég befolyásunk volna az egészre. — Egy asszony ha kimíveli tehetségeit; ha kötelességét körében teljesíti, gyermekeit jól növeli, házát rendben tartja, cselédjeit jóra vezérli, ezeknek gondját viseli, jólétöket, tökéletesedésöket munkásan eszköz-

li, igen sok jót tehet a' világon. Gyermekei a' kiket jóra vezérlett, cselédjei, a' kik általa hasznos, jó emberekké lehetnek, egész háza, melly jó rendben van; mennyi jót terjeszthet mind ez! Ezen kívül tovább is terjeszthetjük mi hatáskörünket a' nélkül, hogy ez által a' bevett szokásokkal ellenkeznénk. — Példa erre mindjárt a' gyermekóvó intézet; Egy asszony alapította először hazánkban. De épen akkor, midőn azon Emilia Lüczo' seregével ment, hány nemes lelkü asszony foglalatoskodott a' megsebesített és beteg katonák' ápolásával; hány köszönte élete' megtartását ezen jóltévő munkálódásnak; és így, sok más móddal tehetünk bizonyára mi is elég jót a' világon; terjeszthetjük mi is a' míveltséget és a' jót körünkben, csak igazán akarjuk.

Valler. Kevés ember van olyan, a' ki ezt nem tehetné, Mindenki körülálásait sőt természeti hajlandóságait is tekintetbe veheti annak választásában, a' miben a' közjóra munkálódni akar. Mert különbözők a' tehetségek, és egyik p. o. ki mint törvénytudó és bíró igen sok jót tehet, igen rossz orvos, vagy növelő lenne. De orvos is szükséges; és fognak olyanok találkozni, kiknek ehhez nagyobb hajlandóságuk, több talentomuk van. Így egyik tudományokkal foglalatoskodik, könyveket ír, a' melyek az emberek' felvilágosítására vagy gyönyörködtetésére szolgálnak; a' másik, körülállásai szerint közhasznú intézeteket alapít, vagy ha ehhez pénze nincs, munkálkodik azokban, mellyek mások által alapítvák.

Gyula. Hát a' szépművek és mesterségek, — ezeket senki se mívelje?

Géza. Ezeknek talán nincs is hasznok.

Valler. Sőt inkább! A' szép mesterségek, mint a' költészet, muzsika, festés 's a' t. az életet emelik és nemesítik, — az embereknek legszebb és legtisztább örömeiket nyújtják; és így az is valódi érdemet szerez magának az emberiség iránt, a' ki ezeket míveli és tökélytesíti.

Dárdainé. Ollyak ezek, mint a' virágok a' kertben, ezeknek sincs hasznok, azaz, — nem eheti meg őket az ember, nem használhatja eszközök' készítésére, vagy tűzre, mint a' fát, még is örömmel míveli, gyönyörködik bennök, és legszebb ékességnek tekinti kertjében.

Földesi. De ideje már hogy azon tárgyhoz térjünk a' mellyért itt összejöttünk; az idő halad; kérjük Füzes urat, folytassa előadását és ismérkedtessen meg bennünket, mi legyen szükséges egy kisdedóvó intézetnek fölkészítésére és ellátására.

Füzes. Földesen ugyan már többnyire föl találtam minden ehhez kívántatót, és ennek meg szemlélése által leginkább megismerkedhetik mindenki a' szükséges helylyel, eszközök- és bútorokkal; azonban felszámlálom még is, mint-hogy némelyeknek szükséges voltára nézve talán egy kis magyarázás kívántatik.

Minthogy két esztendőstől nyolczig vétetnek be rendszerint a' gyermekek az intézetbe; szükséges, hogy illy különböző korú és tehetségű gyermekek legalább két felé osztassanak;

e'hez igen jó, ha két szoba van; azonban ha nincs, annál inkább ha a' gyermekek nagyon kevesen vannak, egy szobában is el lehet különözni őket, de a' szoba legalább téres legyen és minél világosabb. A' szobában padok legyenek tiz és tiz gyermekre egyet számítva, mindegyik pad' szélén ül egy figyelő, így nevezünk egy kiválasztott okosabb és az intézet' szokásaiban 's a' tanulás' módjában jártasabb gyermeket, ki az egy padban levő többi kilencz gyermekre ügyel: ha nem követnek-e rendetlenséget el, vigyáznak-e? a' többivel együtt mondják-e és teszik-e azt, a' mit a' leczke hoz magával? A' mi intézetünkben változnak e' vigyázók, és csak azokra nem kerül a' sor, a' kik teljesen alkalmatlanok. A' vigyázók arra is ügyelnek, hogy minden törvény az iskolában úgy mint a' játszó-helyen szorosán megtartassék, ezek felelősek ha az nem történik, és mégsem jelentették azonnal a' tanítónak. — Szép látni, milly komolysággal és buzgósággal jár el némelly kisdied fölvigyázó ezen tisztében. Egyébiránt szükséges minden intézetben több nyomtatott olvasó tábla; szükségesek kemény papirosból kimetszett egyes betűk és számjegyek, mellyeket a' gyermekek összerakván — mi mulatja őket — szavakat olvasni és írni, számokat kimondani könnyebben megtanúlnak. Minden gyermek' számára egy palatáblának hozzávaló palavesszővel kell lennie, melly a' falon függ; — azon számoló eszköz is, melly már isméretes előttünk, ide tartozik. — Azután vannak több fából készített támok (Pult) mellyeknek felső részét föl-

jebb alább tolni és forgatni lehet, erre tétetnek azután a' képek vagy egyéb tárgyak, mint p. o. készítmények, növények 's a' t. mellyeket a' tanító mutatni akar a' gyermekeknek, ezek így mindenfelé fordíttatnak, hogy minden gyermek láthassa és így jobban felfoghassa a' tanító' magyarázatát. Az, kit a' tanító felhí, egy pálczikával minden tárgyra reá mutat, mellyet megnevez. Igen czélszerűek még mindenféle képek, a' természet-tudományt, gazdaságot, kerteket, állatokat, művészetet, történetet 's a' t. illetők. Jézus' életéből vett képek rendkívül jótékonyan hatnak a' gyermekekre. — Egy föld- és egy ég-golyó, 's földabroszok igen hasznosak; nem különben a' formátumra nézve különböző gömbölyű és szegletes alakok, és sok más, mit a' tanító a' gyermekek' fölfogásuk' ismételük' és megkülönböztető tehetségük' felébresztése- 's kiképzésére nézve alkalmasnak gondol és használni tud. Egy harang is kell az intézetben, a' mellyel a' tanulás' változtatásakor a' játszó-helyre való menéshez 's a' t. jel adatik. Illyes, bár csekélynek tessenek, igen jó, mert a' gyermekekre nézve a' rendtartást kedvessé teszi már felfogásaik' zsengejében. A' játszó-hely, a' mint ezt az alapítvány vagy a' szülők' tehetsége engedi, többféle játékszerekkel van ellátva; a' legközségesebbek: mindenféle hinták, ugrálásra mászkálásra 's más testi gyakorlatokra szolgáló készülétek, lapták, kis tekejáték hely; különböző formára metszett fadarabok, mellyeket a' gyermekek épület formára összeraknak, 's a' t. — illyeseket a' tanító a' körülmények-

hez képest szerezhethet és használhat. Mind ebben a' tanítónak fő gondja legyen, hogy a' játékokat egyszersmind hasznosakká tegye, és így a' szembekötős, bújós-kás és a' gyermekek-nél közönséges újabb játékokon kívül még másokat is hozzon divatba, p. o. a' művészi játékot, mellyben mindegyik gyermek mozgásával egy művészt utánoz, és a' többinek elő kell találni, hogy millyen mester-ember az, a' ki itt p. o. kezét erőtetéssel fölemelgeti, mintha kalapácsal verne; ott mintha tüt húzna ki, úgy nyújtogatja karját; amott ismét a' tészta-dagasztásnál való mozgásokat utánozza s a' t.

Földesiné. Ezt mind szemlélni kell, — az egyedüli elbeszélés csak igen tökéletlen képét adja elő. —

Földesi. Hátra van azonban még, hogy a' költségről szóljunk, melly egy illy intézet' alapítására szükséges, és továbbá azon tulajdonokról, mellyek a' tanítóban vagy tanítónéban megkívántatnak; úgy végre a' kisdédóvó intézet' épületéről. De mindezek nem igen fogják a' gyermekeket érdekelni. Jó lesz tehát, ha feleségem velök maradván, folytatja a' minap félben hagyott elbeszélését; mi pedig távozzunk és dolgozzuk ki tervünket. (El mennek.)

Földesiné. Folytatom tehát, hol elhagytuk a' múltkor: t. i. mint emlékezni fognak a' gyermekek, a' midőn a' rablók új rejtekükben tanyáztanak — Camillo pedig reménység és csüggedés közt volt Dorinna' szolgálatára. —

Egy idő óta azonban növekedett a' rablók' óvakodása; több örök voltak ki állítva; ritkáb-

ban hagyták el barlangjokat; sokszor az élelem is fogyatkozott, és Camillo éhesen maradt volna, ha Dorinna loppal nem rakott vala félre számára a' csekély eledelből.

Camillo észrevév, hogy valamelly veszedelem fenyegeti a' rablókat, új reményekkel kezdé magát kecsegtetni. Egykor a' rablók, kik inkább és inkább visszavonúltak, kimenének ismét, mert már nem élhettek többé, elfogyván minden eledelök; de igen hamar sietett vissza egyik közülök, segítségre híva azokat, kik a' barlangban maradtanak; — azt értheté csak Camillo, hogy ellen állván nekik több utazók, kiket ki akartak rabolni, katonaság közelített, kik elől a' rablók visszavonulnak, és mint lehet védelmezni akarják magokat, de a' legnagyobb veszedelemben vannak. — Ezen hírrre kitódulának mind a' barlangból, Dorinna is jajgatva követte férjét és senki sem figyelmezett Camillora. Ez is dobogó szívvel utánuk sietett a' rablóknak, de künn senkitől sem vétetvén észre, ellenkező utat választott. Szaladt most mint tudott Camillo pihenés nélkül mind addig, míg ereje egészen el nem hagyta. Egy térségen lelte magát, és leült egy kevésbé pihenni. A' hajnal kezdett épen szürkülni, 's nem nagy távolságra egy falut vett észre. Ezen látványra Camillo térdre esett, szivből imádkozott, köszönvén az istennek menekvését, és könnyült szívvel folytatá útját. — A' nap' első sugári fénylettek már a' falú' templomának aranyozott toronygombján, midőn Camillo ehhez közelített. Egy paraszt jött itt elébe és elcsodálkozva szemlélte Camillo'

alakját, ki Dorinna által felczifrálvá, pillangókkal megrakott ruhájában valamelly kötélén tánczóhoz hasonlított. Megszólítá Camillo a' parasztot, de alig értette ez őtet, minthogy Olaszország' tartományaiban igen különbözik a' köznép' nyelve, kimondása és beszéd módja. Fejcsóválva hallgatta, félig értvén csak a' paraszt, Camillo' kalandjait; végre mindig azt gondolván, hogy majd mindenféle mesterségekkel fogja mulatni őtet és háznépét, — házához vezeté Camillót, téjjel és kenyérrel jól tartván unszolá, hogy mutatná már most mit tud. Camillo értésére adta neki nagy nehezen, hogy ő nem kötél-tánczos; de ezzel vége is volt a' barátságának, és kiperelé házától őt a' paraszt; sőt több lakos gyülvén össze mind Camillora támadtak; — az egyik pedig elbeszélvén, mikép' a' közel lévő városkában vásárkor épen illyen fiú lopta volt meg őtet, alig tudott végre kezeik közül szabadulni Camillo. Ez szegény, félénkebb lett már mind az által, mi vele történt, és sietett elhagyni a' falut; nem is mert igen emberek közé menni szeszélyes öltözetében. De hol szerzett volna magának másfélét, egészen ismeretlen tartományban, minden pénz nélkül?

Kitéve a' nap' hevének, még is minden bokrot került, mert félt hogy egyikben vagy másikban kinzói közül lappang valamellyik; emberi lakáshoz szinte úgy félt közelíteni, mert azonnal egész gyermek-sereg vevé körül. — Egy kietlen vadon vidékben ballagott most Camillo, és szabadságának első napját majdnem még nyomoruabban tölté, mintsem a' rab-

lók közt vala. — Estve felé nagy főfájást érzett, lankasztó hőség fogta el, és épen néhány omladék tűnéen elébe utjában, rettegni kezdde ezeknek látásán, szaladni akart ő, de nem birván magát összerogyott. Alig eszmélvén fel egy kissé, egy fekete öltözetű alakot látott feléje jőni, ez fölemelé őtet, és bár ellen akart állani Camillo utolsó erejével a' fekete ruhás embernek, ez a' bágyattat az omladékok felé vitte; ott iszalag és bokrok közt egy olyan ajtót nyitott fel, a' millyenre Camillo még igen jól emlékezett első kalandjáról, és egy sötétes boltozatba ment véle. — Ezentúl nem látott Camillo semmit; mély ájulásba esett, és ebből csak eszén kívül, a' legrettentőbb phantasiák közt ébredt fel, szüntelen rablókról és ezeknek kegyetlenségiről, szörnyü sorsáról és kedves atyja' szomorúságáról ábrándozván.

Sokáig így tartott ez, Camillo szüntelen borzasztó képzeletekkel küzdött, míg végre föleszmélődvén beteg álmaiból és enyhülvén a' rajta volt forró láz, — egy hüves hajlékban és csinos ágyon lelé magát. Egy fekete öltözetű alak ült ágya mellett, ki egy nagy könyvben olvasott. Álmélkodva tekintett most mindenre Camillo, a' mi körülötte volt, és nagy nehezen öszveszedte gondolatit, hogy csak homályosan is reá tudjon emlékezni, mikor és mi módon jutott ide. — Borzadás fogta pedig el egész testét, melly most a' betegségtől el volt gyengülve, midőn emlékezetei újultak. Megnyugtatóására szolgált még is, hogy a' mi most körülveszi őtet, épen nem hasonlít olly

rabló tanyához, millyenben fogva tartatott. Közel ágyához egy oltárt látott Camillo a' düledék falak közt fölemelve, azon ezüst kereszt volt, virágokkal ékesítve, — ágya mellett pedig fa zsámolyon egy tisztos ősz remete ült.

Ez nem olly ritka látvány Olaszországban, mint nálunk, és sokszor az illy elvonúlt szentes életű emberek régi omladékokban választják lakjaikat. Mindaz eszébe jutott most Camillonak és tökéletesen megnyugtatótá őtet úgy, hogy képes vala nyájasan köszönteni az öregget, a' ki könyvébe tevé szemüvegét, Camillo' üterét tapintá, és csakhamar nagy örömmel mondá: jól van, hálá isten! igen jól van. Most csak ne beszélj édes fiam, meg fogom későbbben tudni, hogyan jutottál ezen szomorú állapotba, mert még phantasiáid is arra mutatnak, hogy jobb sorshoz szoktál, mintsem ruhádból és helyzetedből lehetett sejteni. Köszönd azonban az istennek, hogy ide hozott; én az ő csekély szolgája vagyok, és nem is telt volna ki magányos szegénységemtől, hogy mindennel úgy elláthattalak volna, mint ezt betegségéd kívánta; de egy jótevő asszonyságnak, a' ki életét csak a' könyörületesség' tetteinek szenteli, jelentém állapotodat, és ő küldötte ezen ágyat, ő az orvost és a' gyógyszereket; mert bár én is értek egy kevésbé a' gyógyításhoz, még sem bíztam egészen magamban olly súlyos nyavalyára nézve, mint a' tied volt. Ő már eddig is örömet házába vitetett volna, minthogy ezen földalatti lak nem épen alkalmas állapotodhoz; de a' szüntelen esőzés,

mellyet a' tél hozott, reád nézve az elvitetést még veszedelmesebbé tenné az itt maradásnál. —

Camillo béketüréssel hallgatott, mindenben szót fogadván az öreg remetének; mert sok szenvedése által megtanult túrni, és az előbbi hiúságából annyira kigyógyult, hogy átlátta, mint származtak szenvedései onnan leginkább: hogy magát okosbnak tartotta, mintsem mások' jó tanácsát követte volna.

Pár óra mulva azon asszonyság, kiről a' remete szólott, eljőve a' beteg Camillot megnézni, magával az orvost is elhozván; ez azt tanácsolta: takartassék be jól, és vitessék Camillo a' marchesához minthogy ott minden nel, a' mi ápolására szükséges, őt el lehet látni.

Calotti marchesa igen kellemes, nyájas asszonyság volt, a' ki Camillo iránt különös szívességet mutatott, a' mit ő, nint később megtudta, leginkább azon körülállásnak köszönhetett, hogy Camillo a' marchesa' egyetlen fiához, hasonlított, és véle egy korbeli is volt.

Camillo jobban levén, történetének rövid előadása után felvilágosítá a' jótevő marchesát, kit megkért: tudósítaná haladék nélkül atyját, a' mi meg is történt. Camillo saját kezével irt néhány sort a' marchesa' tudósításához.

Voltai báró szomorúan és betegen ült karszékeben; egy könyvet tartott, de nem nézett belé, hanem más tárgyra meresztvén szemeit, látszott, hogy nem ott vannak gondolati, ha-

nem távol bolyong elméje, és kínos érzések gerjednek szívében. — Mélyen felsóhajtott gondolkozásában és szemei könnybe lábbadtak. Egyszerre belépett Louise, ki házi köténye alatt valamit látszott elrejteni. Megpillantván őtet a' báró, egy kevéssé felvidúltak komor vonásai.

Nem hagysz el sokáig édes Louiseám, úgymond: de szükségem is van reád; mert csak te vagy egyedül képes búmat egy kevéssé enyhíteni.

Óh, jobb enyhítő szert hozok én most magamnál, felele Louise, és szava reszketett ezen beszédnél.

Ez nem lehet, úgymond a' báró: tudod, hogy csak te általad vídulok néha föl egy kevéssé, — hogy bármilyen egyéb csak jobban érezteti velem veszteségemet.

De ha még is enyhítő szert hoznék? a' legjobbat, melly lehetséges, felele Louise.

Itt felugrott a' báró székéből; szólj, szólj az istenért! úgymond: minő reményt gerjesztesz szívemben, hírt hozasz-e Camilloról! mert képed rendkívülit mutat.

Ekkor Louise előadá az elrejtett levelet, mellyen Camillo' írása látszott. A' báró visszavesvén székébe, reszketve szakasztá fel. Hálá isten, édes atyám! így kezdte olvasni: még élek és nem sokára, reményilem, ismét látjuk egymást“ — Nem vagyok képes többet olvasni! felkiálta a' báró megölelvén Louiseát: hálá az isteni gondviselésnek! és öröm-könyök hullottak szemeiből.

Most belépett Halmosiné asszonyság, a' ki e' felől még semmit sem tudott; képzelhető, milly örömmel telt el ő is. Elolvastatott most a' levél, melly nagyobb részt a' marchesától volt, ki leírta nagyában Camillo' történetét, mert ez még olly gyenge volt, hogy rövid elbeszélését is sokszor félbeszakasztani kénytelen vala, egész leírására pedig még épen nem lett volna képes.

El lehet gondolni, milly borzadást, milly szánakodó és fájdalmas indulatokat gerjesztett atyja' nénje' és Louise' szívében mindazon veszély és szenvedés, mellyeket Camillonak azon idő alatt ki kelle állani; és maga azon biztonság, hogy mind ezen már szerencsésen túl esett Camillo, alig volt képes enyhíteni kínos érzéseiket. Gyöngéden érinté még is Halmosiné, hogy jövődő életére bizonyosan jótékony befolyással lesz e' sorsnak bár kemény leczkéje. —

A' báró tüstént kocsira akart ülni kedves fiához sietendő; de húga' kérésének engedvén megigérte, miképen még kevés ideig várakozni fog, míg beteges állapotja, és a' zivataros idő jobbra fognának fordulni. — Halmosiné asszonyság el akart menni helyette, de ezt nem engedte a' báró, ő akarván az első lenni közülök a' ki kedves visszanyert fiát ismét ölelheti. Igy tehát írtak a' marchesának és Camillonak, tudokra adván, hogy nem sokára mindnyájan követni fogják e' levelet.

Camillo egészsége az alatt mindig inkább helyre állott; és egyre növekedett bizodalma, tisztelete és szeretete is a' marchesa iránt, ki

ötet mint a' legjobb anya ápolta, és okos, szives oktatásai által Camillo' lelkére is igen üdvösen hatott. —

Egykor Camillo elbeszélé a' marchesának otthoni életét; töredelmes szívvel hozta elő jó nénje' okos tanácsait, és hogy ő milly háladatlannak mutatta volt magát ezen jó és szives rokon iránt.

A' marchesa rendkívüli illetődést mutatott e' közben, és sírva fakadván így szólott Camillo-hoz: Óh kérlek téged, kit már mint fiamat szeretek, legyen elég neked a' sorsnak ezen szigorú leczkéje. Hagyd el végkép' eddigi hibáidat, köszönd az istennek, hogy azoktól illy korán és illy könnyen megszabadúlsz, és vigyázz, hogy olly kemény büntetést ne kelljen szenvedned később a' sorstól, mint én reám méretett.

Camillo csodálkozva hallotta ezen szavakat. A' marchesa így folytató beszédét: Hogy annál inkább megerősödjél mostani jó föltételben, és jövendőre elkerüld azon hibákat, melyek már is olly nagy veszedelembe hoztak, elbeszélem röviden önmagam szomorú történetét. Megláthatod ebből, hogy minden hibának büntető következései annál súlyosabbak, minél továbbra elhatnak azok életünkben, és jobbulásunk annál nehezebb, minél későbbre halad; mert a' szokássá vált hiba megrögzik az emberben; az ifjúságnál ez még könnyebben ki irtathatik, de későbbben sokkal nehezebb és kínosabb leczkéket kell kiállanunk a' sorstól, hogy végre belássuk és letegyük hibáinkat, és sokszor egész életünk' boldogságának

veszteségével fizetjük az illy késő leczkét. Így volt az nálam is. — Én szülőimet korán elvesztvén, néném növelt, a' ki már igen öreg és olly gyenge elméjü volt, hogy nekem kised korom óta nem tudott parancsolni, sőt inkább egészen akaratomhoz alkalmaztatta magát; mindent kényemre tett; mindig dicsért, és így elbizott, akaratos és elkényeztett lettem; indulatimon kívül semmi parancsolót nem ismertem, és ha valakinek örömet szerezni, valaki' kedvéhez magamat alkalmaztatni iparkodtam is, ez csak dicséret-vágyból történt. Így nőfem én fel, senki nem volt a' ki állapotom iránt felvilágosított volna; nem volt jó rokonom vagy barátóm, mint neked adott isten édes Camillom, a' ki jó tanácsaival és intéseivel megmutatta volna hibáimat, mellyeket hiúságomban mindannyi jó erkölcsöknek véltem. Már tizenhetedik évembe léptem, midőn nénémet elvesztém, és most egy gyámhoz jutottam, ki épen ellenkezőleg, egészen mint gyermekkel bánt velem, — és bár ő okos tanácsokat adott, de a' kemény, nekem épen szokatlan parancsoló mód, mellyel ezeket kimondta, egészen elidegenített tőle, sőt makacsságomat növelte, holott, természetes észszel birván, szelidebb tanácsra talán hajlandó lettem volna, hibáimtól menekedni. De így mindig viszálykodásban élvén gyámom' házánál, ez szenvedhetlenné lőn előttem, és vágytam szabadság után. Minthogy szépnek hirteltek, sok kérőim voltak; ezek közül azt különböztetem meg leginkább, a' ki legjobban tudott hiúságomnak kedvezni, és a' ki e' mellett legkevésbé tet-

szett gyámomnak. Mert ennek szüntelen gáncsolódása és megelégedetlensége minden tetteimmel és szavaimmal, engem mindig makacsabbá tettek, és végre ott is ellenkeztem vele, hol semmi egyéb ösztön nem késztetett anél, mint, mi akarat-jáellen volt nekie. Hiában mondta ő nekem, hogy az ifjú marchese, a' ki most feleségül megkérte, teljesen zabolátlan indulatú ifjú; tudatta velem azt is: hogy az, egy jó és szelid leányt, kivel már jegyben volt, hamis gyanúból, rettenetes haragjában agyon szúrt, és ezen történetért bújdosott el hazájából, Nápolyból; én mindezt gyámom' ellenkező indulatja' költeményének tartottam. — A' marchese hizelkedések által megnyerte szívemet, mert a' hiú ember' szeretetéhez mindig ez a' legrövidebb út; azon kívül gyámomnak ellenére cselekedni már magában is elég ösztön volt, és így felesége levék a' marchesenek: Ez azonban nem sokára, fájdalom! igen is megvalósította mindazt, a' mit felőle gyámom mondott. Hiába szegezém most ellene akaratomat erőszakos indulatának; haragjában sokszor magán kívül és mindig kész volt a' legretentőbb cselekedetekre. Ezen kívül ki lehetett ismérni mindenből, hogy egy titkos bánat, valamely rossz tett' emléke nyomja és nyugtalanítja lelkét, és lélekisméretének furdalásai zavarják őtet. Sokat szenvedtem ezen időben; de a' szenvedés, a' más' hibája iránti kímélés és türés, mellyel kénytelen valék, megtörték makacsságomat, és jobban megismervén ezen belső surlódások közt tulajdon hibáimat, hiúságom is elenyészett valahára. Későn bántam

már most meg gyámom iránti magamviseletét; későn, hogy jó, habár egy kevésbé kemény, és nem tetszetős oktatását nem tudtam hasznomra fordítani. Azonban egy fiam volt, kinek szerencsés és szép reményeket nyújtó kifejlődése sokszor elfelejteté velem minden bajaimat. Ottavio — ez volt neve — minden tulajdonokkal birt, mellyeket szülők gyermekeikben kívánhatnak. Minden iparkodásomat növelésére fordítottam, boldognak érezvén magamat, hogy ezt a' marahese többnyire nekem engedte át, és már most elég belátással birván, hogy hibáimat és ezeknek okát megismérhettem, szerencsésen el tudtam ezeket távoztatni fiam' növelésében.

A' marchese azonban mindig kicsapongóbb és elégedetlenebb lőn; indulatosságához még egy sötét melancholia kapcsolta magát, melly őt csak rövidebb és rövidebb időszakokra hagyta el, midőn pedig ezen nyavalyás szomorúság, meglepte őtet, szinte félelmes volt vele lenni, mert búslakodása sokszor egész elmébódultsággá változott. Illyenkor meggyilkolt mátkáját vélte látni maga előtt, és egész nap is elbújkált az erdőben, hogy ezen rettentő látványtól megszabadúljon. Nincs a' rossz lélekisméretnél rettentőbb és kérlelhetlenebb ellenség, és a' vétek soha többé nem enged nyugalmat annak, a' ki azt egyszer elkövette, míg azon lelki állapotból és rossz indulatból ki nem vetkezik az ember, melly őtet vétekre vezette. — Így a' marchese is szüntelen gyötörte magát azon régi tétével, és még sem birt elég lélek-erővel legyőzni magában

a' jelen és jövőendő életére nézve azon hibát, melly őtet illy szörnyű cselekedetre bírta.

Egykor, a' mi ritkán történt, és a' mit nem is örömet láttam, elvitte magával sétálni Ottaviót; a' gyermek örült ennek, mert csak ritkán mutatott neki édes atyja nyájas képet. De én rettegve és hiában vártam őket vissza késő estig, — ők elmaradtak. Kitudtam végre, hogy a' marchese-t egy öszvérekkel befogott kocsi várta falunk' végén, és hogy erre fiammal együtt felülvén, elutazott. Több napig hiában vártam őket vissza a' legnagyobb aggodások között, azután mindent elkövettem férjemnek fölkerestetésére, de sikertelenül. Egy egész esztendő lefolyt a' nélkül, hogy valamit megtudhattam volna felőlök. Végre egy más nem igen távol tartományban, barát ruhába öltözött embert fogtak el, a' ki egész dühösködésig őrült volt; ezt egy utas, a' ki innen ment azon vidékre, a' marchese-nek ismerte, így én is tudósíttatam ezen szörnyü esetről, és siettem magamat bizonyossá tenni. Megismértem a' marchese' alakját; de milly rettentő helyzetben volt ő! nem ismert ő engem többé; nem tudott semmit maga felől és nem volt képes felvilágosítást adni közelebbi körülményeiről. Gyermeket senki sem látott nála, így tehát hihető, hogy Ottavio nélkül jött férjem ezen vidékbe; de hol hagyta el őtet? él-e ez még? ezt mai napig sem tudom, bármit követtem is el e' végre. A' marchese-t egy orvos vállalta átal, de minden iparkodásai meggyógyítására sikertelenek voltak. Egészségem a' sok bú és nyugtalanság által úgy meggyengült,

hogy fiam' keresését nagy részben másokra kellett bíznom. Kötelességem úgy sem engedte a' marchese-t elhagynom; ápoltam őt és mindent elkövettem, ha néha nyugodtabb szempillantásai voltak, őt a' múltak' emlékezetére birni; de hiában: a' marchese soha többé észre nem jött, és végre mindig inkább elgyengülvén elmebéli felingerlődései által, súlyos betegségbe esett, és megholt a' nélkül, hogy Ottavioról bármelly felvilágosítást adhatott-, vagy fia' nevét ki és mondta volna. Így maradtam én vigasztalhatatlan, — sok szenvedések után — egyedül.

De ilyen szenvedések szükségesek végre hibáink' megjobbítására, ha ezeket ifjú korunkban le nem tesszük és mindig inkább erőt vevén rajtunk, sorsunkat és egész életünk' irányát balra vezérlik. Így adtak hibáim élettemnek is olly alakot, melly csak boldogtalan-ná tehetett engem — A' sok szenvedés megtanított ugyan végre a' türelmességre, a' szelidségre, és lealázta gőgömet, de ezen harczban el is vesztettem boldogságomat; mert mindig hihetőbb lészen, hogy fiam nincs többé az élők közt. Egészségem' állapotja lehetlenné tette, hogy én magam járjak fiam' fölkeresése végett, és most már csak azon remény vigasztal, hogy már én sem maradok sokáig ezen életben, és ismét fogom látni őtet más boldogabb világban.

Sok könyvek közt beszélte élete' történetét a' marchesa, és Camillo úgy megilletődött szomorú sorsán; hogy sírva megigérte neki, ha egyszer szerencsésen visszajut atyjához, min-

dent el fog követni, hogy az elveszett Ottavio-nak nyomdokit feltalálja. — Sokszor beszéltek e' felől most a' marchesával; Camillo már előre megszerette a' még ismeretlent, és szinte rettegett azon gondolattól, hogy őtet nem fogná többé az élők között találni.

Bármilly nehezen várta is Camillo, atyja' és rokonai' érkezését, még is igen hamar és kellemesen folytatnak el a' gyógyulás' napjai; a' marchesa mindenféle hasznos és kellemes foglalatosságokat adott elébe, mellyek még mindig csekély erejéhez voltak alkalmaztatva, és mindenféle érdekes beszélgetésekkel mulatta őtet. Olvastak is együtt; és a' marchesa' kellemes énekét igen örömet hallgatá Camillo. Mindezen foglalatosságok között olly hamar elenyésztek a' napok, hogy Camillo alig vevé észre, midőn már ismét a' mandola- és citromfák virágozni kezdének, és Camillo először kocsin messzebbre kísétálván a' marchesával a' vidám tavasz' élesztő levegőjét szíta magába, illetődött szívvel köszönnén az istennek ezen boldog szempillantást, annyi sok szenvedések után, de köszönnén azon szenvedéseket is, mellyek az ő egész létének jobb irányt adtak. Föltette itt a' szép kék ég alatt erősen magában, hogy jövendő életét csak az erénynek szenteli, és minden iparkodását arra fordítja, hogy hibáit legyőzze és egész körét a' mennyire tőle telhetik boldogítsa. A' legtisztább öröm-érzések tölték el Camillót ezen kis úton; de mennyire növekedtek ezek, midőn visszatérvén a' marchesa' udvarába, atyja, nénje és Louise siettek elébe, kik az alatt megérkeztek.

Egyiknek karjai közül a' másikéi közé dőlt most Camillo, öröm-könyvek ragyogtak mind-egyik' szemében, csak a' marchesa' öröme volt keserűséggel keverve, és sírva fordult el ezen boldog ismétlés' szemlélésétől.

Minekutána több időt együtt töltött volna ezen boldog család a' marchesával, szívreható búcsút vevének tőle és a' legforróbb háláadás' kifejezései közt útnak indulának. — Nem lévén pedig már a' marchesa' lakása igen távol Nápolytól, melly várost még sem Camillo, sem nénje se' Louise nem látták, Voltai báró a' szép kora tavaszi időt használni kívánván, nekik Nápolyt megmutatta. Nagy volt Camillo' és Louise' öröme, a' kik már is a' legnagyobb barátságban, mint jó testvérek éltenek együtt. Átalán egészen és a' legjobb módon elváltozva találák Camillót atyja és rokonai. Ha pedig ezeknek nagy volt e' felett örömük, Camillo is igen boldognak érezte magát ez által; mert nénje' és Louise' társasága olly kellemes és olly sokféle érdekű volt, mint Camillo az előtt képzelni sem tudta, midőn a' társaság' örömei az ő véleménye szerint egyedül a' hiúság' élvezeteiben állottak.

A' marchesa is örömet elutazott volna Voltai' családjával, beteges állapota azonban nem engedé azt. De a' remete, a' ki igen sokszor megfordult a' marchesa' házánál, és a' kit semmi fogadás nem kötött barlangjához, igen örömet élt Voltai báró' meghívásával, hogy lenne kísérőjük ezen útjokban; mert nápolyi születés volt a' remete, és vágyott ismét látni hazáját.

Szerencsésen utazott a' kis társaság, meg-
nézték a' szép Nápolyt, mellynek útczái talán
vigabbak és mulatságosabbak, mint a' világ'
bár melly más városié. A' sok mulattató tréfás
jelenetek mellett gyönyörködtek utazóink a'
szép vidékeken és pompás épületeken. De kí-
nos érzéssel látták a' lazzaroni név alatt szer-
te fetregő igen számos szegényeket, kik fél
meztelen, hajlék nélkül, mindennapi eledelö-
ket is csak a' bizonytalan jó szerencsétől várják.
Szorúlt szívvel kérdé Louise: hogy' lehet ez
így a' sok gazdagság, fény, pompa és költsé-
ges multság közt? És a' midőn báró Voltai
élt ezen alkalommal a' szegények' és azon nép-
osztálynak, melly mindennapi munkájával ke-
resi kenyerét, sorsáról szólani a' gyermekek-
nek, könyek jöttek ezeknek szeméibe, és a'
legjobb föltételek támadtak bennök, midőn a'
báró kifejtette nekik a' gazdagoknak és kiknek
a' hatalom kezökben van, kötelességeiket a'
szegények' iránt, és megmutatta, mikép' nem-
csak az emberi szeretetnél fogva, de önma-
guk' javáért kellene a' tehetőseknek nemcsak
a' szegényeket el nem nyomni, de tehetségö-
ket főkép' arra fordítani, hogy a' szegények-
nek minél kinálkozóbb módon szerezzenek al-
kalmatosságot gyarapodni, emelkedni, jól ma-
gokbirókká lenni 's élvezhetni az élet' kényel-
meit, és örömeit. A' mint épen Nápolyban sem-
mi inkább nem zavarja a' gazdagok' állapot-
ját, mint ezen lazzaronik, kiket megvetnek
ugyan a' felsőbb rendűek, de szüntelen tartani-
niok kell tőlök, ne hogy, épen mivel azok-
nak semmijök sincs, másoknak vagyonát vesze-

delemben ne ejtsék. Megértették ezen példában a' gyermekek, és szívökre vették azon tanítást, hogy minden rossz és minden hiba önmagát bünteti meg, és megindúlva fogadják egymásnak, hogy a' szegény embereknek mindenkor barátaik lesznek és segítenek rajtuk, mint tőlök telik. —

A' remete ismerős levén mindenütt, igen jó vezetőjök volt, fölmentek a' Vezúv hegyre, onnan a' legkiesebb és pompásb kilátást csodálták, mellyet csak láthatni; figyelmesen hallgatta Camillo 's Louise, mit atyjok, nénjök és az öreg remete ama' tüzokádó hegyen a' természetnek munkálódásairól beszéltek és magyaráztak nekik, mellyeknek maradványait, nyomait ott szemlélhették. Megnézték Pompeit és Herculániumot is, két elsülyedt és lávával, hamuval földött régi városokat, hol még a' föld' mostani színe alatt egész házakat lehet találni, mellyeknek szobái sőt bútorai úgy maradtak, a' mint azok ez előtt nyolcz századdal elenyésztek a' föld' színéről.

Nápoly városból mélyebben is beutaztak az országba. — Több napig tartott ezen út; a' vidék igen kies levén sokszor gyalogoltak utasaink, hogy ezt annál szabadabban szemlélhessék.

Egykor egy vadon vidékben, a' melly Camillót elevenen emlékezteté arra, mellyben nem rég' rablókkal tanyázott, az estve meglepé őket. A' Veturino (így hívják a' bérkocsisokat, millyen utasainkat vitte, öszvérek lévén fogva kocsijába) nem igen tudá hol vannak, egészen be-alkonyodott és a' vidék mindig kietlenebb

lón. Már nyugtalankodni kezdének utasaink, midőn örömkre egy harangot hallottak a' távolban. Hangja után tartottak és nem sokára világot látának kitünni a' sűrűből, és még inkább közeledvén egy magányos klastromot szemléltek előttük. A' kapus nagy készséggel megnyitá kérésükre az ajtót; igen szívesen fogadák a' jó barátok és mindenkép' iparkodának telhetőleg kényelmesen ellátni őket.

Más nap Camillo és Louise megszemléltek az egész klastromot és a' szép kertet, melyet a' barátok magok műveltek. Egy ifju még majdnem gyermekkorú ujonczot láttak itt, nagy szorgalommal munkálni a' virágok körül, és mint-hogy egy korúnak látszott lenni Camilloval, ez közelített hozzá. Nézd, úgymond Louise, midőn már majdnem mellette állottak: nézd, milly különös isméretes vonásai vannak ezen ifjú' képének. Igaz, felele Camillo, és egyszerre felkiált: nemde egészen Calotti marchesához hasonlít ő? Ezen név' hallására igen megdöbbenve látszott az ifju, és egy kis tartózkodás után, a' melyben határozatlannak látszék, mi tevő legyen? közelített Camillohoz, és kérdezte, ismérne-e valakit, ki azon nevet viseli? — Ismérek, felelt Camillo: egy igen tiszteletre méltó asszonyt, ki azonban boldogtalan életet él; mert férjét és egyetlen fiát elvesztette. — Oh! az anyám, az én jó anyám ez! így kiálta fel az ifjú ujoncz, és zokogva egy fához borúlt. — Camillo megölelé őtet és nagy fölgerjedtségében alig tudá nagyában elmondani mikép' jöve ő a' marchesához, és mikép' siratja az szünetlen fiát. Reszketve és könyek

közt hallgatta a' kis szerzetes Camillo' beszédét, de nem indultak öröme arczvonásai, sőt a' legnagyobb fájdalom látszék elfogni szívét. — Nem örülsz-e, így szólt Camillo végre csodálkozva: midőn most édes anyádat nem sokára megláthatod, és olly boldog életet élhetsz vele? — Sohasem, így felelt zokogva Ottavio: sohasem élek én anyámnál többé! — Megijedett Camillo ezen szavakon, midőn épen a' remete közelített hozzájuk, a' ki nagy örömmel megismerte Ottavio, bár két év folyt le az óta, hogy látta őtet a' marchesa' házanál. Ez is a' legelevenebb örömmel szóla a' marchesa' boldogságáról, midőn fiát ismét látni fogja. — Bár ne látna többé, így szólott sírva Ottavio: hogy ne kellene azon új kint szenvednünk: ismét és örökre elválni egymástól. — A' remete és a' gyermekek csodálkozva kérdezik Ottavio: mi az, mi őt azon reménytől megfoszthatja, kedves anyjánál ismét boldog napokat élhetni? Eleintén tartózkodott nyiltan szólni Ottavio, de végre Camillo és Louise' szives erőtetései rábirták, hogy elbeszélte nekik szomorú történetét.

Ottavio' atyja, már bódult levén elméje, a' nélkül, hogy ezt fia tudta volna, őt egy sétáláskor kényszerítette, hogy vele anyja' tudta nélkül elmenjen. Ezen útban fiának vallást tett, hogy lelkén egy szörnyü vétek fekszik, és hogy egy különös jelenés, melly felől nem akart bővebben nyilatkozni, azt adta tudtára: hogy ezen bűnért csak úgy nyer bocsánatot, ha ártatlan fia tészén helyette eleget, és lemondván a' világról szerzetessé lesz, és soha

többé anyjához és előbbi helyzetébe vissza nem tér. Az érzékeny és eleven képzeletű gyermeknek, ki atyja' elmebeli állapotját nem ismérte, szívére hatott mindez, és felgerjedt állapotjában, könnyen reá vehette atyja mindenre, mit tőle kívánt. Be ment tehát atyjával a' klostomba. Nem sokára atyja azt fődözé neki föl, hogy egy új jelenés azt adá tudtára, hogy még nem elégséges bűnhödése, ha fiával együtt van, így tehát nekik örökre meg kell válni egymástól. Kérte pedig igen, hogy azért föltételénél megmaradjon, és ezen klostomban töltse életét. Ottavio, a' ki még akkor sem volt felvilágosodva atyja' bódultságáról, 's képzelődése a' sötét szomorú klostomban, atyja által rendkívüli, komor s' rettentő tárgyakkal inkább inkább ingerelteték, végre maga is elragadtattott; csak örök büntetésekről álmodott, melyek atyjára várnak, és köszönte az istennek, hogy ezektől, földi boldogságának feláldozásával, atyját megmentheti. Elhagyta tehát édes atyja Ottaviot, ki most még mélyebb szomorúságba merült, de atyjának betegségéről most sem lévén felvilágosítva, hitte annak szavait, és minden, a' mit a' klostomban a' barátoktól hallott, a' kik Olaszországban sokszor nagyon tudatlanok és előítéletekkel teljesek, csak megerősítették szegényt e' föltételében, hogy bár mindig súlyosabban érezte is áldozatjának nagyságát, azt még is teljesítse atyjának megmentésére.

Ezeket tudák ki utasaink Ottavioról, kit megilletődve ölelt meg az öreg remete, a' gyermekek sírva szemlélvén őtet. — Édes fiam,

így szólt az öreg: te bár bal értelemből, fiúi szeretetednek nagy bizonyosságát adtad; az isten megáld ezért, de nem kívánja tőled azon áldozatot. — Már magában is fonák nézet, hogy az ártatlantól kívánna az örök igazság elégtételt a' bűnösnek vétkeért; de ezen kívül teljesen bizonyos, hogy atyád elme-betegségben volt, és minden, mit mondott és tett, csak ezen elmebódultságból eredt és magyarázható. Elbeszélte most a' remete nagyában, mit a' boldogtalan marchesa felől tudott, és most világos lőn Ottavio előtt is, vissza emlékezőn mindazokra, a' mit atyjától sokszor látott és hallott, hogy az már ezen szomorú betegségben volt, még minekelőtte el hagyta volna házáat. Bármilly fájdalmas volt Ottavionak ezen felvilágosítás és atyja' hálálának híre, még is vigasztalás tölté el szívét azon reményben, hogy nem sokára anyját megláthatja, és ennél minden további kétség és félelem nélkül boldogan élhet.

Megtudták most a' többiek is ezen szerencsés találkozást, mellyen kivált a' báró és Halmosiné legnagyobb örömet éreztek. A' marchesának sebes póstát küldöttek, és ez sietett egy a' klastromhoz közellévő városkába, hol őtet utasaink vágyva várták. Kimondhatlan volt ezen ismétlés' öröme, de minél nagyobb volt még az, midőn a' marchesa a' klastromba megérkezvén kedves fiát ölelhetette. Gazdagon megajándékozta a' klastromot, és a' szerzetesek áldással követték a' tőlök megváló fiatal ujonczot. A' marchesa pedig, Voltai bárótól és családjától szíves búcsút vevén, viszonyos hála-

adás és barátság' nyilatkozásai és fogadásai közt vált egymástól a' két család; és a' marchesa a' remete' kíséretében haza ment az eddig olly szomorú lakhelyére, a' hol most fiával boldogul élt és ezt jó és hasznos embernek növelte föl.

Camillo is visszatért atyjával és rokonaival, egészen megváltozva; óvta magát előbbi hibáitól, mások' tanácsát meg nem vetette; mindenki iránt szelíd, tetszetős és szerény magaviseletű volt, és így mindenkitől szerettetett is. Sokszor megvallá, hogy azon leczkét, melylyet a' rablók közti szenvedések alatt olly keservesen állott ki, nem adná a' legnagyobb kincsért, minthogy ez volt, a' mi jobbulására és élte' boldogságának alapítására szolgált. — A' báró is átlátta most, hogy ha fiát nem ereszette volna olly igen kényére, ezt és magát általa sokkal inkább boldogíthatta volna, és annál inkább iparkodott Camilloban fentartani a' jó igyekezetet. A' marchesával mindig kedves összeköttetésben maradt a' báró' családja; sokszor meglátogatták egymást; Camillo is barátságban élt Ottavioval. — De ideje már, hogy magatok' képzeletének engedjem át a' két család' szerencsés életfolyamuk' kifestését; mert már nagyon késő van, ezen estve pedig ismét a' nélkül tölt el, hogy szokás szerint némelly tudományos tárgy vétetett volna föl.

Gyula. Hiszen az erkölcs-tudomány úgy is a' legszüükségesebb; ebben pedig szép példákat hallottunk és sokat tanulhattunk.

Valler. Egyébiránt úgy is rendkívüli a' mai összejövétel, helyére és tárgyára nézve. Ime

már visszatérnek azok is kik a' kisedővó intézetekre nézve külön értekeztek.

Földesi (ki a' többivel visszajött). Végeztünk tehát mi is, Valler úr' tervében állapodtunk meg, és minthogy Földesen már minden kcszületek megvannak, megegyeznek szomszédaink, hogy további rendelkezésig nálunk legyen a' fő iskola, 's hogy hozzánk fog mind-egyik küldeni egy asszonyt, és ha akar, egy ifjút is, kik Füzes úrtól megtanulják a' gyermekekkel bánásmódot.

Gyula. Hát mi kimaradunk?

Dárdainé. Épen nem; titeket is meghivott Földesi úr, hogy néhány hetet nála töltvén és minden nap bejárván az intézetbe, ott magatokat képezzé tehessétek arra, mit a' minap dicséretes szándékkal föltevétek magatokban.

(A' gyermekek örömeiket fejezik ki.)

Földesi. Az intézet újesztendőre már olly karban lesz, hogy a' tanítók' oktatása elkezdetik.

Dárdainé. Gyermekeinket egyenként küldjük majd Földesre, hogy egészen nélkülök ne maradjunk, és nagyon sokan ne legyenek ott.

Valler. Sors által határozzuk majd meg, ki megyen először.

Tornyos. Én majd csak egy idegen alkalmas ifjat keresek tanítónak, és ha lehet még magam is el megyek Földesre.

Náni. Tanulni?

Tornyos. Igen; mindig tanulhat az ember, és ez soha sem szégyen. De kivált annak a' ki, mint én, ifjú korában igen keveset tanúlt, ké-

sőbbben kell ezt pótolnia, a' mint lehet, bármi nehezen essék is neki.

Náni (fejcsóválva). Mindent felforgatnak most a' világban, semmi sem maradhat a' régi rend szerint; most is a' vacsora már elhül az asztalon. —

Földesi. Rendet kell tartani mindenben, kivált az idő' elosztásában, máskép' ezen legdrágább adományát ez életnek mindig eldarabolja és elfecsérli az ember; azért most is fejezzük be estvének.

Földesiné. A' színjáték, mellyről ma egy hete szó volt, jövő összeövetelünkre marad; minthogy a' szerepek még nincsenek jól betanúlva, és holmi készület is hiányzik; azonban vacsora után némi kis részbeni próbákat tartathatunk a' gyermekekkel, ha ők nem választanak inkább más társas játékot.

Gyermekek (mindnyájan). Nem, nem! a' játékszini próbák legjobbak lesznek, igen örülünk ezeknek. —

Hatodik estve.

A hatodik estve azonban másképen tölt el Földesen, mint azt a' szegény gyermekek reménylették. — Az ellenző mögött, égőgyertyától csak félig világított szobában, búsán ült Földesi úr, felesége' ágyánál, ki betegen feküdt; a' szorongó gyermekek, egymást felváltva, kesergő arczokkal lábhegyen járulának szeretett anyjokhoz, kinek betegsége már kezdetben aggódtató levén, nem sok időre súlyossá és veszedelmessé lőn.

Több hét folyt el aggodalom és remény között, míg ennek sugara nem sokára eltűnt. — Földesi úr' szemeiben többször lehetett könnyeket látni. A' jó anya már alig lehetete gyermekeivel, kik szorongó, de buzgó szívvel emelék imájokat édes anyjok' felgyógyulásaért; az isten azonban máskép' rendelé, 's nem sok idő múlva sírtanak édes atyjokkal az árvák Földesiné' sírja fölött.

Sok szép és jó vallotta kárát ezen aszszony' halálának. Megzavarodtak avval a' földesi estvék is. A' kiseddóvó intézetek' fölállításában szintén, — bár a' Földesiné által fel-

költött lélek övéi és barátai közt nem halt ki — igen érezhető volt: hogy ő nincs többé. — Sokáig él emlékezetben családján kívül is. A' szomszéd gyermekek gyakran sohajtozzák: bár találkoznék, ki azt, mit ő javunkra és örömmünkre kezdett, úgy mint ő tudta, folytatná.

IGAZÍTÁSOK.

2 lap 21 sor	összejöttünk	helyett	összejöttünk
10 „ 34 „	it	—	itt
25 „ 30 „	alkú.	—	alku.
27 „ 19 „	ntólszor	—	útólszor
74 „ 2 „	öltözte	—	öltözte
78 „ 6 „	nagyobb minden	—	minden nagyobb
81 „ 34 „	csak	—	csak
99 „ 24 „	csodálkozik,	—	csodálkozik,
101 „ 4 „	órákat	—	órákat
135 „ 17 „	szerezték	—	szerezték
152 „ 26 „	maradarakat	—	madarakat
159 „ 12 „	Most gyógyítják ötet. <i>kihagyandó</i>		
185 „ 23 „	tessék is;	—	tessék is,
	össze	—	össze
	egyéb	—	egyéb
	Világos	—	Virágos

70. lap 13. sor nőkk helyett nőttel.

